VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd
Aanmelding Beste Bibliotheek Award
NBD Biblion reageert op kritiek op metadateren
Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis

Nummer **4** | Jaargang 26
April 2022

Nieuw!
Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

Robbe Wieles, vormgever bij Bibliotheek Den Haag

Graficom Group wordt:

justspark

Een strakke IT-basis, zodat jij kan uitblinken.

Met ruim 25 jaar ervaring en een partnerschap met meer dan 150 bibliotheken is Justspark dé IT-specialist voor bibliotheken.

Zo maken veel bibliotheken inmiddels gebruik van **Bibliotheekonline** – het speciaal door ons ontwikkelde cloudplatform voor de bibliotheekbranche.

Wil je het IT-beheer van jullie bibliotheek altijd op orde hebben? Laat dit aan ons over. Wij weten precies wat elke bibliotheek nodig heeft.

088 472 3426
info@justspark.com

Jouw (school)-bibliotheek verrijken?

Duik in de videoserie Undercovers!

Elke week een nieuwe video over een bekend of minder bekend jeugdboek en alles wat je erover moet weten.

Digitaal je collectie beheren is handig, maar vooral bij jeugdboeken mis je soms net de feeling met het boek. Wat maakt het bijzonder? Hoe zijn de illustraties? Heeft het prijzen gewonnen? Zijn er vergelijkbare titels of andere haakjes die handig zijn voor de (school) bibliotheek?

Leon en Nina vertellen je er alles over op **nbdbiblion.nl/undercovers**

nbd biblion

vooruitgang boeken

T 079 3440 344 | www.nbdbiblion.nl | info@nbdbiblion.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Website en sociale media
Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:
• facebook.com/bibliotheekblad
• twitter.com/bibliotheekblad
• linkedin.com/company/bibliotheekblad

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Denise Hagmeijer, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Jos Heijnen, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Enno de Witt, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2022 kost een abonnement in Nederland € 219,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 209,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 238,95. Overige landen € 272,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd
Dit jaar zal voor het eerst de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd gehouden worden. Een unieke mogelijkheid om de bibliotheken extra in het zonnetje te zetten, maar bovenal is deze wedstrijd in het leven geroepen voor de klanten van de bibliotheek.

8
Collega
In 2017 maakte Robbe Wieles de overstap van een commercieel ontwerpbureau naar Bibliotheek Den Haag. 'Hier staat niet de verkoop voorop, maar onze zichtbaarheid. We moeten gericht méér aandacht vragen voor al onze activiteiten.'

11
Aanmelding Beste Bibliotheek geopend
De verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland 2022 gaat weer van start. Tot en met 1 juni kunt u uw eigen of een andere openbare bibliotheek voordragen voor deze prestigieuze award.

12
NBD Biblion reageert in webinar op kritiek
Kan een computer net zo goed een tekst schrijven over een boek als een mens? NBD Biblion gelooft van wel. De stichting zet vol in op automatisch metadateren. Dat betekent echter wel dat alle zevenhonderd recensenten worden ontslagen.

16
Wikimedia-diensten inzetten in bibliotheken
De openbare bibliotheek is dé plek voor breed beschikbare, vrij toegankelijke en betrouwbare kennis. Waar op het internet vinden we een digitaal equivalent? Precies: bij Wikipedia. Daarom slaan moederorganisatie Wikimedia en bibliotheken maar al te graag de handen ineen.

20
Een kijkje bij onze oosterburen (deel III)
De centrale bibliotheek van Keulen gaat op de schop. Over vier jaar moet de klus geklaard zijn. Wat zijn de ideeën achter de renovatie en hoe vernieuwend is het gekozen concept?

23
Jos Debeij verlaat het bibliotheekvak
Na bijna een halve eeuw verruilt Jos Debeij het bibliotheekvak voor een welverdiend pensioen.

28
Bijzondere bibliotheken
Het Vredespaleis is een markant en bekend gebouw in Den Haag. Minder bekend is dat dit symbool van 'Vrede door Recht' een eigen bibliotheek heeft.

32
Het Nationale Bibliotheekcongres
Het congres vond dit jaar niet op één dag plaats, maar was verspreid over drie dagen en op locaties door het hele land. Daar gingen bibliotheekprofessionals aan de slag met digitaal burgerschap.

36
Biebactiviteit
Begin 2020 deden Evi Savelkouls en Irma van der Meij van Noord Oost Brabantse Bibliotheken een oproep voor de start van een jongerenpanel. Inmiddels draait er een actief team van jongeren.

38
Etalagewedstrijd
Probiblio organiseerde voor de derde keer een 'etalagewedstrijd'. Winnaars van deze editie zijn Bibliotheek Bollenstreek en Bibliotheek Vlissingen.

40
Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis
Bibliotheekmedewerkers die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog hun baan verloren, louter en alleen omdat zij Joods bloed door de aderen hadden stromen. Mark Deckers vindt dat zij allen een hommage verdienen. In zijn boek komen zij, alle elf, weer even tot leven.

44
Het indrukwekkende verhaal van Dora Belinfante
Dora Belinfante overleefde een flink aantal kampen. Meerdere malen kroop ze door het oog van de naald en ontsnapte ze aan transport naar een vernietigingskamp. Na de oorlog werkte ze decennialang voor de Koninklijke Bibliotheek.

50
Hotel de Wereld geeft de vrijheid door
Symbolen van vrijheid en democratie, dat is een van de overeenkomsten tussen de bibliotheek en het Wageningse Hotel de Wereld. Horecaondernemer Hans Hooft kent beide van binnenuit, want sinds zijn vertrek bij Cubiss is hij de manager van dit legendarische hotel.

54
Management
Sinds zij de keuze maakte voor het bibliotheekvak, is Miranda van Ooijen, directeur Bibliotheek Barneveld, onder de indruk van de maatschappelijke kracht van de bibliotheek.

En verder in dit nummer

4 Colofon

5 Redactioneel

Beste lezer,

Met trots presenteer ik u de nieuwste activiteit van Bibliotheekblad: de **Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd**. Deze wedstrijd is in het leven geroepen voor de klanten van de bibliotheek. Bibliotheekmedewerkers (of mensen die bij een aanverwante instelling werken) mogen helaas niet meedoen. Op die manier hopen we nog meer bekendheid en waardering te genereren voor de bibliotheken en voor alles wat zij doen. Er zijn twee categorieën: t/m 16 jaar en 17 jaar en ouder. Meedoen aan de schrijfwedstrijd mag in allerlei vormen: van proza tot poëzie, van column tot rap. De maximale lengte is 1500 woorden. Alle voorwaarden vindt u op bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd

Natuurlijk hopen we dat zo veel mogelijk mensen aan de wedstrijd meedoen. Om dat voor elkaar te krijgen, hopen we dat alle bibliotheken ons willen helpen met het promoten van de wedstrijd. Daarom hebben we een marketingpakket samengesteld. Dit pakket krijgen bibliotheken uiterlijk 13 mei toegestuurd. Als het pakket niet ontvangen is, kunt u contact met ons opnemen via: schrijfwedstrijd@bibliotheekblad.nl

Wij zijn erg blij dat we *Gerdi Verbeet*, voormalig voorzitter van de Tweede Kamer en voormalig voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei, bereid hebben gevonden om als juryvoorzitter op te treden. De rest van de jury bestaat uit: *Toine Heijmans*, columnist bij De Volkskrant en winnaar van de Nederlandse Boekhandelsprijs 2022, *Marjolein Hordijk*, programmamaker bij Bibliotheek Gelderland Zuid, *Manon Sikkel*, (jeugdauteur en kinderboekenambassadeur bij het Nederlands Letterenfonds), *Jeroen Windmeijer*, (thrillerauteur), *Eimer Wieldraaijer*, voormalig hoofdredacteur Bibliotheekblad, *Bart Gielen*, bedenker en presentator van Barts Boeken Club, en ondergetekende. De jury zal nog worden uitgebreid.

Houd naast Bibliotheekblad ook onze website, nieuwsbrief en sociale mediakanalen (LinkedIn, Twitter, Facebook) in de gaten over de laatste updates over de schrijfwedstrijd.

P.S. Inmiddels is de inschrijving voor de **Beste Bibliotheek Award** ook geopend. Alle informatie vindt u op: bibliotheekblad.nl/beste-bibliotheek-2022

Menno Goosen,
Hoofdredacteur Bibliotheekblad,
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Motiveer bezoekers en leden van uw bibliotheek om mee te doen

Bibliotheken in de spotlights met de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

Dit jaar zal voor het eerst de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd gehouden worden. Een unieke mogelijkheid om de bibliotheken extra in het zonnetje te zetten. Op die manier hopen we nog meer bekendheid en waardering te genereren voor de bibliotheken en voor alles wat zij doen.
Maar bovenal is deze wedstrijd in het leven geroepen **voor de klanten van de bibliotheek**. Bibliotheekmedewerkers (of mensen die bij een aanverwante instelling werken) mogen helaas niet meedoen. Meedoen kan tot **1 augustus**.

TEKST: MENNO GOOSEN

Over de wedstrijd

Er zijn twee categorieën: t/m 16 jaar en 17 jaar en ouder. Meedoen aan de schrijfwedstrijd mag in allerlei vormen: van proza tot poëzie, van column tot rap. De maximale lengte is 1500 woorden.
Alle voorwaarden vind je op bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd

De prijzen

De beste vijftien inzendingen worden gebundeld in een boek dat ter gelegenheid van de schrijfwedstrijd wordt gemaakt. Van elke categorie ontvangt de winnaar een prachtige award en een prijs ter waarde van € 1000. Ook voor de nummers 2 en 3 is er een mooie prijs. Alle inzendingen worden beoordeeld door een deskundige jury, met Gerdi Verbeet als voorzitter.
Men kan tot uiterlijk 1 augustus inzenden.

Marketingpakket

Natuurlijk hopen we dat zo veel mogelijk mensen aan de wedstrijd meedoen. Om dat voor elkaar te krijgen, **hopen we dat alle bibliotheken ons willen helpen met het promoten van de wedstrijd. Daarom hebben we een marketingpakket samengesteld.** Hierin vindt u:

- Tips & tricks video: De Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd promoten, hoe en wat?
- Flyers om neer te leggen in de bibliotheek.
- Boekenlegger om uit te delen.
- Kant-en-klare tekst en een promotievideo om via uw eigen digitale kanalen te verspreiden.
- Het marketingpakket is ook te downloaden via bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd

Dit pakket krijgen bibliotheken uiterlijk 13 mei toegestuurd. Als het pakket niet ontvangen is, kan contact worden opgenomen via schrijfwedstrijd@bibliotheekblad.nl

Juryleden

Wij zijn erg blij dat we *Gerdi Verbeet*, voormalig voorzitter van de Tweede Kamer en voormalig voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei, bereid hebben gevonden om als juryvoorzitter op te treden. De rest van de jury bestaat uit: *Toine Heijmans*, columnist bij De Volkskrant en winnaar van de Nederlandse Boekhandelsprijs 2022, *Marjolein Hordijk*, programmamaker bij Bibliotheek Gelderland Zuid, *Manon Sikkel* (jeugdauteur en kinderboekenambassadeur bij het Nederlands Letterenfonds, *Jeroen Windmeijer* (thrillerauteur), *Bart Gielen*, bedenker en presentator van Barts Boeken Club, *Eimer Wieldraaijer*, voormalig hoofdredacteur Bibliotheekblad, en *Menno Goosen*, hoofdredacteur Bibliotheekblad. De jury zal nog worden uitgebreid.

Vragen?

We hopen van harte dat ook uw bibliotheek wil meedoen om de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd onder de aandacht te brengen. Meer informatie vindt u op **bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd**. Heeft u vragen of opmerkingen over de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd? Schroom dan niet om contact met ons op te nemen op: schrijfwedstrijd@bibliotheekblad.nl

P.S. Inmiddels is de inschrijving voor de Beste Bibliotheek Award ook geopend. Alle informatie vindt u op: bibliotheekblad.nl/beste-bibliotheek-2022

Robbe Wieles: 'Het draait niet om mij, het is louter mijn taak om de bibliotheek *in the picture* te zetten'.

Robbe Wieles, vormgever bij Bibliotheek Den Haag

'We mogen ons best meer profileren'

Na afronding van zijn studie Graphic Design ging Robbe Wieles in 2009 aan de slag bij een commercieel ontwerpbureau. 'Hier heb ik het belang van iets snel en goed "in the picture" zetten geleerd. Vooral omdat het hoofddoel was: producten verkopen.' Bij Bibliotheek Den Haag – waar hij sinds het voorjaar van 2017 als vormgever actief is – ligt dat nét even anders. 'Hier staat de verkoop niet voorop, maar onze zichtbaarheid. We moeten gericht méér aandacht vragen voor al onze activiteiten', aldus de man die zelf liever bescheiden op de achtergrond blijft.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Boekenkaften

Don't judge the book by the cover. Een zin die begin jaren '80 werd gezongen door de Engelse popgroep '*The look of love*'. Een metaforische manier om aan te geven dat je de waarde van iets (of iemand?) niet alleen op het uiterlijk moet beoordelen. Als Robbe Wieles vertelt dat hij, sinds hij als vormgever verbonden is aan een bibliotheek, regelmatig de vraag krijgt of hij dan 'boekenkaften ontwerpt', zegt hij: 'Het is soms moeilijk uit te leggen dat ik juist de bibliotheek zélf meer in beeld wil brengen.' Over *hoe* hij dat doet, wil hij best iets vertellen, vooral omdat hij ook graag in contact zou komen met collega-vormgevers bij andere bibliotheken. 'We zijn immers geen concurrenten van elkaar, maar streven allemaal naar hetzelfde: de mensen in ons werkgebied laten zien wat we allemaal in huis hebben. En dat is tegenwoordig heel wat.'

Hoogvlieger

Op de dag van het interview heeft Robbe nét corona achter de rug. 'Ik

voel me goed en heb weer zin in sporten. Crossfit en boulderen (*een variant op de klimsport, red.*). Vooral bij dat laatste draait het niet alléén om spierkracht. Het is soms puzzelen om je route te vinden.' Ook bij zijn werk komt er soms wat gepuzzel kijken, want hoe breng je bijvoorbeeld een nieuwe activiteit in een van de bibliotheeklocaties onder de aandacht? 'Daarbij hoef je je niet te beperken tot een folder of een flyer. In deze tijd, met een grotere verscheidenheid aan (sociale) media zijn er meer mogelijkheden. Maar het uitgangspunt blijft: méédenken over de vraag "wat is de boodschap die je wilt overbrengen?"'

De bezoekers van de bibliotheek heeft Robbe goed leren kennen in een eerdere functie bij dezelfde organisatie. 'Toen ik net in Den Haag kwam wonen, was ik werkzaam als zelfstandig grafisch ontwerper.

Op een dag maakte ik daarvoor een afspraak met een klant, in de bibliotheek. De sfeer daar beviel me zo goed dat ik, toen ik koffie ging halen, spontaan vroeg of ze misschien nog iemand nodig hadden in het leescafé. De vrouw achter de balie reageerde positief en korte tijd later werkte ik parttime in het leescafé, acht jaar terug alweer.'

Van beneden naar boven

Via de koffie leer je zowel de bezoekers als de medewerkers van de bibliotheek kennen. Óók de vormgeefster die, vóór ze met pensioen ging, vroeg: 'Jij bent toch ook vormgever? Misschien kun je mij wel opvolgen?' Robbe besloot te solliciteren en … zo kreeg hij een nieuwe baan voor 32 uur.

'Samen met onze tekstschrijver, de webmaster, twee sociale mediamedewerkers en collega's die zich bezighouden met de statistiek, zit ik op de afdeling Marketing en Public Relations boven de Centrale Bibliotheek, gevestigd in hetzelfde gebouw als het stadhuis. De bibliotheek is organisatorisch onderdeel van de gemeente, maar onze afdeling werkt alleen voor de bibliotheek.' Boven op kantoor heeft Robbe, letterlijk, meer afstand van de bibliotheekbezoekers. Maar de '*feeling*' met beneden bestaat nog steeds. 'Die wil ik ook graag behouden, want als je iets ontwerpt, moet je immers ook weten voor wie je dat doet.'

Op tournee

Sinds begin van het jaar maakt hij een bezoekronde langs alle vijftien locaties van Bibliotheek Den Haag.

'Binnen onze huisstijl heb ik een template gemaakt, voor het ontwerp van onder andere flyers, waarmee collega's in de andere vestigingen gemakkelijk zelf, via een online systeem, aankondigingen kunnen maken van lokale activiteiten.' Met een beetje praktische begeleiding hoopt Robbe mogelijke koudwatervrees weg te nemen.

Naast de kortere productietijd, die hij noemt als een van de voordelen wanneer op de locaties zelf meer pr-materialen worden gemaakt, benadrukt hij ook de ruimte voor het leggen van eigen accenten.

'Het moet niet zo zijn dat alles op het hoofdkantoor wordt bedacht. De collega's in de vestigingen verdienen inspraak en invloed. Vooral ook omdat zij hun bezoekers en klanten het beste kennen, en dus goed kunnen inschatten welke communicatiemiddelen daarbij passen. Uiteraard wel binnen de kaders van onze organisatiebrede huisstijl.' Die filosofie past ook prima bij het huidige klantgerichter denken, vervolgt hij.

'Ik denk dat in de hele bibliotheekwereld de klant steeds meer in het middelpunt staat. Dat is ook wat we willen uitdragen bij Bibliotheek Den Haag: wij bieden voor elk wat wils. Zo fungeert locatie Schilderswijk vooral als *communitycenter* of buurthuis, terwijl in de vestigingen Haagse Hout en Bomenbuurt meer literaire lezingen worden georganiseerd, zo goed mogelijk afgestemd op de lokale situatie. En dat geldt ook voor de wijze waarop activiteiten bekend worden gemaakt. Overigens kunnen onze leden van alle locaties gebruikmaken.'

Modernisering

Nóg een voordeel van de nieuwe aanpak, waarbij aankondigingen van lokale activiteiten meer worden uitbesteed aan de vestigingen, is dat Robbe zelf nu meer werktijd vrij heeft voor andere ontwerpklussen, zoals het enigszins aanpassen van de huisstijl van Bibliotheek Den Haag. 'Die is zo'n dikke tien jaar terug ontworpen, en hoeft zeker niet geheel op de schop, maar kan misschien wel een beetje gemoderniseerd worden', begint hij wat voorzichtig. 'Ik experimenteer met de mogelijkheden, het mag allemaal wat gedurfder. Ik vergelijk het wel eens met bijvoorbeeld de Lidl. Dankzij de heldere lichtreclame, haaks op de pui, springt die supermarkt direct in het oog. De naastgelegen bibliotheeklocatie valt nauwelijks op. Conclusie: onze panden moeten we ook al aan de buitenkant veel meer laten sprankelen, want zo trek je de aandacht. Zo hebben we de ramen van onze nieuwe locatie Bouwlust voorzien van vensterdecoratie waarop met iconen alle activiteiten van de bibliotheek staan weergegeven.'

Bij de Centrale Bibliotheek, de hoofdlocatie aan het Spui, wapperen sinds kort nieuwe, kleurrijke vlaggen. En het interieur wordt volledig herbouwd. 'In het kader van een eind 2021 gestarte campagne, gericht op de doelgroep 18 tot 35, hebben we een ladder uitgebracht met verrassende activiteiten. Deze ligt nu in de Haagse horeca en op andere in het oog springende plekken, zodat we ook buiten de bibliotheek zichtbaar zijn.'

Brutaal versus bescheiden

Achter de schermen is Robbe bezig met het samenstellen van een beeldbank met fotomateriaal.

'We willen af van Amerikaanse stockfoto's. Mensen voelen zich eerder aangesproken als ze zichzelf herkennen in een beeld, en het werkt ook beter als ze de plek herkennen waar onze activiteiten plaatsvinden. Verder zetten we meer in op *narrowcasting* (*via beeldschermen verschaffen van informatie, gericht op een specifieke doelgroep, red.*). Deze schermen hangen op verschillende openbare plekken door de hele stad, zoals buurthuizen, wachtruimtes en sportcentra. Ook op deze manier kunnen we onszelf meer laten zien buiten de bibliotheken. Het mag allemaal best wat brutaler.'

Op de vraag waarop hij het meest trots is, reageert hij met bescheidenheid. 'Het draait niet om mij, het is louter mijn taak om de bibliotheek *in the picture* te zetten. Met bedrijfskleding, badges, hippe linnen tassen en veel meer. We zitten nu in een proces van vernieuwing, parallel aan het ontplooien van nieuwe activiteiten. Visueel communiceren is daarbij een omvangrijke uitdaging. Zo heb ik in januari een cursus animatie gedaan, en ook het maken van video's en podcasts staat op de *wishlist*. Ja, eigenlijk ben ik stiekem toch best tevreden dat we steeds meer laten zien wat we doen. Wat mij betreft is mijn werk bij Bibliotheek Den Haag nog lang niet gedaan!'

Robbe zoekt intercollegiale uitwisseling

Ben je vormgever bij een bibliotheek en heb je interesse in creatieve, intercollegiale uitwisseling? Robbe Wieles wil graag een keer brainstormen: robbe.wieles@denhaag.nl

Het Jong Bibliotheek Netwerk bestaat zes jaar

en dat we vieren we graag met jullie allemaal!
Zowel jong als oud is welkom.

Meld je nu aan:
op donderdag
16 juni 2022
vieren we in de OBA ons feestelijke congres!

Een dag vol inspiratie, ontmoeting en het gezamenlijk nadenken over de toekomst van de bibliotheekbranche.

Ga naar onze website **www.jongbibliotheeknetwerk.nl** voor meer informatie en om je aan te melden.

JBN

Altijd op de hoogte van het laatste bibliotheeknieuws?

Neem nu een abonnement op Bibliotheekblad!

- Een abonnement op Bibliotheekblad kost €219,95 per jaar.
- Elk vervolgabonnement op hetzelfde adres kost €209,95.
- Een abonnement op Bibliotheekblad in België kost €238,95 per jaar.

Een abonnement sluit u heel makkelijk af op bibliotheekblad.nl/abonneren
Of bel met Abonnementenland op 0251-257 924.
Vanuit België: +32 (0)28 08 55 23

Aanmelding Beste Bibliotheek van Nederland 2022 geopend

De verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland 2022 gaat weer van start. **Tot en met 1 juni** kunt u uw eigen of een andere openbare bibliotheek voordragen voor deze prestigieuze award. De winnaar van de Beste Bibliotheek Award wordt bekendgemaakt op 1 november.

TEKST: MENNO GOOSEN

Beste Bibliotheek van Nederland 2022

Elke vestiging van een openbare bibliotheek komt in aanmerking voor nominatie. Het enige wat we van u vragen, is dat u beargumenteerd aangeeft waarin de bibliotheek van uw keuze zo goed en onderscheidend is (maximaal twee A4'tjes). Uit de inzendingen wordt door een deskundige en onafhankelijke jury eerst een (interne) longlist en daarna een shortlist gemaakt. Wie de finalisten zijn die op de shortlist komen, wordt t.z.t. bekendgemaakt in Bibliotheekblad, bibliotheekblad.nl inclusief de nieuwsbrief en op onze socials (LinkedIn, Twitter en Facebook).

Werkwijze vakjury

De kandidaten worden in de maanden erna bezocht door de juryleden, die hun kennersblik laten gaan over zaken als gebouw & inrichting, diensten & producten en service & klantgerichtheid, maar die vooral oog zullen hebben voor de maatschappelijke en culturele werking van de bibliotheek en de samenwerking met individuele en institutionele partners. Het is al eerder gezegd, maar het kan niet genoeg beklemtoond worden: de verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland is geen prijs voor het mooiste gebouw, maar een onderscheiding voor die bibliotheek die binnen de eigen mogelijkheden het best presteert en zich voortvarend manifesteert in de eigen lokale setting. Bijvoorbeeld als platform voor ontmoeting en debat. Daarom wordt ook kleine(re) bibliotheken nadrukkelijk verzocht zich kandidaat te stellen.

Publieksjury

Niet alleen de stem van de vakjury, ook die van het publiek telt mee (beide bepalen elk voor de helft de einduitslag, echter de vakjury heeft de beslissende stem). Van zaterdag **1 oktober tot en met zondag 23 oktober** kan iedereen op de website bibliotheekblad.nl een stem uitbrengen op de bibliotheek van zijn/haar keuze. Het publiek kan zich oriënteren op de kwaliteiten van de deelnemers met behulp van door de kandidaten aangeleverde video-impressies van hun bibliotheek. De winnaar van de NBD Biblion Award wordt bekendgemaakt op **1 november**. Aarzel niet en draag de bibliotheek voor die absoluut niet mag ontbreken!

Juryleden

De vakjury wordt dit jaar gevormd door *Ilse Verburgh* (directeur-bestuurder van Bibliotheek Kerkrade en winnaar van editie 2021), *Hans van Velzen* (voormalig directeur van de Openbare Bibliotheek Amsterdam en auditor bij de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal), *Gerard Meijer*, programmamanager SPN: Stichting Samenwerkende POI's Nederland), *Chris Wiersma* (voormalig directeur van de Bibliotheek Groningen, BiSC Utrecht en De Nieuwe Bibliotheek in Almere), *Jeanine Deckers* (directeur-bestuurder van Bibliotheek Bibliorura, architectuurhistoricus en maker van het blog Ten Aanval) en *Menno Goosen* (hoofdredacteur van Bibliotheekblad).

Aanmelden

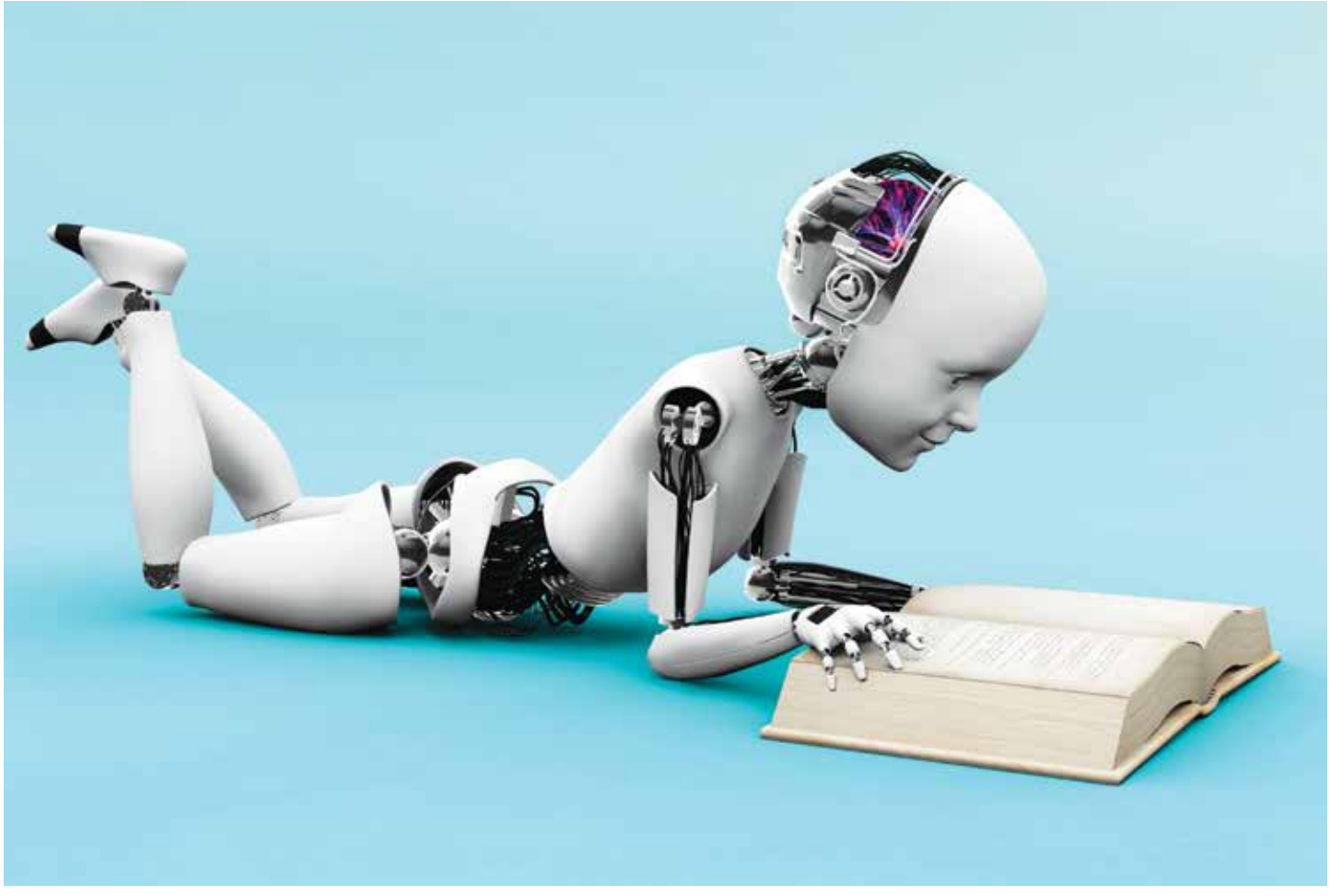
Mail voor **1 juni** uw motivatie voor de Beste Bibliotheek Award naar: menno.goosen@bibliotheekblad.nl

NBD Biblion reageert op kritiek na ‘vervangen’ van recensenten

‘We willen een zo onbevooroordeeld mogelijk systeem bouwen’

Kan een computer net zo goed een tekst schrijven over een boek als een mens? NBD Biblion gelooft van wel. Zij zet vol in op automatisch metadateren: het toedichten van kenmerken over een tekst via technologie (artificiële intelligentie). Dat betekent echter wel dat alle zevenhonderd recensenten de deur worden gewezen. Een webinar bood uitleg.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • ILLUSTRATIES: SHUTTERSTOCK

Victor Bergen Henegouwen (Bookarang):
‘Je kunt niet van een computer vragen een recensie te schrijven. Een automatisch systeem is tot het formuleren van oordelen niet in staat. Voor het kiezen van een boek voor jouw bibliotheek, is zo’n oordeel echter niet per se nodig. Een samenvatting van de inhoud en de belangrijkste kenmerken zijn voor een collectiespecialist genoeg.’

Begin maart ontstond ophef in boekenland én daarbuiten: NBD Biblion had middels een vriendelijk mailtje al haar zevenhonderd recensenten in één klap de deur gewezen. Hun werk – het schrijven van de teksten waarop collectioneurs hun aankopen baseren – kon voortaan gemakkelijk worden vervangen door technologie: computers zouden ook uitstekend kunnen vertellen of een boek het aanschaffen waard is.
Dat viel in slechte aarde bij de beoordelaars zelf, maar evengoed bij lokale en landelijke media, die het schandalig vonden dat de recensenten zo aan de kant werden gezet. Daarop besloot NBD Biblion op 15 maart een webinar te organiseren om de werkwijze toe te lichten. Aanwezig waren onder meer NBD-directeur Nina Nannini en Victor Bergen Henegouwen, directeur van Bookarang, de dienst die de taak van de recensenten moet gaan overnemen. Ook een NBD-recensent en een collectioneur kregen de kans hun visie op de zaak te geven. Verder schoof Theo Kemperman, directeur van de Bibliotheek Rotterdam, aan.

Excuses

De digitale bijeenkomst trapt af met excuses van de kant van Nannini. 'De onrust die is ontstaan rond onze beslissing raakt me. Ik vind het natuurlijk ontzettend vervelend dat we zo veel recensenten voor het hoofd hebben gestoten. We hebben ons onvoldoende gerealiseerd hoezeer dit mensen zou raken. We hebben in dit proces ontzettend veel partijen op de hoogte gehouden van onze bevindingen; de KB, de VOB, onze eigen collega's – maar de recensenten hebben we in dat proces onvoldoende meegenomen. Daar bied ik mijn oprechte verontschuldigingen voor aan.'
Vervolgens krijgt Bookarang-manager Bergen Henegouwen de kans uit te leggen hoe de keuze voor het nieuwe systeem tot stand is gekomen. 'Per week worden bij NBD Biblion zo'n driehonderd boeken gerecenseerd. Tot voorkort deden mensen dat werk, nu denken we dat met kunstmatige intelligentie te kunnen doen. Het systeem is nog niet waterdicht, maar we zijn tevreden over de resultaten: bij circa tachtig procent van de data gaat het goed. De overige twintig procent wordt door mensen gecontroleerd. Pas wanneer alles gecheckt is, gaat het geheel naar de bibliotheken.'
Je kunt niet van een computer vragen een recensie te schrijven, benadrukt Bergen Henegouwen. 'Een automatisch systeem is tot het formuleren van oordelen niet in staat. Voor het kiezen van een boek voor jouw bibliotheek, is zo'n oordeel echter niet per se nodig. Een samenvatting van de inhoud en de belangrijkste kenmerken zijn voor een collectiespecialist genoeg.'
Bergen Henegouwen is zich maar al te bewust van de angst dat de techniek een eigen leven gaat leiden. 'Mensen moeten het werk van de computer altijd blijven checken. Dus elk boek wordt gecontroleerd door een mens. Ook blijven we in gesprek over de technieken die we gebruiken. Ook de KB is bijvoorbeeld druk met deze ontwikkelingen bezig. Verder nemen we actief deel aan het wetenschappelijk discours over automatisch metadateren en publiceren we papers over onze bevindingen. We zitten er bovenop.'

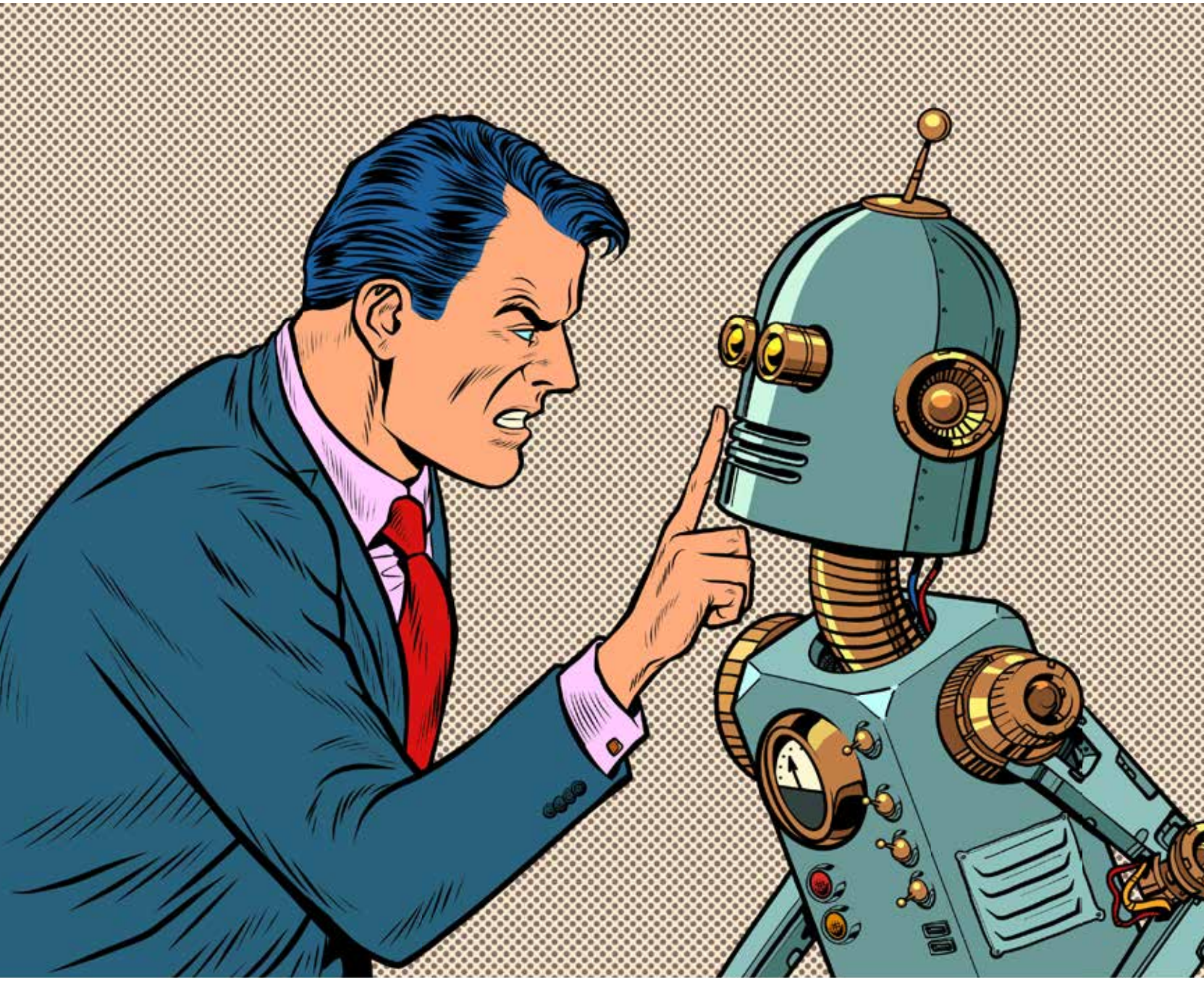
Uitzoekwerk

Hoe kijkt de collectiespecialist naar deze ontwikkelingen? Aan tafel zit Martijn Noordam, clustercoördinator collectie bij de Bibliotheek Den Haag. Zijn team pluist wekelijks die driehonderd recensies uit. 'Dat laten we niet door één persoon doen: we geven iedereen een stapeltje. Aanschaffen vergt veel uitzoekwerk: we kijken in het systeem of het vorige boek van de schrijver het goed deed, of we al meer in hetzelfde genre hebben, of het onderdeel is van een serie waarvan we ook andere delen in huis hebben, ga zo maar door. De recensie van NBD Biblion is bij het maken van die keuze relevant: als daarin staat dat een boek slecht geschreven is of slecht is geïllustreerd, kopen we het niet aan.'
Bibliotheekdirecteur Theo Kemperman gelooft niet dat die tekst per se door een mens moet worden geschreven. 'Bij de Bibliotheek Rotterdam zijn we een aantal jaar geleden begonnen met het automatiseren van ons selectieproces. Ook dat gaat voor zo'n tachtig procent goed. Het automatiseren van processen als deze hoort bij onze wens als bibliotheek zo actueel mogelijk te zijn. Met stappen als deze kunnen we het aankoopproces versnellen: het leesproces van een recensent rekt het tijdsbestek tussen de verschijning van een boek en het moment waarop het bij ons op de plank zou kunnen liggen al snel met enkele weken. Dat is belangrijk voor ons: als er op zaterdag een lovende recensie in de krant staat, kloppen de mensen diezelfde dag nog bij ons aan om te vragen waar dat boek te vinden is.'
Deze ontwikkeling is onderdeel van het snel bewegende bibliotheekveld, aldus Kemperman. 'Laten we automatiseringsslagen als deze vooral van de positieve kant bekijken. Ik wil graag dat mijn medewerkers zo veel mogelijk worden ontlast, zodat ze zich niet hoeven bezig te houden met processen die ook geautomatiseerd kunnen worden. Zo krijgen ze de kans hun expertise optimaal in te zetten, bijvoorbeeld door het gesprek aan te gaan met bezoekers op de vloer, die ze de weg kunnen wijzen in ons aanbod.'

Mens en machine

Kemperman ziet het door NBD Biblion ontwikkelde systeem als het beste van twee werelden: een grote rol voor de computer en een bijsturende rol voor de mens. 'We kunnen heel makkelijk controleren of dit systeem voldoet: dat zien we direct terug in de uitleencijfers.'
Aan tafel zit ook recensent Wytske. Zij is uiteraard minder enthousiast over de recente ontwikkelingen bij NBD Biblion. 'Ik wist dat er zaken aan het veranderen waren, maar niet dat dit de consequentie zou zijn. Mijn tekst is meer dan een platte weergave van de inhoud van het boek: ik geef een oordeel en geef een beeld van de doelgroep waarbij een boek naar verwachting zal aansluiten.'
Die taken kan een computer niet allemaal overnemen, benadrukt Nannini. 'We blijven voorlopig nog met allerlei verschillende experts werken aan de titels en de verbetering van dit systeem. We leiden als het ware een computer op, die we steeds intelligenter willen maken. We weten nog niet waar de mogelijkheden ons allemaal zullen brengen. De technologie heeft de afgelopen twee

jaar een enorme vlucht genomen. Daar maken we nu dankbaar gebruik van.'
Noordam hoopt dat ook hij een rol mag spelen in dat continue verbeterproces. 'Het zou mooi zijn als wij feedback mogen geven op de door de computer gegenereerde recensies. Ik ben benieuwd of die brengen wat wij nodig hebben om goede keuzes te kunnen maken. We hebben eerder tien voorbeelden onder ogen gekregen van hoe de teksten eruit komen te zien. Ik hoop dat die nog wat uitgebreider kunnen worden. Daarbij is het oordeel van een recensent niet per se noodzakelijk. Uiteindelijk is dat ook maar een mening.'
Kemperman hoopt dat deze ontwikkeling voor meer lezers zorgt. 'Uiteindelijk willen we zo veel mogelijk mensen de kans bieden zo veel mogelijk te lezen. Ik geloof dat we aan de vooravond staan van grote ontwikkelingen op het gebied van automatisering. We weten niet precies wat het ons allemaal gaat brengen, maar

Victor Bergen Henegouwen (Bookarang):
'Het systeem is nog niet waterdicht, maar we zijn tevreden over de resultaten: bij circa tachtig procent van de data gaat het goed. De overige twintig procent wordt door mensen gecontroleerd. Pas wanneer alles gecheckt is, gaat het geheel naar de bibliotheken.'

we mogen blij zijn met wat er gebeurt, zolang we kritisch blijven meekijken. Ik denk dat er met name nog veel winst te behalen valt in het aanraden van soortgelijke boeken aan bibliotheekleners. Op die manier zorgen we ervoor dat ze blijven doorlezen. Daar kan een machine een mooie rol bij spelen.'

Geen bezuiniging

Tijdens het webinar is ook ruimte voor vragen vanuit het publiek. Waarom heeft de bibliotheek zo veel haast, bijvoorbeeld; moet de bibliotheek niet eerder gaan voor kwaliteit? En een populair boek is toch altijd uitgeleend, ongeacht hoe snel je het in de kast zet? Kemperman ziet die urgentie wel. 'We leven in een wereld waarin klanten gewend zijn steeds sneller te krijgen waaraan ze behoefte hebben. Maar natuurlijk moeten we wel kritisch blijven.'
Ook vragen sommige aanwezigen zich af of de tekst op de achterflap van een boek niet voldoende is om een aankoopkeuze op te baseren. Is zo'n machinaal samengestelde tekst dan nog wel nodig? 'Die wordt door de uitgever bepaald, en is dus in zekere zin een verkooppraatje', licht Nannini toe. 'Ons doel is juist om een zo neutraal mogelijke tekst op te stellen.'
Verder leeft onder het publiek de vraag of het ontslaan van de NBD-recensenten geen verkapte bezuinigingsmaatregel is. 'We hopen de winst die we met deze dienst behalen, zowel qua tijd als financieel, in het voordeel te laten werken van openbare bibliotheken', benadrukt Nannini. 'NBD Biblion is een stichting. We hebben aan bibliotheken beloofd dat we ervoor gaan zorgen dat het omslagstelsel, waarbij zij tegen een bepaalde vergoeding data bij ons afnemen, goedkoper zou worden. Bibliotheken gaan deze ontwikkeling zeker terugzien op de rekeningen die ze van ons krijgen.'
En wat als dit systeem van automatisch metadateren toch niet blijkt te werken? Nannini: 'We zijn in aanloop naar de lancering uitgebreid met bibliotheken in gesprek gegaan: wat vind je van dit systeem? Kun je hiermee werken? Wat heb je nodig om een goede selectiekeuze te kunnen maken? Ook in de volgende stadia van dit proces gaan we met betrokkenen om de tafel.'

Steeds slimmer

Tot slot wordt vanuit NBD Biblion nog een korte technische toelichting op het automatisch metadateren verzorgd. Binnen die werkwijze worden grote hoeveelheden teksten met elkaar vergeleken om te achterhalen welke op elkaar lijken en welke eigenschappen die hebben. NBD Biblion heeft de beschikking over heel veel verschillende teksten: alle boeken die zij aan bibliotheken aanbieden, laden ze eerst in. Al die data geven het systeem veel voedsel om nog slimmer te worden.
In het publieke debat rondom het op straat zetten van de recensenten mengden zich ook enkele auteurs, onder wie Ronald Giphart. Hij was het niet eens met de kenmerken die aan zijn romans werden toegedicht: zijn boeken zouden helemaal niet zoveel seksuele toespelingen bevatten als NBD Biblion beweerde. Bergen Henegouwen herinnert zich de boeken van Giphart nog goed. 'De computer had de juiste eigenschappen toegekend, maar ik heb het vervolgens handmatig aangepast. Een menselijke fout, dus.'
NBD Biblion is ook in gesprek met collega's in het buitenland, vertelt Nannini. 'We kijken goed welke trends daar spelen. We zijn echt koplopers: men kijkt reikhalzend naar wat we aan het doen zijn en neemt dit systeem graag van ons over. Het is echt ons doel een zo onbevooroordeeld mogelijk systeem te bouwen. Dat is tenslotte de kracht van de bibliotheek: een neutrale plek zijn waar je alles kunt lezen wat je maar wilt.'

Naschrift redactie / meerdere bronnen

- **Bibliotheekblad** berichtte al eerder op de website over de ophef die in letterenland ontstaan was. Zie *NBD Biblion onder vuur na 'vervangen' van recensenten door algoritmen*, te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/yz7s2ems

- Literatuuronderzoekers van het **Huygens Instituut** (het onderzoeksinstituut op het gebied van geschiedenis en cultuur), schreven een diepgaand artikel over de pro's en contra's van dit systeem: *Zijn de bots van NBD Biblion een goede ontwikkeling?* Lees dit artikel op de website van het Huygens Instituut via de verkorte link: tinyurl.com/bdh7htxd

- **NBD Biblion** heeft uitgebreid gereageerd op de vele vragen die tijdens het webinar gesteld werden. Een pdf met de vragen en antwoorden vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen

- **Jeanine Deckers** (directeur-bestuurder van Bibliotheek Bibliorura, architectuurhistoricus en maker van het blog Ten Aanval) schreef een interessante blog over dit onderwerp: *Een AI is geen recensie*. Deze is te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/bdfkw2kn

- De redactie van Bibliotheekblad ontving een kritische ingezonden brief over dit onderwerp van **Rob Bruijnzeels**, bibliothecaris, verbonden aan het Ministerie van Verbeelding: *NBD Biblion zet de klok terug*. Deze brief is te lezen op bibliotheekblad.nl/bronnen

- Ook de auteur van dit artikel, **Anne van den Dool**, gaf op de website de-lage-landen.com (een tijdschrift en een website van de Vlaams-Nederlandse culturele instelling Ons Erfdeel vzw), haar mening over dit onderwerp: *NBD Biblion vaart de juiste machinekoers*. Dit artikel is te raadplegen via de verkorte link: tinyurl.com/2p93csd7

Alle bovenstaande bronnen en links staan ook op bibliotheekblad.nl/bronnen

‘Burgers stimuleren deel te nemen aan de informatiesamenleving’

Wikimedia-diensten inzetten in bibliotheken

De openbare bibliotheek is de plek voor breed beschikbare, vrij toegankelijke en betrouwbare kennis. Waar op het internet vinden we een digitaal equivalent? Precies: bij Wikipedia. Daarom slaan moederorganisatie Wikimedia en bibliotheken maar al te graag de handen ineen – zowel in Nederland als in het buitenland. Ook als onderdeel van de maatschappelijke bibliotheek, waar de burger niet alleen kennis komt halen, maar ook komt brengen.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S / ILLUSTRATIES: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Ook Sandra Rientjes, directeur van Wikimedia Nederland, begrijpt de verwarring. Wikipedia en Wikimedia – wat is nu precies het verschil? ‘Wikipedia kent iedereen: de gratis internetencyclopedie die we misschien wel dagelijks raadplegen, maar die we ook zelf kunnen bewerken. Die website is onderdeel van de wereldwijde Wikimedia-beweging, bestaande uit vrijwilligers van alle continenten. Samen hebben we als doel zo veel mogelijk kennis voor iedereen vrijelijk beschikbaar te maken.’
Dat gebeurt niet alleen via Wikipedia, legt Rientjes uit, maar ook via een van de andere elf diensten uit de Wikimedia-familie. ‘Er is bijvoorbeeld ook Wikimedia Commons, waarbij we proberen zo veel mogelijk foto’s, films, tekeningen, schilderijen en ander beeldmateriaal te uploaden dat vrij te gebruiken is. En dan is er nog onze gestructureerde database, Wikidata, waar professionele en amateuronderzoekers hun hart kunnen ophalen als het gaat om datasets waarmee ze aan de slag kunnen.’
De gemene deler van al die diensten: allemaal hebben ze dat Wiki-voorvoegsel, afgeleid van het Hawaiiaanse woord voor ‘snel’. ‘Het is eigenlijk een soort software’, verklaart Rientjes. ‘De gebruiker heeft invloed op de website, dat is de kern. Sommige bedrijven gebruiken die software voor interne processen. Het wordt bijvoorbeeld ook gebruikt voor fanwebsites, zoals die van Lord of the Rings en Games of Thrones.’

Grootste vrijwilligersproject

Waar komen al die informatie, data en beelden vandaan? ‘De wereldwijde Wikimedia-beweging is misschien wel het grootste gezamenlijke vrijwilligersproject ter wereld’, aldus Rientjes. ‘Aanvankelijk was dat vrijwilligerswerk: mensen scanden bijvoorbeeld foto’s en schilderijen in waarvan ze wisten dat die tot het publieke domein behoren. De laatste jaren zie je dat ook instellingen Wikimedia Commons ontdekken. Daardoor krijgen we er grote hoeveelheden informatie bij, die vaak heel goed gestructureerd is.’
Aan wat voor organisaties moeten we daarbij denken? ‘Het gaat om instellingen die over veel data beschikken, bijvoorbeeld omdat ze zelf onderzoek doen of die data beheren. Denk bijvoorbeeld aan de KB, onze nationale bibliotheek. Die draagt veel bij uit de historische collectie die daar in huis is, bijvoorbeeld het boek *Nederlandsche vogelen* van Cornelius Nozeman en Christiaan Sepp, dat in vijf delen tussen 1770 en 1829 werd uitgegeven. Het is het eerste oorspronkelijk Nederlandse vogelboek en een van de duurste, omvangrijkste en langstlopende werken uit de geschiedenis van de Nederlandse boekdrukkunst. Daarvan hebben ze de digitale afbeeldingen en de bijbehorende rechten in het geheel gedoneerd aan Wikimedia Commons. Voor ons is dat een goudmijn; die afbeeldingen worden nu bijvoorbeeld ook gebruikt als illustraties bij artikelen over vogels op Wikipedia, zo knap zijn ze gemaakt.’

Laatst doneerde de KB nog illustraties uit oude kinderboeken, weet Rientjes. 'We krijgen echt de mooiste materialen uit hun historische collectie. De KB was ook de eerste organisatie die, samen met het Nationaal Archief, een zogeheten Wikipedian *in residence* onder haar vleugels naam. Dat is een ervaren Wikipedia-bewerker die een jaar lang in dienst wordt genomen om collega's meer te leren over het gebruik van Wikipedia. Daar steekt een organisatie enorm veel van op.'
Wat voor baat heeft een organisatie bij zulke gulle donaties en investeringen? 'Voor een deel komt het voort uit idealisme', weet Rientjes. 'Ook een erfgoedorganisatie wil natuurlijk graag zo veel mogelijk mensen bereiken met de eigen collectie. Het plaatsen van een afbeelding op een Wikipedia-pagina zorgt voor een veel groter bereik dan enkel op de eigen website. Zo'n donatie zorgt soms voor enkele duizenden extra pageviews per dag.'

Over de grenzen

Ook buiten Nederland worden zulke mooie deals gesloten tussen Wikipedia en bibliotheken, weet Rientjes. 'De British Library was een van de pioniers op dit gebied, evenals de National Archives van de Verenigde Staten. Grote bibliotheken doen steeds vaker mee. Ook universiteitsbibliotheken hebben ons inmiddels ontdekt. Ook hier in Nederland: kijk bijvoorbeeld naar de academische bibliotheken van Maastricht en Utrecht. Het bijdragen aan Wikipedia wordt daar steeds meer onderdeel van het curriculum. Langzaam maar zeker wordt het vanzelfsprekend om je kennis op die manier te delen.'
Natuurlijk is Rientjes enorm blij met de bijdragen van zulke grote instellingen. 'Wikipedia is en blijft kwetsbaar: iedereen kan zaken aanvullen of aanpassen. Natuurlijk wordt dat wel heel strak in de gaten gehouden door een grote community, maar een foutje kan er altijd in sluipen. Wij zeggen altijd: als je kennis zoekt, kun je zeker bij Wikipedia beginnen, maar zoek vooral verder. Op onze pagina's geven wij altijd een samenvatting van alle kennis die over een onderwerp beschikbaar is. Er is veel meer – daarom geven we er ook een bronnenlijst bij, waar je in kunt duiken als je meer wilt weten. En net als bij alle informatie op internet moet je een check doen op de betrouwbaarheid.'
Op elke Wikipedia-pagina is de bewerkknop duidelijk zichtbaar. 'Het zou mooi zijn als we ook zo kritisch zouden zijn op de rest van internet,' aldus Rientjes, 'maar ook klassieke media kunnen nepnieuws verspreiden. Daar worden bronnen heel vaak weggelaten, terwijl je die op Wikipedia altijd moet vermelden. De vraag is dus wat een betrouwbare informatiebron is.'

Meer inhoud, meer schrijvers

Hoe kunnen openbare bibliotheken samenwerken met Wikimedia? 'Tien jaar geleden zijn we begonnen collectiehoudende bibliotheken, zoals universiteitsbibliotheken en de KB, aan te moedigen hun kennis te uploaden, zodat die voor de toekomst behouden blijft. Toen dat een succes bleek, dachten we: dat moet ook met openbare bibliotheken mogelijk zijn. Daar zijn we snel mee begonnen, maar het heeft een tijdje geduurd voordat we er een vorm voor vonden. Er was onbegrip aan beide kanten. Bibliotheken dachten bijvoorbeeld: we hebben hier een prachtige collectie over een lokale schrijver in onze boekenkasten staan, laten we dat in zijn geheel op Wikipedia zetten. Dat komt niet overeen met onze werkwijze: het leunt naar plagiaat en is bovendien niet altijd relevant.'
Wikipedia is altijd op zoek naar meer en betere inhoud en meer schrijvers, legt Rientjes uit, en daar kan de openbare bibliotheek heel goed bij helpen. 'We geven daarom Wikipedia-trainingen in openbare bibliotheken, aan iedereen die geïnteresseerd is. Vervolgens moedigen we de deelnemers aan onderdeel te worden van een plaatselijke schrijfgroep. Dat was de afgelopen twee jaar erg ingewikkeld vanwege de coronacrisis, maar toch hebben we het voor elkaar gekregen om onder meer in Tiel, Tilburg en Hengelo zulke trainingen te geven en groepen op te zetten. We merken wel dat begeleiding vanuit de bibliotheek een vereiste is: het mooiste is als zo'n groep in de bibliotheek kan zitten, waar een schat aan informatie voorhanden is.'
Niet alleen de tekstuele kant van Wikipedia krijgt aandacht, weet Rientjes. 'Bibliotheken organiseren ook fotosafari's. Vrijwilligers trekken dan samen door de stad met hun camera en uploaden het resultaat naar Wikimedia Commons, zodat de foto's kunnen worden gebruikt op Wikipedia. Zo kunnen grote hiaten in onze Wikipedia-kennis worden gevuld. Natuurlijk mogen schrijfgroepen schrijven waarover ze maar willen, maar bibliotheken overleggen vaak wel met ons. Dan zeggen wij bijvoorbeeld: we zijn bezig met oorlogsmonumenten of plaatselijke natuurgebieden, misschien kunnen jullie daar iets mee.'

Mediawijsheid

De laatste tijd richten bibliotheken zich ook steeds meer op mediawijsheid, ziet Rientjes. 'Daar passen wij als Wikimedia-beweging ook goed bij: als je kunt zien of een Wikipedia-pagina in orde is, kun je dat voor veel meer bronnen doen. Op die manier

Foto: René Ziegler CC-by-SA 4.0

Sandra Rientjes, directeur van Wikimedia Nederland: 'Wikipedia is altijd op zoek naar meer en betere inhoud en meer schrijvers, en daar kan de openbare bibliotheek heel goed bij helpen.'

zijn we ook onderdeel van vakken als academische vaardigheden op universiteiten. Wij leveren een spreker die vertelt hoe Wikipedia aan de voorkant én aan de achterkant werkt. Op die manier kun je goed zien hoe een artikel groeit, wie er allemaal meekijken, waar kritiek ontstaat.'
Met name onder kinderen en jongeren groeit het belang van mediawijsheid. Toch is dat niet de primaire focus van Wikipedia, aldus Rientjes. 'Daar ligt niet onze expertise. We richten ons vooral op groepen burgers die zelf een actieve bijdrage aan Wikipedia kunnen leveren. Dat zijn, zien we in onze statistieken, vooral internetgebruikers vanaf een jaar of vijftien. Twee derde van de bewerkers is hbo+-geschoold. Een belangrijke groep voor ons zijn gepensioneerden: deze mensen hebben in de loop van hun leven veel kennis vergaard, die ze, als ze stoppen met werken, graag met de rest van de wereld willen delen.'
Wat hebben bibliotheken nodig om voortvarend aan de slag te kunnen met Wikipedia? 'Als je als bibliotheek een succesvol programma wilt ontwikkelen, heeft dat vooral tijd nodig', weet Rientjes. 'Het management moet zich voor minstens een paar jaar aan het project willen verbinden. Daar willen we ze graag bij ondersteunen. We werken nu bijvoorbeeld aan een workshop voor bibliotheken waarin we ze de basis bijbrengen: wat heb je nodig en waarin moet je investeren? In het verleden hebben we gezien dat een project soms helemaal getrokken werd door één medewerker. Als die wegging, waren we het contact kwijt. Ook ging kennis in de organisatie op die manier snel verloren en kon het project bijna helemaal opnieuw beginnen.'

Foto: OCLC

Steph Harmon, Program Design & Development Manager bij WebJunction: een gratis toegankelijke, Engelstalige leeromgeving voor alle bibliotheken. 'We wilden bibliotheekmedewerkers helpen betere Wikipedia-gidsen te zijn voor leden van de gemeenschap.'

Onderdeel van cursusprogramma

Het liefst ziet Rientjes daarom dat het project goed wordt geïntegreerd, met meerdere medewerkers die weten hoe Wikipedia werkt. 'Je moet er ook middelen voor beschikbaar hebben: een zaaltje waar mensen rustig kunnen zitten, cursusmateriaal om ze de basis uit te leggen. Het kan allerlei vormen krijgen: van een eenmalige lezing waarin je geïnteresseerden uitlegt hoe het werkt tot een terugkerende bijeenkomst met een vaste groep mensen. Je kunt met elkaar ook mooie doelen stellen: als openbare bibliotheek willen we dat de informatie over de plaats waarin we ons bevinden uitgebreider en beter wordt, bijvoorbeeld.'
In Rientjes' ideale wereld zouden in elke bibliotheek meerdere bibliothecarissen rondlopen die compleet Wikivaardig zijn: die begrijpen hoe Wikipedia aan de voorkant en aan de achterkant in elkaar zit. 'Ook zou ik graag basismateriaal voorhanden hebben dat we zo aan bezoekers kunnen overhandigen: kijk, zo werkt het. In het ideale geval worden Wikivaardigheden helemaal geïntegreerd in het cursusprogramma van de bibliotheek. Laten we gebruikmaken van het feit dat iedereen iets zomaar mag bewerken, zonder toelatingstoets.'
Wikipedia is zo geavanceerd dat je altijd nieuwe dingen kunt blijven ontdekken, weet Rientjes uit ervaring. 'Ik werk hier nu tien jaar en ik weet hoe ik Wikipedia moet bewerken. Toch kom ik nog elke week iets tegen wat ik nog niet wist. De techniek is slechts de eerste stap: hoe zet je iets online? Dat is de laatste tijd sterk vergemakkelijkt met de *visual editor*, waardoor je veel duidelijker ziet welke aanpassingen je precies doet. Ook zijn er veel automatismen ingebouwd: wanneer je een ISBN invoert, maakt Wikipedia bijvoorbeeld zelf al de bronvermelding aan.'
Echt uitdagend wordt het bij de inhoud. 'Daarvoor zijn allerlei conventies. Je begint bijvoorbeeld standaard met een samenvatting van het artikel en eindigt met de bronvermelding. Vooral de stijl blijkt voor beginnende Wikipedianen nogal eens een uitdaging: hoe schrijf je op een encyclopedische manier? Wat is wel en niet relevant, wat moet er wel en niet in? Hoe schrijf je iets zo objectief mogelijk op? Dat soort zaken vinden veel mensen lastig. Wie geen enkele vorm van training heeft gekregen, heeft met dat laatste veel vaker moeite dan met de techniek.'

Consument en producent

Gelukkig is er een grote Wikipedia-community die meekijkt bij iedere stap. Toch is die ook kritisch. 'Als je aan het stoeien bent met het format, willen ervaren Wikipedianen je nog wel te hulp schieten, maar zaken als zelfpromotie worden zelden getolereerd', weet Rientjes. 'We proberen de ervaren bewerker en de beginnende schrijver dichter bij elkaar te brengen door aan iedere schrijfgroep ook een rot in het vak toe te voegen. Ook hebben we een Facebookgroep waar je alle vragen mag stellen, ook die waarvan je bang bent dat je erom zult worden uitgelachen. Het is echt een gemeenschap: we zijn er om elkaar op te vangen.'
Wanneer een bibliotheek nu aan de slag wil met Wikipedia of een van de andere leden van de Wikimedia-familie, kan zij het beste beginnen met het organiseren van een cursus voor medewerkers, weet Rientjes uit ervaring. 'Het is handig om coördinatoren te benoemen die het aanspreekpunt vormen voor collega's. De

volgende stap is om een mooi programma op te stellen. Er zijn ontzettend leuke werkvormen te verzinnen: in Italië is bijvoorbeeld een bibliotheek waar Syrische vluchtelingen schrijven over Italië en Italianen over Syrische onderwerpen.'
Via Wikipedia kunnen bibliotheken burgers stimuleren actief deel te nemen aan de informatiesamenleving. 'Door artikelen kritisch te bekijken en te bewerken, zijn ze niet alleen consument van kennis, maar ook producent. De bibliotheek heeft veel samenwerkingspartners in het netwerk die ook voor ons relevant zijn. Denk bijvoorbeeld aan de lokale historische vereniging: die heeft een schat aan informatie te bieden. Het zou meer dan logisch zijn als openbare bibliotheken en Wikimedia de handen nog verder ineen zouden slaan.'

Betere afspiegeling

Over de landsgrenzen worden daarin al belangrijke stappen gezet, ziet Steph Harmon. Zij werkt bij OCLC, een wereldwijde bibliotheekorganisatie zonder winstoogmerk die gezamenlijk te gebruiken technologie en unieke onderzoeksprogramma's aanbiedt. Harmon is Program Design & Development Manager bij WebJunction: een gratis toegankelijke, Engelstalige leeromgeving voor alle bibliotheken. WebJunctions project *Wikipedia + Libraries. Better Together* (verkorte link: tinyurl.com/26k7uzf8, red.) liep van 2016 tot 2018 in de Verenigde Staten en was bedoeld om de banden tussen openbare bibliotheken in de VS en de Engelstalige versie van Wikipedia te versterken.
'Hoe groot de Engelstalige versie van Wikipedia ook is, zelfs in die taal is niet alles beschikbaar op Wikipedia', aldus Harmon. 'Slechts 19% van de Engelstalige Wikipediapagina's over personen gaat bijvoorbeeld over vrouwen. Ook is er relatief weinig kennis beschikbaar over zwarte geschiedenis en cultuur. Er zijn gespecialiseerde groepen bewerkers die zulke gaten proberen te dichten. Op die manier wordt Wikipedia representatiever voor de wereld waarin we leven.'
Verder biedt Wikipedia een kader om te beoordelen of Wikipedia-artikelen worden ondersteund door kwaliteitsbronnen en zijn geverifieerd als accuraat, neutraal en volledig. In de Engelse taal voldoet relatief slechts een handvol volledig aan deze normen. 'Bibliotheken hebben het materiaal, de expertise én de mensen in huis om deze kloof te helpen dichten: ze bezitten een schat aan informatie, hebben personeel met de juiste kwalificaties rondlopen en staan nauw in contact met de lokale community, die die kennis ongetwijfeld wil helpen delen.'
In de *Wikipedia + Libraries Better Together*-cursus kregen medewerkers van openbare bibliotheken gratis training, hulpmiddelen en steun van de gemeenschap om zelfverzekerd te worden in het gebruik en de bewerking van Wikipedia. 'Dat is de allerbelangrijkste stap', ziet Harmon. 'Als je niet weet hoe het werkt, kun je ook niet aan de slag, hoeveel kennis je ook in huis hebt. Als die vaardigheden eenmaal ontwikkeld zijn, kunnen die zich als een olievlek gaan verspreiden. Door op Wikipedia ook als bewerker actief te zijn, ontwikkel je een goede kritische houding tegenover de informatie die je tot je krijgt. Je leert niet alleen te kijken naar de betrouwbaarheid van de informatie die je leest, maar denkt ook na over wat er niet staat: welke kennis ontbreekt nog?'

Zichtbaarheid en betrokkenheid van de gemeenschap vergroten

Een ander belangrijk element van het project was het beter zichtbaar maken van bibliotheekbronnen voor Wikipedianen. 'De meeste bewerkers zijn afhankelijk van gratis online bronnen voor het opbouwen van Wikipedia-inhoud', aldus Harmon. 'We wilden bibliotheekmedewerkers helpen betere Wikipedia-gidsen te zijn voor leden van de gemeenschap.'
Dit project heeft bibliotheken laten zien hoe samenwerking met Wikipedia bibliotheken zowel lokaal als nationaal vooruit kan helpen, concludeert Harmon. 'Door bibliotheekmedewerkers op lokaal niveau in contact te brengen met Wikipedianen, kunnen bibliotheken nog veel meer mensen aan zich binden: burgers die op zoek zijn naar kennis, maar die ook geïnteresseerd zijn in het toegankelijker maken van die kennis.'
Harmon ziet dat de Wikipedia-beweging groeit in het feit dat de African Library and Information Associations and Institutions (AfLIA), de overkoepelende bibliotheekorganisatie voor bibliotheken op het Afrikaanse continent, het Wikipedia-curriculum van OCLC heeft aangepast. 'Ze ontwikkelen nu hun eigen versie van de cursussen. Ik vind het een prachtige ontwikkeling dat dit in Afrika gebeurt. Dat is een belangrijk aandachtsgebied.'
Niet alleen openbare bibliotheken gaan wereldwijd aan de slag met Wikipedia, ziet Harmon. 'Veel andere organisaties werken met Wikipedia, bijvoorbeeld het Network of the National Library of Medicine (NNLM) in de Verenigde Staten. Zij hebben ons gevraagd hen te ondersteunen om medische informatie en Wikipedia beter aan elkaar te koppelen. Veel mensen die een aandoening hebben of denken te hebben, kijken op Wikipedia, hetzelfde geldt voor geneeskundestudenten en zelfs voor artsen. Die informatie moet dus correct zijn. De NNLM organiseert thematische Wikipedia edit-a-thons om accurate informatie over een aantal onderwerpen te vermeerderen.'
Ook in Nederland werken Wikipedia en OCLC samen. 'We hebben het afgelopen jaar een programma opgezet met webinars. Dit jaar gaan we samen weer activiteiten organiseren: een netwerkborrel en een kennissessie voor bibliotheken.'
Bibliotheken en Wikipedia hebben zo veel gemeen, aldus Harmon. 'Ze strijden voor de beschikbaarheid van betrouwbare kennis. Beide doen dat voor en met de lokale gemeenschap. Hopelijk kan een project als Wikipedia ook in bibliotheken helpen om kloven te dichten en mensen dichter bij elkaar te brengen omdat ze werken aan een gezamenlijk doel: zo veel mogelijk betrouwbare informatie voor iedereen.'

Naschrift

Voor meer informatie:
bezoek de pagina
Bibliotheken en Wikipedia
via de verkorte link:tinyurl.com/2euuffpb
Via deze pagina zijn ook verschillende webinars te bekijken.

Een kijkje bij onze oosterburen (deel III)

Keulen: (n)iets nieuws onder de zon

De centrale bibliotheek van Keulen gaat op de schop. Over vier jaar moet de klus geklaard zijn. Wat zijn de ideeën achter de renovatie en hoe vernieuwend is het gekozen concept? In de komende edities van Bibliotheekblad zal de redactie regelmatig aandacht besteden aan onze oosterburen*.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: MARS INTERIEURARCHITECTEN/ PELL ARCHITEKTEN

Keulen, stad van de Dom en de Rijn. Met ruim een miljoen inwoners is Keulen de vierde stad van Duitsland, gezegend met een fraai historisch centrum (de Altstadt) en een roemruchte Bundesligaclub (bijnaam: de geitenbokken) die ooit werd getraind door Rinus Michels. En Keulen is niet te vergeten de stad van een openbare bibliotheek die onder de inspirerende leiding van Hannelore Vogt bij onze oosterburen sinds jaar en dag te boek staat als zeer innovatief. Noem een van de vernieuwingen die zich gedurende de afgelopen decennia in de Duitse bibliotheeksector hebben voltrokken, en de kans is groot dat de Stadtbibliothek Köln tot de initiatiefnemers behoorde. Des te meer moet het Hannelore Vogt en haar team gefrustreerd hebben dat ze hun werkzaamheden dienden te verrichten in een inmiddels sterk verouderd gebouw dat allang niet meer toegerust is om aan de eisen van de 21ste-eeuwse gebruikers tegemoet te komen. Maar inventief als men is, bedacht men een list. In het verpauperde stadsdeel Kalk werd, samen met de Nederlandse architect Aat Vos, een oubollig filiaal omgetoverd in een trendy gemeenschapscentrum dat binnen de kortste keren een warme plek verwierf in de harten van de wijkbewoners. Vogt: 'In Kalk hebben we laten zien dat de filosofie van de derde plek werkt. Vanaf het begin werd deze vestiging omarmd door klanten. In Kalk hebben we het clichébeeld van de stoffige bibliotheek naar het rijk der fabelen verwezen. We horen reacties als: "Dit ziet er helemaal niet uit als een bibliotheek." Precies wat we beogen. Maar om misverstanden weg te nemen: de nieuwe centrale bibliotheek zal geen kloon van Kalk worden. De hoofdbibliotheek heeft immers haar eigen identiteit.'

Budget

Elke vestiging is anders, daarin heeft Vogt gelijk, maar duidelijk is evenzeer dat de door haar gekozen strategie zich nu dubbel uitbetaalt, in die zin dat na Kalk ook de centrale vestiging van de bibliotheek aan de Neumarkt de komende jaren een totale make-over zal ondergaan. En wederom is Aat Vos een van de drijvende krachten achter de operatie. Als alles volgens plan verloopt, zal het compleet gerenoveerde gebouw in het vierde kwartaal van 2026 of uiterlijk begin 2027 opgeleverd worden. Voor de verbouwing heeft het gemeentebestuur 71 miljoen euro uitgetrokken (inclusief risicotoeslag van 81 miljoen). Over vier jaar beschikt Keulen dan niet alleen over elf Stadtteilbibliotheken, twee Minibibs, een Blindenhörbibliothek en een Bücherbus, maar eindelijk ook over een Zentralbibliothek die recht doet aan de nieuwe maatschappelijk-educatieve en recreatieve functie van de openbare bibliotheek.

Inspiratie, informatie, interactie en integratie. Onder dat motto bedient de Stadtbibliothek Köln anno 2022 de 2,4 miljoen bezoekers die ze jaarlijks over de vloer krijgt. In de dienstverlening staan taal- en leesbevordering en mediawijsheid centraal. Interculturele activiteiten zijn er aan de orde van de dag. In 2013 was Keulen de eerste Duitse bibliotheek met een *makerspace*. Vogt: 'Hier lassen sich nicht nur Vinyl-Schallplatten, Filmstreifen, Musik- und Videokassetten digitalisieren, sondern auch Overlock-Nähmaschinen, VR-Stationen, 3D-Drucker oder das 2021 eingeweihte Social-Media-Studio kennenlernen und nutzen.' *The Library of Things*, in Keulen is het inmiddels een alledaagse werkelijkheid.

Verknoping

Wat zijn de kenmerken van de nieuwe centrale bibliotheek?? Hoe markant de architectuur van het uit 1979 stammende gebouw ook moge zijn en hoe innoverend de houding van het personeel, qua onderkomen blijft het nu nog roeien met de riemen die men heeft. Dus zal de centrale bieb een ingrijpende transformatie ondergaan, waarbij twee zaken voorop staan: inspelen op de behoefte van oude én nieuwe gebruikers, en de rol van de bieb als non-commerciële derde plek uitbouwen. Aat Vos, bij de onthulling van de plannen: 'In coronatijd is ontmoeting eens te meer belangrijk gebleken. Dat geldt niet in het minst voor jongeren. Sociale verknoping is relevanter dan ooit, plus speciale aandacht voor mensen met een smalle beurs.'

Cohesie

Ziet het 14.500 vierkante meter tellende bibliotheekgebouw er nu nog uit als een over zes verdiepingen uitgesmeerde gigantische boekenkast, daarvan zal in de toekomst geen sprake meer zijn. Kernwoorden van de metamorfose: transparant, licht, modern, uitnodigend. Om zich te verdiepen in de mogelijkheden om in de metropool van Noordrijn-Westfalen een verblijfstrekker van jewelste voor de lokale gemeenschap te realiseren, staken de Keulenaren onder meer hun licht op bij spraakmakende buitenlandse projecten die de afgelopen jaren voltooid werden (Aarhus, Helsinki etc.) Participatie van de burgerbevolking vond en vindt plaats via een *design thinking*-proces. Na het succes van Kalk wordt de verantwoordelijkheid voor de herinrichting opnieuw toevertrouwd aan het team van Inclusi (Aat Vos). Dat doet deze samen met MARS Interieurarchitecten en het Keulse bureau Pell Architekten. Vogt: 'De centrale bibliotheek zal de sociale cohesie in de stad versterken en de inwoners nog beter toegang bieden tot kennis en informatie. Misschien wel de meest betekenisvolle omslag die we gaan maken, is dat we voortaan de mens absoluut centraal stellen en niet zozeer de media. Het is zaak de drempel te verlagen. Voor dat doel krijgt de verblijfskwaliteit een impuls. Ook nu al wordt onze bibliotheek goed bezocht om anderen te treffen, iets te lezen, te studeren of ergens mee te experimenteren, maar via het verdubbelen van het aantal zitplekken willen we dat bezoek aanzienlijk verhogen.'

Flair

Alle zes verdiepingen moeten de nieuwe aanpak uitstralen. Zowel qua thema's als qua doelgroepen. De bezoeker die het gebouw betreedt, stuit straks meteen op een professioneel café met grootstedelijke flair. Op de benedenverdieping komt niet alleen de werkkamer van de Duitse schrijver Heinrich Böll (die de centrale in 1979 opende), maar is ook ruimte voor speciale exposities. Op de eerste verdieping stap je de wereld van fantasie en ontdekking binnen, met veel speelhoekjes voor kinderen. Een verdieping hoger is de rust- en chillzone. Verdieping drie staat in het teken van de *makerspace*, werkplekken en spreekkamers. De bovenste verdieping krijgt als bestemming: woonkamer met dakterras.

In de onmiddellijke omgeving van de bibliotheek bevinden zich musea, kunstgaleries en een volkshogeschool. Met deze en andere partners in het culturele kwartier van Keulen werken Vogt

en haar medewerkers op dit moment reeds nauw samen, maar de krachtenbundeling zal de komende jaren verder geïntensiveerd worden. De bieb is daarbij de spin in het web.

Het spreekt vanzelf dat het gebouw ook onder handen wordt genomen om te voldoen aan de huidige energie- en milieunormen. Zonnepanelen, warmtepompen en meer maatregelen om kosten te besparen en de ecologische *footprint* te verkleinen, spreken vanzelf.

Trefpunt

Bij de opening in 1979 liet de toenmalige directeur dr. Horst-Johs Tümmers weten: 'De architectuur van onze nieuwe bibliotheek dient niet te worden verstaan als boekenmagazijn of kantoorgebouw. Dit huis moet gebruiksgemak tonen, zonder dat de mensen zich geïntimideerd voelen. De bibliotheek wil een verwelkomend karakter uitstralen, bezoekers prikkelen om naar binnen te gaan. Het is zaak dat men van buiten al ziet wat men binnen kan verwachten. Dat lukt het best als we transparant zijn, als voorbijgangers direct merken hoe levendig deze instelling is. Evenals een winkeletalage moet de bibliotheek nieuwsgierigheid wekken en klanten verleiden over de drempel te stappen, zonder dat ze met allerlei remmende formaliteiten te maken krijgen. Binnen moet de bezoeker zich vrij kunnen bewegen, aangezet worden tot eigen activiteiten, zijn creativiteit kunnen ontplooien. En ten slotte willen we dat onze nieuwe bibliotheek zich zal ontwikkelen tot trefpunt voor mensen uit verschillende leeftijdsgroepen, vertegenwoordigers van diverse sociale lagen en burgers van alle opleidingsniveaus en cultureel-etnische achtergronden.'

Is het gewaagd om te zeggen dat Hannelore Vogt de woorden die haar voorganger bijna een halve eeuw geleden uitsprak zo zou kunnen herhalen? Betekent dit dan tevens dat de Stadtbibliothek Köln, ondanks haar vooruitstrevende imago, in de loop der decennia feitelijk weinig progressie heeft geboekt als het gaat om het verleiden van de klant? Geenszins. Als Tümmers' pleidooi iets onderstreept, is het wel het onveranderlijk emancipatorische en 'volksverheffende' karakter van het instituut openbare bibliotheek. Om die missie zo goed mogelijk uit te voeren en om aantrekkelijk te blijven voor het grote publiek, is het simpelweg zaak waar nodig een bij de tijdgeest passende jas aan te trekken. Dat de centrale vestiging van de bibliotheek Keulen daar rijp voor is, bewijst het succes van de vestiging in Kalk.

Naschrift

*Eerdere afleveringen in deze serie:
Bibliotheekblad 2-2022: Stadtbibliothek Paderborn.
Bibliotheekblad 3-2022: Stadtbibliothek Gütersloh.

Jos Debeij verlaat na bijna vijftig jaar het bibliotheekvak

‘Laten we de zorgplicht van elke gemeente garanderen’

Na bijna een halve eeuw verruilt de in Meerssen geboren Jos Debeij het bibliotheekvak voor een welverdiend pensioen. Zijn laatste functie: hoofd afdeling Bibliotheekstelsel bij de KB, de nationale bibliotheek. Zijn vorige functies zijn even gevarieerd als allround en variëren van (staf)docent bibliotheek- en documentatiekunde tot bibliotheekdirecteur (*zie kader*). Om zijn lange staat van dienst in voetbaltermen te vatten: hij was jeugdtrainer, scout, coach, spelverdeler én bestuurder. Hoe kijkt Jos – vanwege zijn bescheiden en sympathieke opstelling alom geliefd in de sector – terug op de afgelopen decennia en wat is zijn toekomstvisie op de openbare bibliotheek?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: KB

Jos tijdens zijn ‘uitzwaaimoment’ tijdens de KB Netwerkdag afgelopen februari.

In 1975 begon je in Sittard aan de bibliotheekopleiding. Met welke verwachtingen nam je plaats in de schoolbanken, en heb je naderhand wel eens spijt gehad van die keuze?

‘Ik was een luie student. Ik zat op het atheneum maar ben naar de havo gegaan. Vervolgens oriënteerde ik mij op de lerarenopleiding. Met name sociale geografie vond ik leuk. Als je daarvoor koos, hoefde je weinig te leren, zal ik maar zeggen. Omdat mijn broer de bibliotheekopleiding in Tilburg volgde, werd ik ook op dat spoor gezet. Wat me erin aantrok, was het brede vakkenpakket. Je kreeg overal wat van mee, zonder ergens volledig de diepte in te gaan. Omdat de puur bibliotheektechnische vakken me minder aanspraken, dacht ik aan het eind van dat eerste jaar in Sittard: word ik hier gelukkig van? Die twijfel verdween tijdens mijn stage in Maastricht. Vragen van mensen beantwoorden, op zoek gaan naar de oplossing van hun probleem, dat boeide me. Het derde jaar, de specialisatie openbare bibliotheek, was een waar feest. Dacht ik eerst: als ik een zes haal, is het genoeg; in die laatste fase probeerde ik juist zo hoog mogelijk te springen. De bedrijfsvoeringkant, de verdieping op beleidsonderwerpen, dat alles sprak me bijzonder aan. Terwijl ik bezig was met mijn eindscriptie, werd ik aangenomen bij de PBC Gelderland. Dus of ik met terugwerkende kracht spijt heb? Zeker niet. Ik ben steeds met energie en passie in dit vak bezig geweest.’

Jij bent bibliothecaris, getraind om de juiste informatie bij de juiste mensen te brengen. Die kern van het vak ontberen steeds meer managers die leidinggeven aan een bibliotheek.

‘Wat mij opvalt, is dat ze snel leren. Mede omdat de rol en functie van de bibliotheek veel buitenstaanders aanspreekt. Ze zien de waarde ervan duidelijk in. Natuurlijk merk ik als halve schoolmeester dat er vaak nog wat aan nieuwkomers uit te leggen valt, maar ik zeg soms in scherts tegen ze: “Jij bent al zover dat je best de titel bibliothecaris zou mogen dragen.” Een goed teken is ook dat degenen die van buiten komen meestal lang werkzaam blijven in de bibliotheek.’

In de loop der jaren heb je vrijwel alle geledingen van het vak leren kennen. Welk inzicht heeft dat je gebracht?

‘Ik heb aan den lijve de waarde van alle onderdelen in het stelsel mogen ervaren. In de Wsob staat terecht dat het gaat om een stelsel van voorzieningen die met elkaar zorgen voor een bete-

Foto: Erwin de Leeuw, 't Sticht

Jos gefotografeerd in 1992 in zijn functie als directeur van de OB in Deventer.

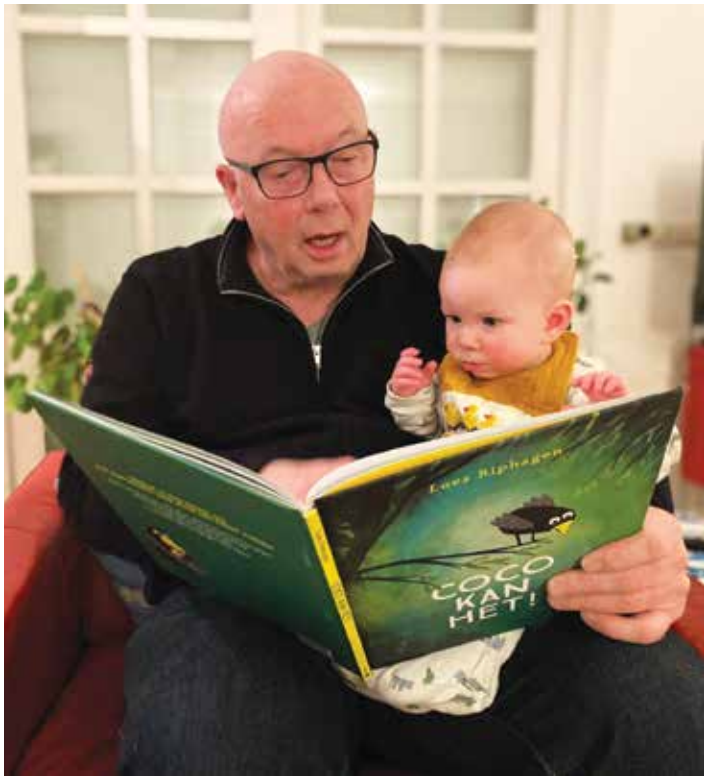

Foto: privécollectie Jos Debeij

Jos tijdens het voorlezen aan zijn kleinkind Eli.

kenisvolle dienstverlening aan de burgers van dit land. Zoals de toenmalige PBC-directeur Henk Middelveld ooit zei: "De bibliotheek is een landelijke voorziening die zich lokaal manifesteert." En online, voeg ik daar tegenwoordig graag aan toe. Persoonlijk vind ik wel dat het provinciale niveau er in de wet een beetje bekaaid vanaf is gekomen. We hebben zo'n 140 basisbibliotheken gekregen, maar er zitten grote verschillen in de schaal. POI's met een backoffice kunnen in dat opzicht nog altijd net als vroeger een belangrijke aanvulling vormen.'

De provinciale laag is een onderschat fenomeen?

'Als je die tussenlaag niet had, zou je hem alsnog moeten invoeren, naar mijn opvatting. Niet voor niets pakken de POI's tegenwoordig weer in toenemende mate gezamenlijk programma's op, waarbij de provincies als financier optreden. De netwerkteams op SPN-niveau zijn belangrijk voor programma's als BoekStart, dBos en basisvaardigheden, en zeker ook op provinciaal netwerkniveau. Of het nou gaat om het leesoffensief in Brabants verband of het offensief tegen laaggeletterdheid in het Gelderse. Op die manier kun je in de regio's bepaalde thema's dankzij deze ondersteuning van de grond trekken en uitbouwen.'

Welk type functie schonk jou de meeste voldoening? Stond je het liefst met je poten in het bluswater, zoals als directeur van de bibliotheek in Deventer? Of was je liever helikopterpiloot bij de KB die de 'grondtroepen' coördineerde?

'Nou, er worden bij de KB geen grondtroepen gecoördineerd, kan ik je verzekeren, maar los daarvan: ik heb overal veel plezier gehad. De leerschool van Kerkdriel, Roermond, Schiedam en andere plaatsen waar ik werkte, was onbetaalbaar. Ik gaf lezingen over jeugdliteratuur, heb alle hoeken en gaten van het veld gezien. In mijn tweede periode in Deventer moest ik enerzijds bezuinigingen zien te realiseren en anderzijds samen met medewerkers en gemeentelijke bestuurders vernieuwing bewerkstelligen. Dat geeft voldoening als het lukt. Maar ook mijn periode bij het ICT-expertisecentrum Laurens was een mooie tijd. Daar gingen we met een klein netwerkteam aan de slag met de eerste versie van Bibliotheek.nl.
Ik ben een mensenmens, om een cliché te gebruiken. Ik houd ervan dat iedereen naar vermogen een bijdrage levert aan het team, want samen kom je ver. Ook het werken in KB-verband is leuk. En weet je, voor dat alles kreeg ik nog betaald ook! Of ik het rechtstreekse contact met het publiek de laatste jaren niet gemist heb? Vergeet niet dat ik ook in mijn huidige functie regelmatig in bibliotheken kwam. Toegegeven, ik stond niet meer zelf op de werkvloer, maar gevoelsmatig was er geen afstand. Als een bibliotheekdirecteur mij vroeg of ik niet te ver van de praktijk kwam te staan, stelde ik als wedervraag: in hoeveel bibliotheken kom jij per week? Ik kwam zeker één à twee keer per week in een bibliotheek. Dan praat je met mensen, tekent hun ervaringen op, en weet zodoende wat er speelt.'

Wat is de allergrootste omslag geweest als je terugkijkt op die lange periode waarin je de bibliotheek hebt gediend?

Foto: Rob van der Laan

Jos tijdens het *Dickens Festijn 2015* in Deventer.

Foto: Eimer Wieldraaijer

Jos gefotografeerd in 2017 voor de rubriek 'Mijn Passie' in Bibliotheekblad.

'De cruciale verandering zit in twee dingen. Eerst was er de opkomst van de beeldcultuur, die ten koste ging van de leescultuur. Las de gemiddelde 18-plusser in 1975 per week nog 6,4 uur kranten, tijdschriften en boeken; dat was in 2011 al gedaald tot 2,5 uur. En de tweede grote verandering is uiteraard de komst en opmars van internet, die disruptief heeft gewerkt in alle sectoren, en dus ook in de bibliotheek.
Als het gaat om bibliotheekvernieuwing, onderscheid ik een aantal fases. Allereerst was er de schaalvergroting, de basisbibliotheekvorming, om met elkaar een krachtiger vuist te kunnen maken. Ook daagde het besef dat we een digitale bibliotheek nodig hadden om te overleven, hetgeen onder meer zou leiden tot Bibliotheek.nl. Vervolgens kwam er de gezamenlijk ontwikkelde Agenda voor de Toekomst, de sleutel tot verdere inhoudelijke vernieuwing, met als kroon de verbreding van de klassieke uitleenbibliotheek tot een educatief-maatschappelijke instelling met vijf functies, die niet in het minst dankzij de commissie-Cohen uiteindelijk in de Bibliotheekwet terecht zijn gekomen. Zelf ben ik in die laatste fase bij de KB ingestapt om de in de wet vastgelegde regiefunctie gestalte te geven. Een begrip dat zich algauw zou ontpoppen als "pain in the ass" voor veel betrokkenen. "De KB gaat ons niet vertellen wat wij moeten gaan doen." Jij had het zojuist over het coördineren van de grondtroepen. Nou, de regierol is natuurlijk verre van dat. Het gaat om gedeelde en gespreide verantwoordelijkheid in netwerkverband. Wat streven we samen na en hoe kan ieder vanuit de eigen rol daaraan een bijdrage leveren? En als het gaat om maatschappelijke opgaven, om ons stelsel te verbinden met maatschappelijke en overheidspartners op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Regie gaat dan veel meer om het organiseren van het samenspel. In het begin trok ik met het team van de afdeling Bibliotheekstelsel als het ware met de pet in de hand het land door, maar in de loop der jaren is het wederzijds vertrouwen sterk gegroeid, hetgeen resulteerde in een toegenomen krachtenbundeling in en met de verschillende lagen. Wij zijn nu in gezamenlijkheid aan het doorpakken om de bibliotheek uit te bouwen tot een onmisbare lokale voorziening die zich in toenemende mate op diverse manieren verdienstelijk maakt bij het bestrijden van grote maatschappelijke problemen. Met als kers op de taart de Netwerkagenda waarin we dat met zijn allen hebben opgeschreven, het programmaboekje dat we jaarlijks actualiseren.'

De innovatie van de bibliotheek loopt als rode draad door jouw carrière. Geen innovatie zonder gekwalificeerd personeel. Momenteel zien we een uitstroom van oudere werknemers. Het imago van de bieb als werkgever houdt nog altijd niet over. Hoe kunnen we de bibliotheek als werkplek attractiever maken? Vergt dat meer dan een betere salariëring?

'Toen ik begon, waren er nog zes bibliotheekacademies. Nu zijn het er nul. Niettemin is de omvang van de vraag niet van dien aard dat deze weer een eigen opleiding rechtvaardigt, maar de ledenvergadering van de VOB heeft wel besloten om tezamen middelen bijeen te brengen om de opleidingskant opnieuw handen en voeten te geven. Het is belangrijk dat medewerkers zich kunnen blijven ontwikkelen in het zich ontwikkelende vak, en tegelijkertijd is het zaak jonge mensen te enthousiasmeren voor een loopbaan in onze branche. De salariëring is daarbij wel degelijk een punt van aandacht, omdat we de vereiste kwalificaties in de loop der jaren veeleer naar het mbo- dan naar het hbo-niveau hebben getrokken, terwijl de behoefte aan echte vakmensen om de diverse programma's succesvol te maken groeit. Ik zie dat als twee sporen die gelijke tred moeten houden. Excellente medewerkers die goed betaald krijgen.'

Over geld gesproken: veel gemeentes zitten financieel in zwaar weer. In hoeverre zal dat bibliotheken raken?
'In gesprekken met de minister en de VNG over de evaluatie van de Bibliotheekwet merk ik dat er geen grote discussie meer is over de waarde van de bibliotheek voor de samenleving. Dat leidt automatisch tot de vraag: hoe krijgen we die brede functionaliteit dan bekostigd in een tijd dat we financieel krap zitten? Denk aan de jeugdzorg en andere voorzieningen die qua kosten uit de klauwen lopen. In die situatie is het goed om de minimumvoorwaarden te benoemen waaraan een bibliotheek moet voldoen. Ik stel met genoegen vast dat dit nu onderwerp van gesprek is in het kabinet en in het stelsel. Het zou goed zijn als er in de Wsob een verplichting voor gemeentes wordt opgenomen wat betreft het minimumniveau waaraan men als bibliotheekvoorziening moet voldoen. Via audits zouden certificeerders vervolgens kunnen toetsen of naast de bibliotheken ook gemeentes zich daadwerkelijk houden aan gemaakte afspraken.'

Is de komst van de Wsob in 2015 een gamechanger gebleken?
'Zeker. Daarmee werd definitief een streep gezet door het denken in afbraak en afbouw. De digitale bibliotheek werd geborgd, de deur ging wijd open voor ontwikkeling en innovatie van de vijf bibliotheekfuncties. De brede betekenis van de bibliotheek voor de maatschappij werd helder geschetst. Een wettelijk vastgelegde zienswijze waaraan iedereen kan refereren. Nu rest nog de belangrijke stap om ook de onderkant dicht te timmeren. In de wetsaanpassing is onlangs al meegenomen dat het bibliotheekabonnement tot achttien jaar in heel Nederland gratis zal zijn. Laten we ook de zorgplicht van elke gemeente vanaf nu garanderen en daar de Wsob op aanpassen. En samen met het onderwijs zorgen voor een 100% hybride dBos omgeven met binnen- en buitenschoolse programma's als het gaat om leer- en taalontwikkeling en digitale geletterdheid. Een gezamenlijke "public spaces"-kennisinfrastructuur van nul tot achttien jaar.'

Terwijl de KB haar regiefunctie met verve oppakt sinds 2015, is de VOB sindsdien vooral zoekende geweest naar haar nieuwe rol in het stelsel, hetgeen mede tot uiting kwam in de vele positiewisselingen aan de top van de vereniging.
'De oude VOB was een ledenvereniging, een sectorinstituut en een digitaal lab ineen. Vervolgens ging het sectorinstituut naar het SIOB en het digitaal lab naar Bibliotheek.nl. Wat overbleef, was een brancheorganisatie. Toenmalig VOB-voorzitter Erik Jurgens zei indertijd over die opsplitsing: "Nu moeten we opletten, want iedereen denkt dat we hetzelfde zijn gebleven, maar we hebben nog slechts één van de drie functies die we hadden. Ons bureau is meer dan gehalveerd. Het is zaak dat we als VOB het veld aan het stuur krijgen." Wijze woorden, want het heeft heel wat jaren gekost voordat dit besef breed was ingedaald. Het speelveld van het SIOB en dat van de BNL zijn bij de KB terechtgekomen, maar voordat de VOB zich senang is gaan voelen in haar nieuwe jas, is er veel water door de Rijn gestroomd. Nu de duidelijkheid over rol en functie ten opzichte van elkaar is toegenomen, verloopt het samenspel tussen KB en VOB soepel en goed, zoals het werken met stuur- en koersgroepen vanuit het gelaagde netwerk ook prima functioneert. De lijntjes zijn kort en snel. En dat is zoals het hoort, want we doen het samen. Samen met de VOB, samen met SPN en samen met de individuele bibliotheekorganisaties. We spelen elkaar de bal toe naar de plek waar hij hoort.'

Veranderingen in bibliotheekland vergen niet zelden een zee van tijd. Ellenlange stroperige vergaderingen zijn eerder regel dan uitzondering. Hebben jouw vingers de laatste jaren menigmaal gejeukt? Heb je vaak meer tempo willen maken?
'Bepaalde ingewikkelde ontwikkelingen *kunnen* niet snel gaan. Geleidelijkheid is dan een groot goed. Ik herinner me dat iemand ooit zei: "Die bibliotheken, dat lijken wel slakken en schildpadden. Niet vooruit te branden, maar in een tijd dat de hazen alle kanten op springen, hebben de bibliotheken een duidelijke koers, en zijn de slakken en schildpadden de hazen ruim voorbij." Dat verhaal vertel ik nog regelmatig in deze context. Wij varen een heldere koers. Bijvoorbeeld door het ontwikkelen van *single identity*. Wij gaan ervoor zorgen dat alle Nederlanders een betrouwbare sleutel voor alle digitale bibliotheekdiensten krijgen. Waar je ook bent, er is straks één manier van inloggen. Dat proces kost twee à drie jaar, maar als we dat voor elkaar hebben, zijn we de hazen weer voorbij. Welke andere grote sectoren hebben zo'n gezamenlijke digitale infrastructuur als het bibliotheekstelsel? De schouwburgen maken nog steeds allemaal hun eigen programmaboekjes. Je hebt gelijk: zelf zou ik het tempo graag opvoeren, maar tegelijkertijd zetten we met elkaar wel degelijk grote en belangrijke stappen.'

Als je rond de millenniumwisseling een congres bezocht was er altijd wel een spreker die het einde der tijden aankondigde. Die geluiden zijn gelukkig totaal verstomd. Dankzij de hybride bibliotheek en de digitale diensten is de bibliotheek steviger verankerd in de maatschappij dan aan het begin van de eeuw.
'Dat klopt. De bibliotheek heeft een mooie toekomst, en dat is niet alleen in Nederland zo. Dat is ook in de Verenigde Staten, Brazilië, China en Afrika zo. De transitie van de oude bibliotheek naar een moderne bibliotheek is wereldwijd gaande, waarbij wij lokaal over hoogwaardige vestigingen "om de hoek" beschikken, digitale bronnen en diensten "in één klik" beschikbaar zijn en de gezamenlijkheid goed georganiseerd hebben. Dat neemt niet weg dat we moeten groeien in bereik en betekenis van de digitale bibliotheek en dat de "verdunning" van de bibliotheken in sommige wijken en dorpen urgent is. We moeten de fijnmazigheid qua voorzieningen op korte termijn een impuls geven. Ook in de toekomst moet elk kind op de fiets naar de bibliotheek kunnen.'

Waar kijk je met de meeste voldoening op terug, als we ons beperken tot je zeven jaar bij de KB?
'We hebben als sector een goede partner in de KB gevonden.

Samen met de koersgroepen zijn we bezig met het realiseren van onze gezamenlijke Netwerkagenda. De ambities die we met de overheid in het convenant afgestemd hebben zijn we aan het verwezenlijken: volwaardige lokale en digitale bibliotheekvoorzieningen die een wezenlijke bijdrage leveren aan grote maatschappelijke opgaven. Naast de van oudsher grote bijdragen aan leesbevordering, hebben bibliotheken met hun betrokkenheid bij Taalhuizen een grote rol op het gebied van basisvaardigheden. De neuzen staan dezelfde kant op als het gaat om ambities, waardoor het ons ook is gelukt om in drie jaar tijd een Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) in het leven te roepen en dit via tv-reclame onder de aandacht van het grote publiek te brengen. Dat hebben we met z'n allen gedaan, en daar mogen we best trots op zijn. Met z'n allen: dat credo geldt op het voetbalveld én in de bibliotheekwereld.'

Deventer 1989 of Deventer 2007?

'Dan kies ik toch voor 2007, omdat ik de mazzel had dat men blij was dat ik voor de tweede maal directeur wilde zijn. Bovendien was ik toen rijker aan ervaring, en dat was nodig om de vereiste stappen te kunnen zetten op het gebied van bezuinigen en vernieuwen. De spreiding overeind houden, onze voorzieningen toerusten voor de toekomst, gebouwen opknappen, verbinding leggen met allerlei spelers in de stad, dat alles had ik die jongen van 32 die in 1989 in Deventer aan de slag ging nog niet zo snel zien doen.'

LocHal Tilburg of Forum Groningen?

'Ze zijn allebei uniek. Eigenlijk gun ik elke stad zo'n prachtige voorziening. De LocHal voelt meer als een bibliotheek met een brede functionaliteit, terwijl Forum veeleer een breed cultureel complex met een bibliotheekfunctie is.'

SV Terwolde of Go Ahead Eagles?

'SV Terwolde. Tot een paar jaar geleden heb ik daar bij de veteranen gevoetbald. Het trainingscomplex van deze amateurclub fungeert als een soort Milanello voor Go Ahead Eagles. Sinds jaar en dag heeft de eredivisieclub er zijn eerste trainingskamp. Aan het eind van de voorbereiding spelen ze een oefenwedstrijd tegen Terwolde. Onze zoon heeft één keer aan dat duel meegedaan en met 15-1 verloren, maar de spits van Terwolde die scoorde liep naar de trainer van Go Ahead en zei: "Mij moet je hebben. Eén kans, één doelpunt."'

Terwolde of Schimmert?

'We hebben een kleine dertig jaar in Terwolde gewoond. De sociale infrastructuur van dit kleine aan Deventer grenzende dorp is fantastisch. Je deelt lief en leed. Niet alleen in de voetbalclub. Met fietsvrienden ging ik regelmatig de Veluwe op. We maakten met elkaar kleinschalige lokale theatervoorstellingen. We hoefden niet per se terug naar het zuiden, maar het kwam simpelweg op ons pad. Mijn vrouw en ik gaan in Schimmert, onder de rook van Maastricht, werken aan wat we in Terwolde ook hadden. Terwolde zit diep in ons hart, en het leven gaat verder in Schimmert.

De toneelvereniging Ons Genoegen in Genhout bestaat honderd jaar, en ik prijs mij gelukkig dat ik na onze verhuizing met zeker 150 anderen mee mag doen aan "De reis om de wereld in tachtig dagen". Hoe symbolisch kan het zijn.'

Dickens Festijn of carnaval?

'Carnaval is een liefde van vroeger, en het Dickens Festijn is er later bij gekomen. Laten we hopen dat dit nostalgische feest in Deventer vlak voor kerst opnieuw mogelijk is, en dat ik daar – in de huid van de Dickensfiguur Trotty Veck – weer een bijdrage aan mag leveren. Dat is mijn carnaval, zeg maar.'

Eddy Merckx of Matthieu van der Poel?

'Eddy Merckx, de kannibaal, is toch wel groter dan Matthieu van der Poel. Na zijn finish in de Amstel Gold Race heeft Merckx zich ooit bij onze buren gedoucht. In ons huis kwamen de mindere goden langs, maar bij de buren – die over een goede douche beschikten – was het exclusieve recht voorbehouden aan Merckx. Net als toneel is de wielersport nog altijd een passie van me. De aanraakbaarheid van de renners vind ik mooi. Als kind verzamelde ik bidons, petjes, et cetera.'

Volop rentenieren of doorgaan totdat je erbij neervalt?

'Ik zal het bibliotheekwerk loslaten. Als oudgediende wil ik mij niet op allerlei plekken manifesteren, maar met plezier volgen wat er gebeurt. En als oude klant zal ik uiteraard lid blijven van de bibliotheek. Verder ga ik mij richten op andere dingen. Zo wil ik meer met amateurtoneel gaan doen. Onze zoon woont in Amerika. Mede om die reden wil ik meer ruimte vrijmaken voor reizen. Onze dochter woonde tot voor kort in Australië, maar woont nu weer in Nederland, dus dat scheelt. Verder wil ik twee à drie keer in de week rondjes op de racefiets maken door het fraaie Limburgse heuvelland, zoals Theo Peeters (oud-directeur van Theek 5 in Oosterhout en omgeving) dat in West-Brabant doet.'

CV Jos Debeij

Hoofd afdeling Bibliotheekstelsel KB september 2014-april 2022.

Directeur OB Deventer januari 2007-augustus 2014 en 1989-1996.

Bestuurslid portefeuille digitale bibliotheek VOB 2010-juli 2014.

Voorzitter directieoverleg Bibliotheken Overijssel 2010-juli 2012.

Hoofd bibliotheekvernieuwing VOB 2006-2007.

Managing consultant ICT Expertisecentrum Laurens 2001-2006.

Manager P&O OBD 1996-2001.

Hoofd publieksdiensten OB Schiedam 1985-1989.

Stafdocent bibliotheek en documentatiekunde Sittard 1981-1985.

Hoofd afdeling Volwassenen OB Roermond 1980-1981.

Hoofd OB Maasdriel 1978-1980.

Opleiding bibliotheek- en documentatieacademie Sittard 1975-1978.

De Bibliotheek van het Vredespaleis

Vrede bevorderen door toegang

Jeroen Vervliet, directeur-bibliothecaris: 'Bibliotheekgebruikers vinden elkaar soms in de studiezaal en er ontstaan soms zelfs vriendschappen tussen gebruikers.'

Het Vredespaleis is een markant en bekend gebouw in Den Haag. Minder bekend is dat dit symbool van 'Vrede door Recht' een eigen bibliotheek heeft. Deze biedt toegang tot een topcollectie vakliteratuur over internationaal publiek- en privaatrecht, vergelijkend recht en jurisprudentie uit de hele wereld. 'Iedereen is hier welkom, want kennis kan bijdragen aan begrip en verzoening', zegt directeur-bibliothecaris Jeroen Vervliet.

TEKST: ANNEKE DE MAAT
FOTO: VREDESPALEIS

Hoe is de bibliotheek er gekomen? In 1899 vond op initiatief van tsaar Nicolaas II in Den Haag de eerste Vredesconferentie plaats. De tsaar maakte zich zorgen over de eind-19-eeuwse wapenwedloop en riep op tot internationale afspraken en een dialoog over vrede en ontwapening. Bij die eerste vredesconferentie werd besloten tot het oprichten van een Permanent Hof van Arbitrage, waaraan landen hun conflicten konden voorleggen. Dit hof was eerst gevestigd aan de Prinsengracht in Den Haag. De eerste Haagse Vredesconferentie en de wens tot een meer representatief onderkomen waren aanleiding tot de bouw van het imposante Vredespaleis dat in 1913 zijn deuren opende.

Bibliotheek voorwaarde voor financiering

De Schots-Amerikaanse filantroop Andrew Carnegie financierde de bouw van het Vredespaleis. Hij deed dit op voorwaarde dat er in het Vredespaleis ook een bibliotheek voor internationaal recht zou komen. Carnegie had een enorme passie voor bibliotheken en heeft duizenden openbare bibliotheken laten bouwen, vertelt Vervliet. 'Hij zag bibliotheken als een educatief instrument om tot kennis en begrip te komen, zodat je open komt te staan voor het standpunt van een ander in een conflict. Hij meende dat dit de weg zou kunnen plaveien naar acceptatie van andermans positie én naar de acceptatie van uitspraken van arbiters of rechters. Carnegie vond dat de bibliotheek van het Vredespaleis openbaar moest zijn. Niet alleen studenten en professoren, maar ook jij en ik als burgers zouden met behulp van de bibliotheek tot kennis en begrip moeten kunnen komen over zaken die tussen landen spelen. Iedereen uit de hele wereld is hier dus welkom. Je moet wel lid worden – dat kost 50 euro per jaar.'
Tegenwoordig huisvest het Vredespaleis naast het Permanent Hof van Arbitrage ook het Internationaal Gerechtshof van de Verenigde Naties en de Haagsche Academie voor Internationaal Recht. De dienstverlening van de bibliotheek richt zich vooral op de medewerkers van deze hoven. Daarnaast gebruiken onderzoe-

tot juridische kennis

kers, studenten en de medewerkers van de vele andere rechtsinstanties die Den Haag inmiddels rijk is – zoals het Internationaal Strafhof en de Nederlandse Hoge Raad – de bibliotheek. Naar de zomercursussen van de Haagsche Academie komen hooglera-ren en studenten uit de hele wereld, die dan ook de bibliotheek gebruiken. De bibliotheek telt zo'n 2.000 leden.

Vriendschappen

Het is fijn als je 'de mensen voor wie je het werk doet' in de bibliotheek ziet, vindt Vervliet. 'Door corona kunnen er nu minder mensen komen, dus spreken we gebruikers helaas wat minder. We hebben soms jonge onderzoekers uit delen van de wereld waar de bibliotheekcollecties veel kleiner zijn die met een beurs langdurig onderzoek bij ons komen doen. Bijvoorbeeld om hun proefschrift of boek af te ronden. Zij zijn heel blij dat ze onze bibliotheek kunnen gebruiken en dat wij ze helpen. Een rechter vertelde laatst dat een veertig jaar oud boek grote informatiewaarde had gehad voor het oplossen van een geschil. Dat is erg leuk om te horen. Bibliotheekgebruikers vinden elkaar soms in de studiezaal en er ontstaan soms zelfs vriendschappen tussen gebruikers.'

Historisch materiaal

Vervliet: 'Toen het Vredespaleis in 1913 opende, ging ook de bibliotheek open, en zijn we gaan verzamelen. Er is ook in retrospectief materiaal van voor 1913 verzameld. Dat is heel belangrijk, want de internationale geschillenbeslechting – de rechtspraak en arbitrage tussen landen – valt ook heel vaak terug op historische bronnen, zoals internationale, bilaterale, multilaterale en universele afspraken uit de 19e eeuw. Dus die boeken, tijdschriften en verdragen moeten we natuurlijk hebben. Soms worden grenzen betwijfeld, dan duikt men in dit soort historische materialen.'
De bibliotheekcollectie omvat ook oude drukken van Erasmus en Hugo de Groot. In 1914 schonk Wouter Nijhof de familiecollectie van 55 edities van Hugo de Groots boek 'Over het recht van oorlog en vrede'. Een daarvan is een eerste editie uit 1625. 'Dat bracht een soort "verplichting" om deze collectie verder uit te bouwen', zegt Vervliet. 'Een van mijn voorgangers, bibliothecaris Jacob ter Meulen heeft de "Over het recht van oorlog en vrede"-boekcollectie uitgebreid tot 1250 banden in alle mogelijk talen.'

Unieke Vredesbeweging Collectie

De bibliotheekcollectie breidde sterk uit door de oprichting van de Volkerenbond en de Verenigde Naties. Later kwamen er collecties bij over internationale politiek en de geschiedenis van de diplomatie. Bibliothecaris Jacob ter Meulen, die zelf actief was in de Vredesbeweging, legde de unieke Vredesbeweging Collectie aan. De verzameling, die gedigitaliseerd is en binnenkort ook online bekeken kan worden, bevat ook posters, pamfletten, brieven, liedteksten en krantenknipsels.
Toen Vervliet twintig jaar geleden bij de Bibliotheek van het Vredespaleis begon was er geen website, en stonden digitalisering en automatisering nog in de kinderschoenen. Nu bestaat het leenverkeer voor 15% uit gedrukte materialen en voor 85% uit e-books, e-journals en databases.

Prijzen voor 'public outreach'

Samen met de bibliotheekmedewerkers heeft Vervliet zich sterk ingezet voor 'public outreach'. 'We hebben twee keer een prijs gekregen voor de manier waarop we het publiek opzoeken. We hebben een alert service voor nieuwe boeken opgezet. Andere bibliotheken vinden het fijn te weten wat we aanschaffen. Ze zien ons als een referentiepunt. We verdiepen ons echt in de vraag van de bibliotheekgebruikers. Het leuke is dat je op die manier de collecties veel beter bij je gebruikers onder de aandacht kunt brengen. Zo maken we thematische research guides om gebruikers op weg te helpen in onze deelcollecties. We publiceren blogs over zaken als hangende conflicten, ontwikkelingen binnen de Europese Unie of nieuwe internationale milieuwetgeving. We leggen daarin uit wat er speelt en verwijzen naar bronnen in onze collectie om zo mensen uit te nodigen de bibliotheek te bezoeken. Met een subsidie van de Carnegie Corporation in New York hebben de medewerkers cursussen gevolgd als "embedded librarianship", zoekvaardigheden, en marketing en communicatie.'

Nieuw gebouw voor de bibliotheek

Door de groei van de internationale hoven was er steeds minder plek voor de bibliotheek in het Vredespaleis. Daarom is er in 2007 een aangrenzend gebouw gekomen voor de bibliotheek en de Haagsche Academie. Vervliet is zeer tevreden over het nieuwe gebouw. 'Het is mooi geworden en heeft ergonomische studieplekken en goed geëquipeerde magazijnen.'

Vervliet vindt het na twintig jaar nog altijd fijn om bij de bibliotheek te werken. 'Ik geloof in de ideeën van Carnegie en zie de bibliotheekcollectie als een educatief instrument om tot verzoening te komen. Met de documentatie die we beschikbaar stellen, kun je je inleven in waarom een andere organisatie of een ander land handelt zoals zij/het handelt. Dat kan bijdragen aan inzicht, vreedzame oplossingen en verzoening.'

Naschrift

Meer informatie is te vinden op vredespaleis.nl

Jouw veranderende bibliotheek verdient een cyberplan

Makkelijk gratis advies inwinnen kan door de QR-code te scannen

Lieve bibliothecaris,

Jouw veranderende bibliotheek verdient een cyberplan
De maatschappelijke impact van jouw bibliotheek groeit met de dag. Je volgt de trends nauw...

Je digitaliseert mee en biedt mogelijkheden voor levenslang ontwikkelen. Mogelijkheden die passen bij de moderne tijd.
Zo heb je inmiddels veel van je interne processen én faciliteiten voor jouw bezoekers makkelijker en digitaler gemaakt.
Meer verbonden, wat weer tot allerlei nieuwe kansen leidt.
Mooie kansen, maar ook risico's.

Want met de opmars van digitalisering in de wereld van de bibliothecaris, werd ook de bibliotheek een doelwit van cybercriminelen. Benieuwd hoe jij toekomstbestendig jouw bibliotheekvoorzieningen kunt garanderen?
Hoe je een robuuste digitaliserende bibliotheek handhaaft die midden in de maatschappij staat? Ga dan net als tientallen andere Nederlandse bibliotheken het gesprek aan over cyberveiligheid.

Vooral zodat jij weer bezig kan zijn met wat er echt toe doet voor jou. Jouw sleutelrol bij grote maatschappelijke opgaven.

Actacom helpt 30 jaar Nederlandse bibliotheken en onderwijs met makkelijker, efficiënter en veiliger werken.

Bijvoorbeeld zodat bij dataverlies - of het nou door per ongeluk verwijderen komt of een ransomware aanval - de data weer vlekkeloos teruggevonden en -gezet kan worden.

Makkelijk in contact komen kan door deze QR-code te scannen.

Maar bellen of mailer mag natuurlijk ook.
Op jouw cyberveiligheid in 2022,

Pieter van Actacom en Judah van Barracuda
T 030-2489777 | **E** sales@actacom.nl

Actacom Meester in IT
onderdeel van Total Specific Hosting

Barracuda
Your journey, secured.

Als je erop let, kom je ze vaak tegen, in winkels in dorpen of steden: de ING-servicepunten. Zo blijft ING in de buurt. Met kantoren, maar vooral met de ING-servicepunten.

ING-servicepunten

Servicepunten zijn kleine 'bank-kantoren' in boekwinkels zoals Primera, The Read Shop en Bruna. En hier blijft het niet bij. ING plaatst ook servicepunten in bibliotheken. De eersten zijn al open in Harlingen, Dokkum, Drachten en op Schiermonnikoog. Je herkent ze aan het bord aan de gevel.

Op een ING-servicepunt kan heel veel

ING-klanten kunnen er bijvoorbeeld een nieuwe pincode aanvragen, een Betaalpas activeren of hun persoonsgegevens wijzigen. Geld opnemen kan er vaak ook. Als medewerker van het ING-servicepunt ben je speciaal opgeleid om klanten te helpen met hun online bankzaken. Je kunt vragen van ING-klanten beantwoorden en zoekt waar nodig naar de juiste oplossing voor de klant. Voor meer advies over bankzaken regel je makkelijk online een afspraak voor de klant op een ING-kantoor.

Digitaal aan de slag

Klanten kunnen zelfstandig online hun bankzaken regelen bij het ING-servicepunt in de bibliotheek. Komen ze er even niet uit, of zijn ze nog niet begonnen met internetbankieren maar er wel nieuwsgierig naar? Geen probleem, jij kunt ze verder helpen of uitleggen hoe zij kunnen beginnen met online bankieren.

Hidde Coebergh is bij ING verantwoordelijk voor de kantoren en de ING-servicepunten: *"Voor een grote groep klanten is en blijft persoonlijk contact essentieel en onmisbaar. En dat bieden wij met ons landelijk dekkend netwerk van kantoren en ING-servicepunten."*

do your thing

Het Nationale Bibliotheekcongres

Bibliotheken aan de slag

Het Nationale Bibliotheekcongres vond dit jaar niet op één dag plaats, maar was verspreid over maar liefst drie dagen en locaties door het hele land. Op 22, 23 en 24 maart reisde het congres achtereenvolgens langs De Nieuwe Kolk in Assen, het Klokgebouw in Eindhoven en Flint in Amersfoort. Daar gingen bibliotheekprofessionals aan de slag met een van de meest urgente thema's van onze tijd: digitaal burgerschap.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO'S: SCREENSHOTS HET NATIONALE BIBLIOTHEEKCONGRES

Digitaal burgerschap is niet voor het eerst het thema van het Nationale Bibliotheekcongres: in januari 2021 vond al een digitale editie rondom dit onderwerp plaats. Toen werd vooral kennis gedeeld. Tijdens deze edities, die de vorm hebben van werkconferenties, gaan bibliotheekprofessionals zelf aan de slag met het thema, in de hoop dat ze de geleerde lessen meenemen naar de dagelijkse praktijk in hun eigen bibliotheek.
Dat we in het staartje van de coronacrisis weer bij elkaar kunnen komen om dit onderwerp met elkaar te bespreken, is extra urgent. Juist deze crisis heeft laten zien hoe belangrijk digitaal burgerschap is. De openbare bibliotheek bood in deze periode niet alleen hulp bij het installeren van de CoronaCheck-app, maar zette zich ook in om de golf aan desinformatie die deze crisis in gang zette zo veel mogelijk binnen de perken te houden. Dat was niet makkelijk in een tijd waarin de bibliotheken afwisselend open en gesloten waren, maar digitale bijeenkomsten boden deels een uitkomst. Hoewel we ons ook kunnen afvragen of niet juist de groep voor wie deze online alternatieven niet makkelijk toegankelijk zijn, het meest bij deze vormen van aanbod gebaat zou zijn.

Industriële omgeving

Deze en andere kwesties kwamen aan bod tijdens de middelste van de drie middagen rondom het Nationale Bibliotheekcongres, midden in Strijp-S, een voormalig bedrijventerrein in Eindhoven dat de laatste jaren verrassende ontwikkelingen heeft doorgemaakt. Het is een uitstekende omgeving om na te denken over de toekomstige positie van digitaal burgerschap in de bibliotheeksector. In een grote industriële ruimte staan niet minder dan twintig tafels opgesteld, waaraan aanwezigen op basis van het aan hen toegewezen nummer kunnen plaatsnemen. Maar dat doen ze niet voordat ze een lunchtasje en een koptelefoon aangereikt krijgen, zodat ze kunnen aansluiten bij een zonnige podcastwandeling door de omgeving, waarop ze de stem van Marleen Stikker te horen krijgen. De internetpionier en directeur van onderzoeksinstituut Waag speelde bij de vorige editie van het Nationale Bibliotheekcongres een belangrijke rol als spreker en medevormgever van het programma.
Vervolgens neemt iedereen plaats voor de opening door dagvoorzitter Joost Hoebink, die direct Hildelies Balk aan het woord laat. Als kwartiermaker digitaal burgerschap bij de KB hield zij zich het afgelopen jaar bezig met het inrichten van de bijbehorende programmalijn. Aan het einde van het inrichtingsjaar, dat op 31 maart afliep, leverde de programmalijn de bouwstenen op waarmee bibliotheken de komende jaren aan de slag kunnen om

met digitaal burgerschap

digitaal burgerschap concreet vorm te geven in hun eigen organisatie, op het gebied van netwerk en beleid, programmering, expertise, onderzoek en communicatie. Naar verwachting krijgt dit inrichtingsjaar de komende tijd een vervolg, met dank aan aanvullende financiering vanuit Stichting Pica.
Maar wat verstaan we nu precies onder digitaal burgerschap? Volgens Balk zetten we binnen deze programmalijn in op een inclusieve fysieke én digitale democratie, waarin iedereen gelijke kansen heeft. Binnen de programmalijn wordt ingezet op het vaardiger en weerbaarder maken van burgers op digitaal gebied, waardoor ze actief kunnen participeren in het publieke debat, ook als dat gesprek digitaal plaatsvindt.

Belangrijker dan ooit

Niet alleen de coronacrisis maakt dat belangrijker dan ooit. De gemeenteraadsverkiezingen, waar slechts de helft van de stemgerechtigde burgers kwam opdagen, zijn pas net achter de rug. 'De hoop is dat we als bibliotheken de komende jaren de participatie van burgers kunnen stimuleren zodat ze zich geroepen voelen tijdens verkiezingen en daarbuiten van zich te laten horen', aldus Balk. 'De bibliotheek is daarvoor de aangewezen plek. Wij zijn het fundament van de democratie: met goede informatievoorziening kunnen wij aanzetten tot actieve participatie. Dat kunnen we niet alleen: dat moeten we samen doen met partners, zowel landelijk als lokaal.'
Na deze korte introductie start een serie afwisselingen van talks en workshops. Als eerste aan het woord zijn Teije Terhorst van Waag en Jantien Borsboom van de LocHal in Tilburg. Daar worden al enkele jaren mooie stappen gezet om burgers actief te laten deelnemen aan de digitale maatschappij. De LocHal maakt daarvoor gebruik van KennisCloud: een netwerk waarin personen, community's en organisaties online en offline kennis kunnen delen. Op die manier kunnen burgers en bedrijven samen aan de slag om actuele vraagstukken op te lossen. In het geval van Tilburg ligt dat vraagstuk redelijk aan de oppervlakte: enkele jaren geleden had die stad de twijfelachtige eer te worden uitgeroepen tot warmste binnenstad van Europa.
Daar kunnen burgers zelf iets aan doen, bijvoorbeeld door de warmtevasthoudende tegels in hun eigen tuin te vervangen door bloemen en gras. Maar waar in de stad is dat het hardst nodig? Dat kun je in de LocHal zien in de Monitor van de Stad: een dashboard in de bibliotheek waarop bezoekers met eigen ogen kunnen zien welke data allemaal over hun eigen buurt beschikbaar zijn – niet alleen de temperatuur, maar ook het percentage koolstofdioxide, het aantal parkeerplaatsen en meer. Deze data zijn deels afkomstig van de gemeente, maar burgers dragen ook zelf hun steentje bij. In de LocHal kunnen zij workshops volgen om hun eigen meetkastjes te maken. Zo voelen ze zich hopelijk ook sneller geroepen om concreet met die resultaten aan de slag te gaan.

Actieve participatie

Ook Teije Terhorst van Waag moedigt zulke actieve participatie van harte aan. 'Door hun informatiepositie te versterken, versterken burgers hun positie in het maatschappelijke debat, ook ten opzichte van grote bedrijven in de omgeving. Het mooie aan het proces dat de LocHal beschrijft, is dat burgers in elke fase van het onderzoek kunnen meedoen: van het verzamelen van data tot het formuleren van een onderzoeksvraag, van het visueel maken van de resultaten tot in actie komen. Bij dat hele proces fungeert de bibliotheek als spin in het web: van nature zijn dat centrale plekken met een groot netwerk, die het vertrouwen van de maatschappij genieten.'
Op elk van de twintig tafels staan meerdere instrumenten waarmee aanwezigen vervolgens zelf aan de slag kunnen. Een daarvan is een meter die de temperatuur en het percentage koolstofdioxide in de lucht opmeet. De meter is bij sommige tafels in het eerste halfuur van het programma flink opgelopen, kunnen de aanwezigen zien. Her en der gaan zelfs enkele meters galmend af.
Vervolgens is het woord aan *open strategist* Doug Belshaw. Hij legt in zijn bijdrage de verbinding tussen digitale geletterdheden en open badges: een digitaal en deelbaar bewijs van een leerervaring, dat uitstekend kan worden ingezet in informele leeromgevingen. Die badges vormen een mooie aanvulling op het formele leerproces dat het merendeel van ons heeft doorlopen, en dat normaliter resulteert in diploma's. Een leven lang leren en ontwikkelen is een belangrijk thema in de bibliotheeksector, en dat kan mooi worden gestimuleerd via alternatieve vormen waarmee we kunnen laten zien welke skills we allemaal hebben opgedaan.
Op internet zijn inmiddels tal van platforms te vinden waar we digitale workshops en cursussen kunnen volgen om onze kennis en vaardigheden te vergroten. Hoe zetten we dat succesvol in in de bibliotheek? En helpt het ons misschien ook om onze eigen organisaties anders in te richten, door niet alleen te focussen op diploma's, maar ook op informeel opgedane skills?
Vervolgens worden aanwezigen uitgenodigd zelf de handen uit de mouwen te steken in een praktijkopdracht. In de doos die op iedere tafel staat, vinden zij verschillende items die ze kunnen inzetten om hun eigen robotje te bouwen. Al snel ontstaan de mooiste creaties die uit zichzelf ronddraaien en andere bewegingen maken.

Hildelies Balk, kwartiermaker digitaal burgerschap bij de KB.

Dagvoorzitter Joost Hoebink.

Teije Terhorst, projectdeveloper bij Waag.

Jantien Borsboom, projectleider KennisCloud / programmamaker Digilab bij de LocHal.

Algoritmisering

Techondernemer Jim Stolze neemt daarna het stokje over. In zijn sessie rondom kunstmatige intelligentie neemt hij het publiek aan de hand van een aantal boeken mee in de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van AI. Via die route benadrukt Stolze dat we ons nog maar nauwelijks bewust zijn van wat kunstmatige intelligentie precies is en kan, laat staan hoe we die kunnen programmeren. Daarom spreekt hij liever over algoritmisering, verwijzend naar de algoritmes die ervoor zorgen dat machines steeds slimmer worden. Stolze verwacht dat we de stap zetten van digitalisering naar algoritmisering, waarmee we een nog sterkere automatiseringsslag doormaken. Voor veel mensen kleeft daar een negatieve connotatie aan, maar dat weerlegt Stolze. 'Wat is gemaakt op basis van algoritmes, is niet per se nep: een automatisch gegenereerd nieuwsbericht kan heel goed gelukt zijn. Tegelijkertijd weten we ook allemaal dat hier snel fouten in kunnen ontstaan.'

Wat volgt is een sessie rondom het digitale morele kompas van jongeren, geleid door Renze Tjoelker, onderzoeker digitalisering en veiligheid bij Hogeschool Saxion, en Jeroen de Boer, adviseur innovatie bij Fers. Zij leggen het publiek de vraag voor: hoe benut je op een gezonde, veilige en ethische manier alle mogelijkheden van de digitaliserende samenleving? Zelf merkt Tjoelker ook in de klas dat de schermtijd van jongeren maar blijft groeien. Hoewel ze zelf ook vinden dat overdaad schaadt, worden ze steeds weer naar hun apparaten getrokken.

Morele vraagstukken

Samen halen Tjoelker en De Boer bij het publiek ideeën op bij verschillende tafels: hoe kunnen we jongeren bewuster maken van de gevolgen van hun overmatige smartphonegebruik? Bibliotheken opperen onder meer om workshops vorm te geven die jongeren helpen bij het herkennen van nepnieuws door zelf in de rol van nepnieuwsmaker te stappen. Andere bibliotheken opperen de inzet van bekende vloggers om jongeren naar bibliotheekprogramma's rond dit onderwerp te lokken.

De Boer benadrukt dat bibliotheken op dit vlak zeker niet alleen het wiel hoeven uit te vinden. 'Op dit vlak is al ontzettend veel ontwikkeld. De genoemde workshop over het zelf maken van nepnieuws bestaat bijvoorbeeld al. Zulk aanbod is niet alleen handig voor bibliotheken die zelf weinig ontwikkelkracht hebben, maar voor alle organisaties in ons veld.'

Marcel Bok en Valerie Heil, Bibliotheek Enschede.

Rens Bleijenberg, community librarian bij Bibliotheek Deventer.

Imme Ruarus, conceptontwikkelaar Smart Citizen Lab bij Waag.

Doug Belshaw, *open strategist* bij We Are Open Co-op.

Renze Tjoelker, hoofddocent en onderzoeker digitalisering en veiligheid bij Hogeschool Saxion.

Jeroen de Boer, adviseur innovatie bij Fers.

Ook voor de volwassenen in de zaal hebben Tjoelker en De Boer een aantal morele vraagstukken. Mogen deepfakes bijvoorbeeld worden ingezet in de journalistiek om een prangend punt aan te kaarten, zoals De Correspondent nog niet zo lang geleden deed door Mark Rutte in het Torentje neer te zetten en hem een spijtbetuiging te laten uitspreken over zijn gebrekkige rol als premier in het klimaatdebat? Of gaat de productie van sommige toch wel heel echt lijkende filmpjes te ver? 'Deepfakes ontstonden als vorm van kattenkwaad, maar worden inmiddels voor allerhande criminele zaken gebruikt', benadrukt Tjoelker. 'Denk bijvoorbeeld aan het vervormen van camerabeelden waarmee misdadigers kunnen worden opgespoord of het vervormen van pornografische video's door jongeren.'

De digitaliserende samenleving kent ook gevaren. Toch sluiten we de dag vol optimisme af, met de woorden van KB-directeur Lily Knibbeler. 'Dit Bibliotheekcongres was misschien nog wel succesvoller dan vorige edities, omdat het laat zien dat we samen verder komen dan alleen. Ik kijk terug op een bijzonder geslaagde dag.'

Ook Barbara Lison, voorzitter van de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), is enthousiast: 'Dit was echt een levendige conferentie – geen dag waarvan je moe wordt, maar waarvan je iets opsteekt. Dit was geen congres, maar een show – een heel leerzame show.'

Bastian de Pooter, projectleider van de proeftuin Monitor van de Stad bij de bblthk.

Pieter van Boheemen.

Drie dagen, drie programma's

Niet elke dag van het Nationale Bibliotheekcongres zag er dit jaar hetzelfde uit. Er waren enkele vaste elementen, zoals de podcastwandeling met Marleen Stikker, het verhaal over open badges door Doug Belshaw en de sessie over kunstmatige intelligentie met Jim Stolze. Toch waren er ook variaties die een lokale oriëntatie aanbrachten in het programma. Zo vertelden Theo Jurriens (Rijksuniversiteit Groningen) en Gerda Vrugteman (Forum Groningen) op 22 maart in Assen over burgerwetenschap en gingen zij met Joëlle Swart (universitair docent bij het Centre for Media and Journalism Studies, Rijksuniversiteit Groningen) en Valerie Heil en Marcel Bok (Bibliotheek Hengelo en Enschede) die middag in gesprek over de Agenda van de Stad. Op 24 maart ging men in Amersfoort in gesprek over desinformatie met Pieter van Boheemen (Rathenau Instituut) en Gwenda Nielen (DROG). De Agenda van de Stad werd daar behandeld door Tamara Witschge (lector creative media for social change aan de Hogeschool van Amsterdam) en Rens Bleijenberg (De Bibliotheek Deventer). Aandacht voor citizen science was er vanuit Imme Ruarus (Waag) en Bastian de Pooter (de bblthk). Ook de workshops op de drie dagen verschilden licht van elkaar.

Kijk voor de complete programma's op: hetnationalebibliotheekcongres.nl

Het jongerenpanel van de Noord Oost Brabantse Bibliotheken

Wat doe je als je een bepaalde doelgroep graag vaker in de bibliotheek wilt zien? Proberen te bedenken wat zij belangrijk of aantrekkelijk zouden vinden? Of hun zélf de gelegenheid geven om mee te beslissen? Optie twee leek verreweg de beste bij de Noord Oost Brabantse Bibliotheken. Begin 2020 deden Evi Savelkouls en Irma van der Meij (beiden bibliothecaris en jongerenspecialist) een oproep voor de start van een jongerenpanel. Inmiddels draait er een actief team van jongeren die wat van hun tijd investeren. Een van de deelnemers, Merel Kuitert, raakte zelfs zo enthousiast dat ze inmiddels collega is geworden. Wat is er veranderd door de jonge, frisse, nieuwe inspraak?

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: THOMAS SEGERS

Boekenhoek

Het wordt nogal eens genoemd: weinig interesse van jongeren voor boeken. En ook de bijbehorende verklaringen hiervoor klinken vaak: de verplichte leeslijst op de middelbare school en de verlokkingen van andere tijdsbestedingen, zoals internet, sociale media en niet te vergeten de films en series op Netflix. De uitslag van het laatste PISA-onderzoek – namelijk dat Nederlandse jongeren gemiddeld een lager leesniveau hebben dan hun leeftijdgenoten uit andere landen – is eveneens al een aantal jaren bekend.

Is in Nederland de bibliotheek voor jongeren inderdaad de hoek waar de klappen vallen? Of is er een manier om de interesse aan te wakkeren? 'Dit zijn zeker geen zaken om louter met lede ogen aan te zien', aldus Evi Savelkouls, bibliothecaris op locatie Uden, die zichzelf omschrijft als 'combinatie van denker en doener'. Mét bewijs, gezien de succesvolle wervingsactie voor de start van een jongerenpanel voor de Noord Oost Brabantse Bibliotheken.

Lezen, studeren, ontmoeten

'Als eerste hebben we de interesse gepolst onder onze vaste boekenopruimers. Vervolgens hebben we geworven via sociale media en op scholen affiches opgehangen. De uitdaging was om de bibliotheek een betere plek voor jongeren te maken. Om dat voor elkaar te krijgen, wilden we geïnteresseerde jongeren de kans geven mee te denken op een breed terrein. Wat voor soort evenementen zijn interessant? Hoe moet de inrichting van de bibliotheek aangepast worden tot een fijne plek om te komen lezen, studeren of elkaar te ontmoeten? En natuurlijk ook: wat voor soort boeken maken onze collectie aantrekkelijker voor jongeren? Niet vóór maar mét de jongeren de bibliotheek aanpassen, dat was de uitgangsgedachte', omschrijft Evi. In de zomer van 2019 was daar een interne brainstormsessie, onder begeleiding van Cubiss (provinciale ondersteuningsinstelling in Noord-Brabant en Limburg), aan voorafgegaan.

'Onze directeur was meteen zo enthousiast dat er een budget van 5.000 euro werd vrijgemaakt voor het te starten jongerenpanel.'

Wel roet in het eten, geen rust

'Er kwamen dertien reacties', vertelt collega Irma van der Meij, bibliothecaris op locatie Oss. 'We mikten oorspronkelijk op de leeftijdscategorie van 15 tot en met 25, maar de jongste was 14 en de oudste 27.'

Die opgerekte grens leverde geen probleem op. 'Wel heeft corona wat roet in het eten gegooid. Nog net vóór die tijd, in januari 2020, hadden we onze eerste bijeenkomst in de bibliotheek. Met pizza, en met direct al concrete adviezen. Zoals het formeren van lees- en schrijfclubs, het uitnodigen van schrijvers en het aanschaffen van meer Engelstalige boeken in de collectie.'

Korte tijd later sloten de bibliotheeklocaties, maar dat betekende zeker niet direct het einde van het kersverse jongerenpanel. Evi: 'In de coronatijd hebben we wel een aantal online bijeenkomsten gepland. En uiteraard een jaarafsluiting met een kerstpakket voor alle panelleden en een gratis bibliotheekpas voor 18^{+}-deelnemers.'

Meet the writer

Gelukkig was er, tussen de lockdowns door, ook gelegenheid voor live-evenementen. Half september 2020, aan het begin van de jaarlijkse boekenweek voor jongeren, kwam Rima Orie (de schrijver van De Zwendelprins) naar bibliotheeklocatie Uden. En in oktober 2021 was thrillerschrijver Daniëlle Bakhuis de publiekstrekker op de Halloween-party in bibliotheeklocatie Oss.

Irma: 'Het jongerenpanel heeft dit evenement zelfstandig georganiseerd, inclusief de aankoop van decoratiemateriaal om de bibliotheek te versieren in de juiste sfeer. Ze vinden het duidelijk leuk om zulke zaken naar zich toe te trekken. En de bibliotheek geeft hun daarvoor met plezier de ruimte.'

'Zo'n bijeenkomst met een schrijver of rond een thema is een van de manieren waarop het jongerenpanel meer leeftijdgenoten naar de bibliotheek probeert te krijgen', vult Evi aan. 'Kwistig met het geld zijn ze daarbij zeker niet. Wij moeten hen er regelmatig op wijzen dat er nog budget beschikbaar is.'

Het jongerenpanel van de Noord Oost Brabantse Bibliotheken.

Achterstevoren

Een van de nieuwste investeringen betreft de aanschaf van een nieuwe collectie Manga-strips.
Manga is het Japanse woord voor comic/strip. Ook in Nederland zijn stripverhalen populair, vooral vanwege de korte zinnen en dialogen, die ook voor zwakke lezers gemakkelijk leesbaar zijn. Een Manga is toch nét een klasse anders. In Japan wordt deze (al eeuwenoude) strip beschouwd als literatuur en zelfs als kunstvorm. 'Ik had nooit veel aandacht besteed aan deze Japanse strips', erkent Irma. 'Ik vond ze er eerlijk gezegd altijd nogal gewelddadig uitzien. Dankzij de uitleg vanuit ons jongerenpanel ben ik gaan begrijpen dat er een complete cultuurhistorische belevingswereld achter de verhalen zit. En ook dat je ze anders moet lezen dan een normaal boek, namelijk van achteren naar voren en van rechts naar links, net zoals een Arabisch boek.'
Als echte collectioneurs hebben enkele jongeren uit het panel, samen met bibliothecarissen, een selectie gemaakt uit de meest populaire Manga-titels. Evi: 'Die aanschaf was niet zo makkelijk. We moesten echt ons best doen om de beoogde collectie bijeen te krijgen. Gelukkig is dat uiteindelijk geslaagd via een lokale stripwinkel.' De populariteit van de Japanse strips bleek direct, want binnen een week was de complete collectie uitgeleend. 'De Manga's gaan nu rouleren tussen onze locaties in Uden, Veghel en Oss. Vanwege het grote succes gaan we zeker ons best doen er nog meer aan te schaffen.'

Een nieuwe collega

Naast een nieuwe collectie heeft het jongerenpanel ook een nieuwe collega opgeleverd. Merel Kuitert was ten tijde van haar aanmelding voor het panel nog bezig met haar master, maar is inmiddels afgestudeerd.
Evi: 'Ze was zo enthousiast, ook al met het schrijven van boekrecensies voor haar eigen boekenblog, dat we voor haar een baan hebben gecreëerd.' Een van Merels taken is promotie van het jongerenpanel en de bibliotheek in het algemeen op sociale media als Instagram en TikTok. 'Een baan bij de bibliotheek was niet mijn eerste gedachte toen ik me destijds aanmeldde voor het jongerenpanel. Maar ik ben nu wel blij dat ik hier werk. Het is een inspirerende werkomgeving, en ik vind het leuk om bij te dragen aan het vergroten van leesplezier bij jongeren door het online geven van leestips, passend bij hun belevingswereld.'

Boordevol plannen

De taak van het jongerenpanel is nog lang niet uitgespeeld. Met coaching en ondersteuning van de bibliotheek krijgen zij gelegenheid om eigen accenten te leggen, afgestemd op hun leeftijdsgroep.
Evi vindt het mooi om te zien hoe er vriendschappen ontstaan over woonplaats- of leeftijdsgrenzen heen. 'Zonder dit panel zouden zij elkaar waarschijnlijk niet zo snel zijn tegengekomen. Ze zijn nog onveranderd enthousiast. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het voorstel om op scholen promotie te gaan maken voor de bibliotheek als plek om boeken te lezen, of als prettige plek om te studeren.'
Andere ideeën voor de toekomst zijn: het formeren van werkgroepjes, gericht op specifieke interesses of talenten, en activiteiten rond het Young Adult Festival, een evenement met kraampjes, muziek en workshops van onder andere schrijvers, illustrators en boekbloggers. Evi, Irma en Merel zijn blij dat de leden van het jongerenpanel bereid zijn om iets van hun vrije tijd en creativiteit te investeren en mee te beslissen over een succesvolle toekomst voor de bibliotheek.

Naschrift

De Noord Oost Brabantse Bibliotheken tellen vijftien bibliotheekvestigingen en vijf uitleenpunten in de gemeenten Oss, Maashorst, Meierijstad en Bernheze.

Probiblio organiseerde voor de derde keer ‘etalagewedstrijd’

Bibliotheek Bollenstreek en Bibliotheek Vlissingen winnaars

Het voorjaar is in volle gang en mensen gaan massaal naar buiten. Extra belangrijk dus om als bibliotheek goed zichtbaar te zijn voor het publiek. Probiblio daagde bibliotheken uit om met een frisse blik naar hun ramen te kijken als potentiële creatieve en interactieve etalages voor hun programmering en collecties. Dit keer was het thema: GROEI! Winnaars van deze derde editie zijn Bibliotheek Bollenstreek en Bibliotheek Vlissingen.

TEKST: JULIA VAN HAASTER, MARKETINGADVISEUR PROBIBLIO

Winnaar Bibliotheek Bollenstreek. Op de foto’s van de etalage is goed te zien hoe er ook daadwerkelijk gebruikgemaakt werd van de ‘Groei Groter & Lees Meer-meter’.

Bibliotheek Vlissingen: samen werken aan het steeds veranderende kunstwerk, gebaseerd op het gedicht 'Schelde Westerschelde' van Joke van Leeuwen.

Met het thema 'Groei' is van alles mogelijk, en bibliotheken werden uitgedaagd om dit te ontdekken en te laten zien. En dat is goed gelukt. Er kwamen mooie inzendingen binnen waarin het thema groei op verschillende manieren zichtbaar was. Voor de twee bibliotheken met de meest inspirerende en interactieve etalage was een prijs beschikbaar. De jury bestond dit keer uit Probiblio's adviseur programmering Karen Bertrams, marketingadviseur Julia van Haaster en gastjurylid Tim Krauter, visual merchandiser bij boekhandel Scheltema. Tim: 'Bij Scheltema zijn we altijd op zoek naar hoe we onze klanten kunnen verbazen, verwennen en inspireren. Ik ben ervan overtuigd dat een visueel aantrekkelijke winkel de sleutel is tot een hogere omzet, betere klantbeleving en een prettige werksfeer voor het personeel. Door middel van visual merchandise kan het publiek keer op keer worden verrast, geïnspireerd en worden aangezet tot herhaalbezoek.'

Duidelijke winnaar: Bibliotheek Bollenstreek

Winnaar van Noord- en Zuid-Holland is duidelijk Bibliotheek Bollenstreek, vestiging Noordwijk. De jury geeft aan: 'Een mooie etalage die zowel vanuit de binnen- als buitenkant van de bibliotheek zichtbaar is en constant kan worden aangepast. Qua uitvoering prachtig gemaakt met minimale productiekosten. Simpel, maar doeltreffend, en volledig aansluitend op het thema 'Groei'. Ook kun je met de QR-code direct een boek reserveren/lenen, dus ook als de bieb dicht is.' Bibliotheek Bollenstreek ontvangt een privé-etaleersessie met tips en tricks hoe je de perfecte etalage maakt.

Levende etalage: Bibliotheek Vlissingen

De tweede winnaar is Bibliotheek Vlissingen, die van de etalage een heus kunstwerk heeft gemaakt. Zij ontvingen een cadeaubon van Beekwilder (dé winkel voor de aankleding van je etalage). Samen met kunstenaar Agnes den Hartogh zijn leerlingen van Highschool Urban Sketching Scheldemond College aan de slag gegaan met de ramen in de bibliotheek. Het resultaat is een tijdelijk en steeds veranderend kunstwerk, gebaseerd op het gedicht 'Schelde Westerschelde' van Joke van Leeuwen. De jury: 'Wauw, deze etalage springt er echt uit en verandert ook nog eens gedurende de tijd. Een samenwerking met studenten en een kunstenaar levert verrassende resultaten op, wij zijn fan!'

Andere inzenders

Uiteraard waren er nog meer mooie inzendingen. Een echte kanshebber was Bibliotheek Oost-Achterhoek, vestiging Lichtenvoorde. Met hun interactieve en opvallende 'groeiramen' nodigden ze jong en oud uit om te 'meten' hoe zij willen groeien met boeken. Een andere opvallende inzending was van Bibliotheek Rijn en Venen, die een prachtig concept gemaakt heeft met een heuse boekenrups die zich ontpopt tot vlinder. Een aantal andere inzendingen kun je zien op de website van Bibliotheekblad via de verkorte link: tinyurl.com/34veap5w

Aan de slag met je etalage

Wil je meer tips voor een prachtige etalage? Probiblio schreef al eerder een artikel om bibliotheken op weg te helpen. Tipje van de sluier: focus op waar jouw bibliotheek voor staat en laat dit op al jouw communicatie-uitingen zien, zowel in de bibliotheek als online. Je vertelt als het ware één verhaal. Ga naar tinyurl.com/dmtuj2w om alle tips te bekijken.

Doe mee met de volgende etalagewedstrijd

Rond november organiseert Probiblio een nieuwe etalagewedstrijd. Heb jij goede ideeën voor het thema van de volgende wedstrijd? Mail deze dan naar Julia van Haaster via jvhaaster@probiblio.nl. Het thema wordt na de zomer onthuld. Heeft jouw bibliotheek ook een mooie etalage en wil je graag meedoen? Houd de website en nieuwsbrief van Probiblio en Bibliotheekblad in de gaten voor de meest recente informatie.

Bibliotheek Oost-Achterhoek, vestiging Lichtenvoorde: interactieve en opvallende 'groeiramen'.

Bibliotheek Rijn en Venen: een heuse boekenrups die zich ontpopt tot vlinder.

Mark Deckers laat vervolgde Joodse collega's herleven

Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis

Het lijkt bijna bizar, schrijven over het boek *Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis* van Mark Deckers, bestuurssecretaris bij Rijnbrink, terwijl er een gruwelijke oorlog gevoerd wordt in Oekraïne. Houdt het dan nooit op? Blijft er altijd wel ergens oorlog? Hebben we nog steeds niks van de geschiedenis geleerd? In ieder geval wél dat het niet de 'grote getallen' zijn die indruk maken. Het is het 'klein menselijk leed' dat juist zo groots en indrukwekkend kan zijn. Wie heeft ooit gedacht aan de bibliotheekmedewerkers die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog hun baan verloren, louter en alleen omdat zij Joods bloed door de aderen hadden stromen? Mark Deckers vindt dat zij allen een hommage verdienen. In zijn boek komen zij, of misschien zelfs wel twaalf, weer even tot leven.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: IVONNE ZIJP

Elf Joodse bibliotheekmedewerkers van negen bibliotheken worden eind 1940 ontslagen om één reden: ze waren Jood. Mark Deckers tekende hun verhalen op en creëerde een geschreven monument.

Toeval

De dag vóór het interview bezocht Mark Deckers samen met zijn jongste dochter Nationaal Monument Kamp Vught, op de plek waar in de Tweede Wereldoorlog een concentratiekamp was gevestigd.
'Zij vindt dat net zo interessant als ik, en begrijpt ook het belang van herinneringen levend houden.'
De herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog laten herleven, dat deed Mark al in zijn in 2019 verschenen boek 'Alles behouden'. Dit betreft het leven in het oosten van Nederland in de laatste maanden van de oorlog, gebaseerd op persoonlijke dagboekjes. Vóór de afronding zocht hij nog even in een archief naar wat ontbrekende informatie. Het gezochte vond hij niet, maar wel – geheel bij toeval – aantekeningen over elf ontslagen Joodse bibliotheekmedewerkers, in de periode van eind 1940 tot begin 1941. Zijn interesse was gewekt, en een nieuw zoektraject werd gestart. Met als resultaat het nét verschenen boek *Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis*.

Plaquette als hommage

Elf ontslagen medewerkers. In de context van de in totaal 85 bibliotheekstichtingen in 1940 met samen 547 medewerkers in dienst, zijn die elf best een flink aantal. Maar het was vooral ook de snelheid waarmee die ontslagen gepaard gingen, die Mark Deckers verbaasde.
'Ik kon aanvankelijk niet geloven dat deze mensen al eind 1940 uit hun functies waren gezet. De grote razzia's en deportaties kwamen toch pas half 1942 op gang?', klinkt er nog steeds een glimpje ongeloof. 'Maar ik moest het wel aannemen, want het stond er zwart-op-wit: drie mannen en acht vrouwen, verdeeld over negen Nederlandse openbare leeszalen en bibliotheken, verloren in het begin van de Tweede Wereldoorlog hun werk vanwege hun Joods-zijn.' Mark besloot op zoek te gaan naar hun levens.
Het eerste aanknopingspunt was de plaquette die in 2001 was onthuld in de bibliotheek van Steenwijk. Bij haar pensionering in dat jaar vroeg directeur Hilly Klasens dit als afscheidscadeau; een plaquette ter ere van Julia de Vries, die ooit haar voorgangster was geweest.
Julia werd eind jaren twintig van de vorige eeuw aangesteld als directeur van de Openbare Bibliotheek en Leeszaal in Steenwijk. Na haar ontslag verdween zij naar Amsterdam, waar zij bij een grootscheepse razzia in het voorjaar van 1943 werd opgepakt en afgevoerd naar Westerbork. Hield ze hier nog hoop voor de toekomst? In ieder geval trouwde ze in het Drentse kamp met Salomon van Dijk. Helaas werd het geen lang huwelijksleven. Julia stierf in het najaar van 1943 in Auschwitz, en haar man overleed in de lente van 1944 in Warschau. De plaquette bevindt zich nog steeds in de inmiddels verhuisde bibliotheek, als blijvende hommage.

Zijpaden

Met de wens om ook de andere tien 'verdwenen' mensen een gezicht te geven in het boek in wording, nam Mark zich voor om iedere maand een persoonlijk hoofdstuk af te ronden.
'Daarvoor moest ik uiteraard veel informatie boven water halen. Er zijn altijd minimaal twee ingangen; via de historische archieven en via de persoonlijke herinneringen van familie of andere nabij betrokkenen. Ik besloot beide bronnen aan te boren. Dat in coronatijd veel archieven gesloten waren, maakte het zoekproces er niet gemakkelijker op. Het contact verliep in die periode louter via e-mail. Met de nodige frustratie als na weken wachttijd bleek dat ik het verkeerde antwoord had gekregen, bijvoorbeeld doordat mijn vraag niet goed was geïnterpreteerd.'
Mark bleef uitpluizen. 'Zo'n zoektocht naar het verleden werkt verslavend. Als je eenmaal op weg bent, stuit je onherroepelijk

Mark deed ontzettend veel research in archieven en sprak met vele mensen. 'Door al die persoonlijke geschiedenissen hebben de ontslagen bibliotheekmedewerkers voor mij een gezicht gekregen. En ik hoop dat dit straks ook geldt voor alle mensen die het boek lezen.'

ook op zijpaadjes die eveneens interessant blijken te zijn. Zoals de vraag of er wachtgeld betaald kon worden aan de ontslagen Joodse collega's. In de notulen van vergaderingen over dit onderwerp vond ik suggesties, zoals het verhogen van abonnementstarieven of leengelden, ter vorming van een solidariteitsfonds. Het bleek dat het bibliotheekbestuur van Steenwijk hiervan voorstander was. Natuurlijk ging ik op zoek naar aantekeningen hierover in de archieven van andere bibliotheken, benieuwd naar hun standpunt.'

Daarbij besefte hij het belang van 'tussen de regels' door lezen. 'Ik kreeg het sterke vermoeden dat niet altijd letterlijk was genoteerd wat er in die vergaderingen was gesproken. Soms werden de zaken waarschijnlijk – zoals dat heet – sociaal aanvaardbaar geformuleerd om mogelijke problemen te vermijden.'

Het vroegere Nieuwe Normaal

Wat Mark wel duidelijk werd, was dat de toenmalige directeur van de Haagse Leeszaal, de heer Greve, tegen de vorming van zo'n solidariteitsfonds was.

'Hij stelde zeker te weten dat het bestuur van de Centrale Vereniging voor Openbare Leeszalen (voorloper van de VOB) hiermee niet zou instemmen. Nu was hij zelf de secretaris, dus het was zijn persoonlijke beslissing.' Op deze conclusie volgt meteen een nuancering. 'Ik snap ook wel dat het doorbetalen een flinke aanslag op de begroting kon betekenen. In die tijd waren de bibliotheken veel kleiner dan tegenwoordig. Soms werkten er maar twee mensen. Moest er dan eentje vertrekken vanwege zijn Joodse afkomst, dan betekende dit dat er dus 50% van de totale salariskosten moest worden doorbetaald. Van Greve werd gezegd dat hij ervan uitging dat de aanwezigheid van de Duitsers in Nederland blijvend zou zijn. In zijn ogen was dat destijds het Nieuwe Normaal. Nu achteraf, kennen wij allen de afloop, maar op dat moment in de oorlog, met zo'n overmacht van de Duitsers, kon je dat inderdaad denken.'

Ook Hannie Wolf (in 1940 ontslagen bij Bibliotheek Den Haag), die via kamp Westerbork werd vervoerd naar Theresienstadt in

Tsjechië, had geen idee wat er werkelijk gebeurde. Of *wilde* ze het niet tot zich laten doordringen? 'Je hoorde over *Arbeitseinsatz*, maar niet over gaskamers. Soms denk ik wel eens dat ik in een soort cocon heb geleefd en me misschien daarvoor heb afgesloten. Je kon je niet voorstellen dat er zoiets verschrikkelijks kon gebeuren', citeert Mark haar in zijn boek. Hannies ogen gingen op harde wijze open in april 1945, toen ze betrokken werd bij de opvang van mensen die terugkeerden uit Auschwitz. 'Zij waren de overlevenden, maar zagen er meer dood uit dan levend. Dit is het ergste wat ik heb meegemaakt.'
Na de oorlog kan Hannie – na een studiereis naar Amerika – terugkomen bij Bibliotheek Denk Haag, en snel daarna wordt ze zelfs afdelingshoofd van de jeugdbibliotheek. In 1972 gaat ze met pensioen. In 2004 overlijdt de '*grand old lady*' van het jeugdbibliotheekwerk op 96-jarige leeftijd.

Nietsdoen is óók actie

Van de elf ontslagen Joodse medewerkers kwamen er acht in de kampen terecht. Vijf van hen werden vermoord, zes overleefden de oorlog. Drie van hen doordat zij behoorden tot de zogeheten 'Barneveld-groep', een groep van voornamelijk Joodse kunstenaars en wetenschappers die lange tijd bescherming werd geboden met de belofte dat ze nooit op transport zouden gaan. Toen de bezetter deze belofte uiteindelijk schond, gingen ze naar Theresienstadt. Geen vernietigingskamp, en Fanny Simons, Hannie Wolff en Dora Belinfante (*haar verhaal staat elders in Bibliotheekblad, red.*) keerden alle drie na de oorlog terug.
Nu het boek klaar is, kan Mark Deckers tevreden achterom zien op het werk dat hij heeft verzet. Heeft hij ook iets concreets geleerd tijdens dit zoekproces?
'In ieder geval dat je niet moet oordelen over de gedragingen van de mensen die destijds niet precies alles konden overzien.' Als voorbeeld noemt hij het destijds verplicht ondertekenen van de zogeheten ariërverklaring om op eenvoudige wijze een strikte scheiding te kunnen maken tussen personen die niet of wel (geheel of gedeeltelijk) 'van joodschen bloede' waren.
'Deze laatste categorieën was het verboden actief te zijn in de "Nederlandsche Bestuursorganen" en de openbare publiekrechtelijke lichamen. Dus, wie Jood was, werd ontslagen. Wie niets invulde, moest ook vertrekken. Je handtekening zetten als je geen Joodse bloedbanden had, was een simpele handeling. Misschien zelfs met enige opluchting? Maar betekende dit ook dat je het systeem min of meer "onderschreef" en dus ook – zij het impliciet – medeschuldig was?' Om er na een korte denkpauze op te laten volgen: 'Het is niet mijn taak en zeker niet mijn plaats om, aanmatigend, een mening te vormen. Ik kan er niet over oordelen, want ik was er niet bij, en ik weet oprecht niet wat mijn positie zou zijn geweest. Nu, met meer afstand in tijd, kunnen we genuanceerder terugkijken naar de Tweede Wereldoorlog en met terugwerkende kracht excuses aanbieden. Twee generaties later zeggen wat er destijds fout gegaan is, blijkt gemakkelijker dan je eigen misstappen erkennen.'

Kistenbrieven en flessenpost

Ook op persoonlijk vlak is er voor Mark Deckers iets veranderd.
'De Tweede Wereldoorlog was voor mij vooral een fenomeen, maar toen ik door Kamp Vught liep, samen met mijn dochter, dacht ik, misschien heeft een van de vrouwen uit "Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis" hier wel aan de naaimachine gezeten?' En bij het verhaal van Henriëtte de Leve, die ondergedoken was bij de groenteboer in haar eigen straat, dacht ik aan mijn opa die vroeger vlak bij Den Bosch woonde. Hij leverde ook groente en fruit, onder andere aan Kamp Vught. Ik heb me wel eens afgevraagd hoe hij dat met een rein geweten heeft kunnen doen, maar de lege kisten die hij weer meenam bevatten vaak briefjes van Joodse mensen. Deze bracht hij vervolgens bij een Joodse man buiten, die zorgde voor verdere verspreiding. Was dat de positieve keerzijde?'
Tijdens Marks zoektocht zag hij ook bij anderen soms emoties, zoals van de man die zich ineens helder leek te realiseren: als mijn vader toen niet ondergedoken was, was ik er nu niet geweest. 'Het verhaal van de Amsterdamse leeszaalassistent Celine Polak, die een tijdlang ondergedoken zat met barones Van Heeckeren van Kell, heb ik wel twee keer gecheckt. Maar het bleek écht waar.
Door al die persoonlijke geschiedenissen hebben de ontslagen bibliotheekmedewerkers voor mij een gezicht gekregen. En ik hoop dat dit straks ook geldt voor alle mensen die het boek lezen. Wat mij betreft is het geen statisch geheel. Eigenlijk hoop ik dat er nog meer informatie naar boven komt, bijvoorbeeld doordat betrokkenen zich nog iets meer kunnen herinneren. Op zo'n manier werkt het als een flessenpost; ik hoop dat er door mijn boek nieuwe verhalen boven water komen. Het doorgeven van de geschiedenis blijft belangrijk.'

Naschrift

Op pagina 44 en verder leest u een voorpublicatie uit *Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis*; het indrukwekkende verhaal van Dora Belinfante.

Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis

Ondertitel: Het lot van de ontslagen Joodse bibliotheekmedewerkers
Uitgeverij: Walburgpers
ISBN: 9789462498990
Prijs: 19,99

Vele malen door het oog van de naald met een bizarre reis door Europa

Het indrukwekkende verhaal

Op pagina 40 en verder las u het interview met Mark Deckers, bestuurssecretaris bij Rijnbrink en auteur van *Geruisloos verdwenen uit de bibliotheekgeschiedenis*. Hier leest u een voorpublicatie uit zijn boek: het indrukwekkende verhaal van Dora Belinfante

TEKST: MARK DECKERS • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Joods Historisch Museum, Amsterdam. De foto is door Bibliotheekblad via software ingekleurd. De kleuren weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de oorspronkelijke kleuren.

Dora Belinfante overleefde een flink aantal kampen. Meerdere malen kroop ze door het oog van de naald en ontsnapte ze aan transport naar een vernietigingskamp. Ze behoorde tot een groep Joden die lange tijd een uitzonderingspositie hebben gehad en zij overleefde doordat ze uiteindelijk met een transport uit Theresienstadt overgebracht werd naar Zwitserland. Haar broer werd een bekende Engelandvaarder. Na de oorlog werkte ze decennialang voor de Koninklijke Bibliotheek en bij haar afscheid memoreerde ze dat deze werkgever haar zo veel zekerheid had gegeven. Na de verschrikking van de Tweede Wereldoorlog had ze dat zo ontzettend gewaardeerd.

Gegoede familie

De familie Belinfante stamt af van Portugese Joden, de zogeheten Sefardische Joden. Deze Portugese Joden waren vaak rijker dan de Joden die een Oost-Europese achtergrond hadden. De familie Belinfante vestigt zich al in het midden van de 18e eeuw in Den Haag. Wie de geschiedenis van deze familie leest, ziet dat velen actief waren in het openbaar bestuur en aanpalende gebieden. We treffen beroepen aan als uitgever, schrijver, jurist, ambtenaar of boekhandelaar. Het was een schrijvende familie die zich daarnaast op veel manieren inzette voor de Joodse gemeenschap.
Dora's vader, Jacob Willem Belinfante, studeerde rechten in Leiden. Na zijn promotie werd hij ambtenaar, commies bij de Provinciale Griffie van Zuid-Holland. Hij trouwde met Clothilde Oppenheimer en ze gingen wonen aan het Statenplein 12 in Den Haag. Tot aan de dood van Dora zal dit het huis zijn waar de Belinfantes wonen. Haar vader heeft mede aan de wieg gestaan van het 'Joodse Tehuis' aan de Paviljoensgracht in Den Haag. Dit gebouw werd later de 'Hollandsche Schouwburg' van Den Haag: het punt waar iedereen zich in 1942 en 1943 moest melden alvorens te worden gedeporteerd.
Het gezin Belinfante krijgt drie kinderen: Wim (1904-1997), Dora (1907-2005) en Ada (1911-1998). In het Joods Historisch Museum is veel van de familie Belinfante bewaard gebleven, zoals fotoboeken. We zien daarin Dora opgroeien in wat eruitziet als een harmonieus gezin met geregeld vakanties, vaak ook naar het buitenland. Ze volgt het gymnasium en slaagt hiervoor in 1926.

van Dora Belinfante

Starten als bibliotheekassistent

In 1929 start Dora aan de assistentenopleiding, in die twee jaar dat de opleiding duurde is ze verbonden aan de Haagse Leeszaal. Greve, de grote man achter de Centrale Vereniging, is dan al directeur van deze leeszaal. In 1931 behaalt ze het diploma en gaat ze aan de slag bij de bibliotheek in Apeldoorn. Dit doet ze tot juni 1932. Ze keert dan terug naar Den Haag en zet zich aan de directeursopleiding waar ze in 1933 voor slaagt.
Van 1934 tot 1937 werkt ze in de Hilversumse bibliotheek als tweede assistent. Ze zal in die tijd dus samengewerkt hebben met Gonda Jacobs, die ook in Mark Deckers' boek wordt beschreven.

Foto: Familieboek Belinfante, Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Het huis van de familie Belinfante aan het Statenplein 12 in 1927. Dora zal hier haar hele leven wonen.

Gonda overleeft de oorlog niet, Dora wel. In 1937 verhuist ze naar een statig huis aan de Waterigeweg in Zeist. Daar zal ze inwonend zijn geweest want ze krijgt een nieuwe baan bij de bibliotheek in Zeist. Ze wordt eerste assistent en tevens landelijk assistent in Hilversum. Wat dat laatste precies inhield is niet helemaal duidelijk, maar het kan inzet betekenen voor landelijke ondersteuning.

Vrijwilliger in het Vredespaleis

Over haar ontslag eind 1940, begin 1941 heb ik niet veel gegevens. Wel slaagt ze in 1941 voor het diploma jeugdbibliothecaris. Of ze die studie al startte voor haar ontslag of dat ze dit juist deed omdat ze was ontslagen is onduidelijk.
Na haar ontslag keert ze terug naar het ouderlijk huis in Den Haag en doet ze vrijwilligerswerk in het Vredespaleis. Ze doet er cataloguswerk voor de bibliotheek. Het Vredespaleis is overigens een instelling die voor meer mensen op deze wijze 'onderdak' bood en waar ook ruimte was voor verzet. Zo is bekend dat de illegale krant *Je Maintiendrai* werd gedrukt op de stencilmachine van het Vredespaleis. De tuin werd in de oorlog omgebouwd tot moestuin en de medewerkers probeerden via diverse instanties aan extra voedselbonnen te komen. Pogingen van de bezetter om het Vredespaleis te confisqueren zijn telkens mislukt. Haar ingang naar het Vredespaleis was haar zus Ada, die tot mei 1940 bij het Vredespaleis werkte. Ada vlucht met broer Wim naar Engeland. Daar blijft zij zich overigens, naast haar werk voor de Nederlandse overheid, ook op afstand inzetten voor de collectie van het Vredespaleis.

Foto: Familieboek Belinfante, Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Moeder Clothilde Belinfante (midden) met Wim, Dora (midden) en Ada (rechts) in 1919.

Foto: Familieboek Belinfante, Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Familie Belinfante in 1924 in de tuin achter hun huis: Links Dora, in het midden Ada, achter Wim, in het midden vader en moeder. De vrouw rechts is onbekend.

Foto: Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Dora Belinfante aan het werk in de Koninklijke Bibliotheek, gedateerd 1937.

Westerbork

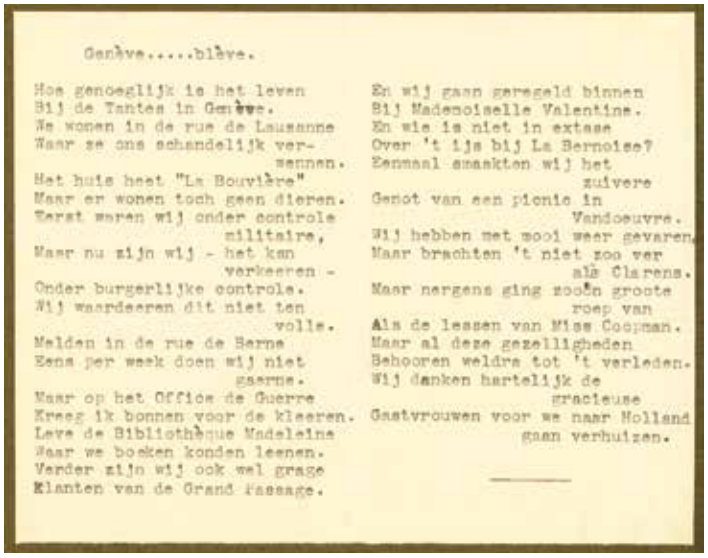
Uiteindelijk wordt Dora opgeroepen om zich te melden. Op 28 november 1942 gaat ze op transport naar Westerbork. Samen met haar moeder Clothilde. Haar vader hoeft zich blijkbaar nog niet te melden. Het lijkt erop dat hij op dat moment al ernstig ziek is. Hij overlijdt namelijk op 9 januari 1943, een maand nadat Dora en haar moeder naar Westerbork zijn gegaan. In Westerbork had je te maken met allerlei zogeheten 'Sperres'. Een Sperre verschafte (tijdelijk) vrijstelling van deportatie. Zo hebben bijvoorbeeld Duitse Joden lange tijd zo'n vrijstelling gehad, maar ook gemengd gehuwde, gedoopte of anderszins Joden konden zo'n reden zijn. Om de zoveel tijd vervielen er ook weer veel Sperres. Dora en Clothilde Belinfante weten een zeer bijzondere uitzondering te krijgen. Ze komen namelijk op de 'Lijst-Van Dam'.

De lijst van Frederiks en Van Dam

Karel Frederiks was secretaris-generaal bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Jan van Dam was secretaris-generaal bij het ministerie van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming. Frederiks was initiatiefnemer van een speciale lijst waarbij de bezetter de garantie gaf dat deze Joden nooit op transport hoefden. Frederiks was op dit idee gekomen nadat het hem gelukt was om in onderonsjes met Fritz Schmidt, *Generalkommisar zur besonderen Verwendung*, de eerste vrijstellingen te bemachtigen. Frederiks betrok Van Dam later bij het verkrijgen van deze vrijstellingen. Er waren geen echte criteria om op deze lijst te komen, hoewel ook duidelijk is dat lang niet iedereen erop kon komen. In onderzoek wordt genoemd dat men iets belangrijks moest hebben gedaan. Vanuit Westerbork werden briefjes geschreven en telegrammen gestuurd om alsjeblieft op de lijst te komen. Uiteindelijk komen er vier lijsten: Frederiks I, Frederiks II, Van Dam I en Van Dam II. In totaal zullen 675 Joden hierop terechtkomen. De meeste Joden op deze lijsten komen uit Den Haag, 232 in totaal, meer zelfs dan de 223 uit Amsterdam. Hoe het Dora is gelukt om op de lijst te komen en welke contacten ze hiervoor heeft gebruikt, is onduidelijk. Het kan zijn dat haar broer, die de regering in ballingschap op dat moment bijstond, iets heeft betekend. In haar familie zaten ook veel advocaten en ook die zouden voor haar hebben kunnen pleiten.

Naar Barneveld

Een deel van de Joden met zo'n vrijstelling woonde nog gewoon 'vrij' in Nederland. Een ander deel was al opgepakt. Het maken van de lijsten Frederiks en Van Dam vindt plaats in het najaar van 1942 en het begin van 1943. Frederiks beslist dat het veiliger is om alle Joden met zo'n Frederiks-verklaring op één plek in Nederland bij elkaar te hebben. Dat geeft hem meer mogelijkheden om voor deze groep op te komen. Hiervoor worden twee locaties in Barneveld gevonden: kasteel De Schaffelaar en huis De Biezen. In december 1942 worden hier de eerste Joden ondergebracht. Dora en haar moeder Clothilde zijn latere gasten in deze groep want zij gaan op 19 februari 1943 naar Barneveld. Ze hebben er dan bijna drie maanden Westerbork op zitten.
In Barneveld waren de omstandigheden aanmerkelijk beter. In het boek *Uitverkoren in uitzondering* doet onderzoeker Boris de Munnick verslag van hoe het eraan toeging. Het schetst een beeld van beter gesitueerde Joden die samen in een situatie zitten die zich nog het beste laat vergelijken met een jeugdkamp: slaapzalen, kantine, corvee en bonte avonden. Er waren wat medische voorzieningen zoals een apotheek, een ziekenboeg en meerdere tandartsen. Er werd een kleine school opgezet waar zelfs diploma's

Genève.....blève.

Hoe genoeglijk is het leven
Bij de Tantes in Genève.
We wonen in de rue de Lausanne
Waar se ons schandelijk ver-
wennen.

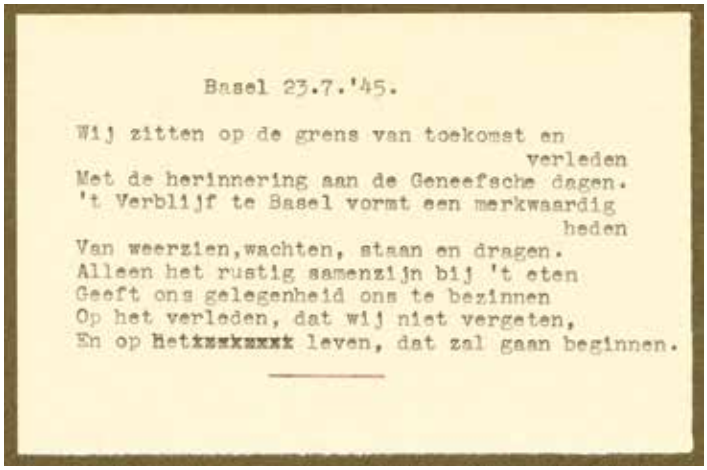
Het huis heet "La Bouvière"
Maar er wonen toch geen dieren.
Eerst waren wij onder controle
militaire,
Maar nu zijn wij - het kan
verkeeren -
Onder burgerlijke controle.
Wij waardeeren dit niet ten
volle.

Melden in de rue de Berne
Eens per week doen wij niet
gaerne.
Maar op het Office de Guerre
Kreeg ik bonnen voor de kleeren.
Leve de Bibliothèque Madeleine
Waar we boeken konden leenen.
Verder zijn wij ook wel grage
Klanten van de Grand Passage.

En wij gaan geregeld binnen
Bij Mademoiselle Valentine.
En wie is niet in extase
Over 't ijs bij La Bernoise?
Eenmaal smaakten wij het
zuivere
Genot van een picnic in
Vandoeuvre.
Wij hebben met mooi weer gevaren,
Naar brachten 't niet zoo ver
als Clarens.
Naar nergens ging zoo'n groote
roep van
Als de lessen van Miss Coopman.
Maar al deze gezelligheden
Behooren weldra tot 't verleden.
Wij danken hartelijk de
gracieuse
Gastvrouwen voor we naar Holland
gaan verhuizen.

Bron: Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Het gedicht 'Genève...blève' uit het fotoboek van Dora dat vertelt over haar tijd in Zwitserland net na de oorlog.

Basel 23.7.'45.

Wij zitten op de grens van toekomst en
verleden
Met de herinnering aan de Geneefsche dagen.
't Verblijf te Basel vormt een merkwaardig
heden
Van weerzien,wachten, staan en dragen.
Alleen het rustig samenzijn bij 't eten
Geeft ons gelegenheid ons te bezinnen
Op het verleden, dat wij niet vergeten,
En op Hetxxxxxxxx leven, dat zal gaan beginnen.

Bron: Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Het gedicht van Dora in Zwitserland bij haar terugkeer naar Nederland.

werden uitgereikt. In het begin mocht er ook nog bezoek komen. Er was geen prikkeldraad, maar je mocht niet weg. De Joden die hier bijeen waren hadden echt de overtuiging dat de Duitsers woord zouden houden en hen tot aan het eind van de oorlog niet zouden overbrengen naar een ander kamp. Overigens: wie in Barneveld zat moest wel naar vermogen bijdragen aan de kosten. Eventuele wachtgeldvergoeding moest worden ingeleverd. De overige kosten werden gedragen door de bezetter die hiervoor een vergoeding aan het ministerie gaf. Deze bijdrage is nagenoeg zeker afkomstig van geroofde tegoeden van Joden, zodat ook hier gesteld kan worden dat de bezetter de Joden zelf liet opdraaien voor de kosten van de huisvesting.
Op 26 juni 1943 overlijdt Fritz Schmidt, de Duitse protegé van de lijsten Frederiks en Van Dam. Hij wordt in pyjama gevonden langs het spoor in Frankrijk en zelfmoord lijkt de meest voor de hand liggende verklaring, aldus Lou de Jong. Hij zat verstrikt in een web van intriges waar hij zelf geen uitgang meer in zag. Rauter, de hoogste vertegenwoordiger van de SS in Nederland, was van meet af aan tegenstander van de Barneveldgroep. Het was een van de intriges waar Schmidt in verstrikt zat. Nu Schmidt wegviel greep Rauter zijn kans en nam stappen om 'Barneveld' op te heffen. Frederiks greep opnieuw in en wist te bereiken dat ze overgingen naar Westerbork met de zekerheid dat ze niet op transport zouden gaan.

Opnieuw in Westerbork

Zeven maanden hadden de dames Belinfante in Barneveld kunnen verblijven, maar op 29 september 1943 gaan ze terug naar Westerbork. De Barnevelders krijgen daar een aparte barak. Philip Mechanicus schrijft in zijn kampboek *In dépôt* dat met de komst van die 'sjieke' Barnevelders Westerbork wel iets kreeg van een gegoede badplaats: Westerbork-le-bain. 'De wegen zijn gevuld met héren: hoge voorhoofden, goed sluitende pakken, goed geknoopte dassen, krakende stemmen, hoofse groeten, met goed geklede vrouwen.'

Westerbork was dan ook een enorme achteruitgang voor de Barneveldgroep. Soms tot enig leedvermaak van de andere Joden die zagen dat ook 'de fine fleur der Joodse bourgeoisie van Nederland', zoals Mechanicus het noemde, alle uiterlijkheden verloor en men zich zonder gêne liet ophokken in barakken, en hoe men zich moest wassen met z'n allen in de openlucht bij een trog. Toch wordt het privilege van de Barneveldgroep – men zou niet op transport gaan – lang gehandhaafd. Dora zet zich in voor de bibliotheek in het kamp en kan zo enigszins haar oude functie oppakken.

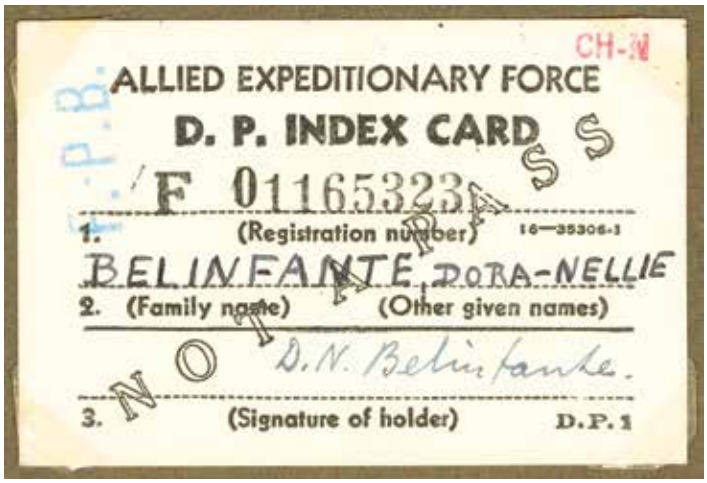
Theresienstadt

In juni 1944 begint de invasie in Normandië, en daarmee begint de definitieve bevrijding van West-Europa. Slag na slag wordt door de geallieerden gewonnen en voor de Duitsers begint op vele fronten een terugtocht. Rauter probeert Frederiks in die tijd zover te krijgen dat hij de Barneveldgroep zal laten vertrekken naar Theresienstadt. Frederiks weigert, maar het is uitstel, want op 2 september 1944 maakt kampcommandant Gemmeker aan alle gevangenen van Westerbork bekend dat het hele kamp ontruimd moet gaan worden. Er zijn dan nog zo'n 4.000 gevangenen in het kamp. Slechts 300 van hen mogen nog blijven voor onderhoudswerkzaamheden. Daar zullen twintig Barnevelders tussen zitten. Die volgende dag vertrekt een trein met ruim 1.000 gevangenen naar Auschwitz. In die trein zit onder andere Anne Frank. De dag erna, op 4 september, vertrekt een transport met 2.087 mensen naar Theresienstadt. In deze wagons zullen 632 Barnevelders zitten, waaronder Dora en haar moeder Clothilde. Als je weggevoerd werd uit Westerbork, dan wilde je toch het liefst naar Theresienstadt. Theresienstadt was geen vernietigingskamp maar een getto en een doorgangs- en propagandakamp. Het kamp werd vooral gebruikt om het imago van de Duitsers op te poetsen met het beeld van 'humane' gevangenissen. Theresienstadt is een oud stadje in Noord-Tsjechië dat in de oorlog is ontruimd en in gebruik is genomen als een getto en daarna als doorgangskamp.

Bron: Joods Historisch Museum, Amsterdam.

Het tijdelijke paspoort van Dora dat in Zwitserland werd uitgegeven.

Bron: Joods Historisch Museum, Amsterdam.

De 'treinkaart' waarmee Dora per trein kon terugreizen naar Nederland.

De treinen vanuit Westerbork naar Sobibor of Auschwitz waren altijd veewagons, maar naar Theresienstadt ging dat nog lange tijd in personenrijtuigen. Uiteraard bevestigde dit het beeld dat je beter naar Theresienstadt kon gaan dan naar Sobibor of Auschwitz. Als Dora instapt is er echter geen sprake meer van personenrijtuigen. Ook naar de bestemming Theresienstadt zijn het dan veewagons.
De paniek onder de groep was groot. Er werd veel gehuild en het was duidelijk dat de bezetter zijn belofte ook nu weer brak. De trein vertrok. Op station Assen gooiden mensen nog briefjes uit de trein. Onder de kampbewoners was namelijk bekend dat er in Assen een jongen bij het station werkte die deze briefjes opraapte en doorstuurde.
In de nacht van 5 op 6 september komt het transport aan in Theresienstadt. Theresienstadt bestond uit stenen huizen, vaak met een binnenhofje. Qua huisvesting was het dan ook iets beter dan Westerbork, maar de honger, de kou en ontreddering waren er niet minder om. Het stadje, dat voor de oorlog 3.000 inwoners kende, had op dat moment 29.000 gevangenen te herbergen. Eind september besluit de bezetter dan ook om uit Theresienstadt 19.500 mensen op transport te zetten naar de vernietigingskampen. De Barneveldgroep krijgt opnieuw een uitzondering en Dora en Clothilde kruipen opnieuw door het oog van de naald. Het is overigens de laatste keer dat de Barneveldgroep nog als groep behandeld zal worden. Men valt daarna gewoon onder de 'Nederlanders'.
In Theresienstadt werkte je overdag in de wasserij, in de kleedkamer (waar geroofde kleding werd opgeslagen), in de fabrieken of in de tuinen. In februari 1945 komen er geruchten over nieuwe transporten. Ditmaal naar het vrije Zwitserland. Midden in de nacht worden 3.000 gevangenen opgeroepen en zij krijgen een aanbod om te vertrekken. Het is een vrije keus, en het brengt velen in vertwijfeling. Kan men de bezetter nu wel geloven? 1.200 gevangenen geven gehoor aan deze oproep. Van deze 1.200 gevangenen zijn er 430 Nederlanders, waarvan 245 Barnevelders. Dora en haar moeder Clothilde melden zich.

Zwitserland

Het wantrouwen jegens de bezetter was voor één keer niet gerechtvaardigd. Er werden koffers uitgedeeld om spullen mee te nemen en men kreeg voedsel mee. Meer voedsel dan ooit bij enig ander transport. Er waren vitaminepreparaten, Ovomaltine en marmelade. Ongekende luxe en met maar één doel: de Duitsers wilden laten zien dat ze gevangenen goed hadden behandeld. Men was al bezig met het imago van de bezetter ná de oorlog. De trein vertrok en een halfuur voor de Zwitserse grens kregen de gevangenen hun laatste instructies: de Jodenster moest van hun kleding, vrouwen
moesten zich zo goed en zo kwaad als dat ging opmaken en mannen moesten zich scheren. Op 6 februari 1945 bereikte Dora het neutrale en vrije Zwitserland.
In Zwitserland lijkt ze niet al te lang bij de autoriteiten te zijn gebleven. Ze vertrekt naar Genève, naar tantes. Dat is in ieder geval tante Cil, waar de familie in de jaren dertig al mee correspondeert. In het Nationaal Archief zijn ook financiële stukken opvraagbaar van de familie. Daaruit blijkt dat Wim begin 1945 al geld overmaakt naar Dora in Zwitserland. In het fotoboek van Dora, dat bewaard is gebleven in het Joods Historisch Museum, vinden we foto's van Zwitserland maar ook het gedicht 'Genève…blève'. Het gedicht begint met 'Hoe genoeglijk is het leven, Bij de tantes in Genève, We wonen in de rue de Lausanne, Waar ze ons schandelijk verwennen'. Het is duidelijk dat het Dora en haar moeder aan weinig ontbreekt en dat ze in Zwitserland de bevrijding al gevierd hebben.

Terug naar Nederland

In Nederland is de bevrijding dan nog in volle gang. Het duurt dan ook nog enige tijd voor Dora kan terugkeren. Haar terugkomst in Nederland is redelijk exact te benoemen. Repatriëring kwam vanaf eind juni 1945 op gang. Ook over het feit dat ze weer vertrekt naar Nederland is een gedichtje te vinden in haar fotoboek. Het is gedateerd op 23 juli 1945. Ze memoreert dat ze op de grens zit van toekomst en verleden. Het verleden mag worden afgesloten en het leven kan beginnen.
Vijf maanden heeft ze in Zwitserland gezeten. In het archief van het Joods Historisch Museum vond ik, verstopt achter een ander familieverhaal, een brief van drie kantjes van Dora aan iemand die Berthe lijkt te heten en waarin ze schrijft dat ze terug is in Den

Foto: Archief KNRM.

Dora Belinfante op 93-jarige leeftijd in de reddingsboot *De Zeemanshoop*. In 1940 wisten Dora's broer Wim en zus Ada met een gelijknamige reddingsboot veilig Engeland te bereiken. Ze behoorden tot de allerlaatste vluchtelingen die aan boord konden komen. In het jaar 2000 doopte Dora de gelijknamige reddingsboot die de KNRM door een legaat van Wim Belinfante kon aanschaffen.

Haag, Wassenaar om precies te zijn. De brief is gedateerd op 2 augustus 1945, ze is dan ongeveer een week terug in Nederland. Haar laatste stop in het buitenland is station Schaarbeek bij Brussel geweest. Daar krijgt ze een tijdelijke pas en een reiskaart voor terugkeerders. Wie terugkwam uit het buitenland moest zich melden. Voor Dora was dat in Eindhoven, bij de Philipsfabrieken. Je werd geregistreerd, ontluisd en medisch gecontroleerd. Daarna volgde nog een bezoek aan Kamp Amersfoort waar ze zich ook moest melden. Ze klaagt in de brief dat het zo gênant is dat juist de overlevenden zich nu moeten melden bij een kamp. Daarna reist ze door naar Den Haag.
Ze beschrijft in haar brief hoe beschadigd alles is in Den Haag en ook hoe moeilijk het is om iets te regelen: je moet alles te voet doen en zo tot afspraken en contact met iedereen komen. Het eigen huis blijkt voorlopig onbewoonbaar, ze verblijft bij vrienden in Wassenaar. Ze wil kijken of ze zo snel mogelijk een paar kamers bewoonbaar kan maken in hun eigen huis. Uit de brief lees je de chaos die het in Nederland moet zijn geweest vlak na de oorlog: huizen in puin, gebrek aan woonruimte en een tekort aan voedsel. In haar brief schrijft ze dat je voor een kilo zout 15 gulden betaalt en voor een pak lucifers 7,50 gulden.

Terug naar Zeist en door naar de Koninklijke Bibliotheek

Dora keert terug naar haar oude werk in Zeist. Hoe welkom ze daar is geweest, is onbekend, maar dat ze zich een last voelde is wel duidelijk. Bij haar ontslag had men haar wachtgeld moeten geven en was ze op die manier een financiële last geweest, en nu bij terugkomst – terwijl haar functie natuurlijk al lang vervangen was – was ze weer een financiële last. Het zal de terugkomst op zijn minst een dubbel gevoel hebben gegeven.
In maart 1946 solliciteert ze dan ook bij de Koninklijke Bibliotheek (KB) in Den Haag. Daar danken we een sollicitatiebrief van haar aan waardoor we veel details uit haar leven weten. Nadat ze de functie heeft gekregen moet ze nog haar geboortedatum doorgeven. In dat briefje dankt ze de Koninklijke Bibliotheek nog een keer met de woorden 'Ten eerste dank ik U voor Uw schikking, waardoor de O.L.B. Zeist uit haar moeilijkheden geholpen is.'

1946-1972

Per 1 augustus 1946 begint Dora bij de KB. Het zal een nieuwe fase in haar leven inluiden. Een fase van zekerheid en stabiliteit na de onzekere jaren die achter haar liggen. Ze wordt herenigd met zus Ada en broer Wim die terug zijn uit Engeland. Zij blijven alle drie ongetrouwd en blijven samenwonen in het ouderlijk huis. Ruim 25 jaar zal ze nog werken bij de KB, begin 1972 gaat ze met pensioen. Ze heeft jaren gewerkt aan de Bibliografie voor Nederlandse Overheidsuitgaven. In haar afscheidswoordje in 1972 memoreert ze hoe ze de KB aantrof in 1946, eigenlijk nog vlak na de oorlog: 'De ellende, tezamen doorgemaakt, had de mensen nader tot elkaar gebracht. Ik voelde mij hier spoedig thuis. (…) Wat ook bijdroeg aan de verbroedering was de "distributie", een maatregel die getroffen wordt als er weinig te distribueren valt. Voedingsmiddelen, kleren en andere levensbehoeften tot fietsbanden aan toe waren "op de bon". Veler belangstelling ging uit naar het begeleidend verschijnsel van de distributie, de zwarte markt. Het gebeurde dan ook geregeld onder ons dagelijks werk dat iemand ons met een gedempte stem de meest uiteenlopende artikelen uit dit duistere gebied te koop aanbood.' De zo onberispelijke Koninklijke Bibliotheek als zwarte markt. Dat is toch een kant die we niet vaak zullen zien.
Ze sluit haar afscheidsrede overigens af met de woorden: 'Ik ben mijn praatje begonnen met de lofspraak op de stemming in 1946 (…). Nu wordt de goede sfeer bevorderd door een personeelsvereniging en een huisorgaan. Dit zijn betere middelen dan een oorlog. Moge het u allen goed gaan.' Wijze woorden van een vrouw die veel had meegemaakt en die op cruciale momenten door het oog van de naald kroop.

Dora bereikte de zeer respectabele leeftijd van 98 jaar en overleed op 27 juni 2005.

Hans Hooft: overstap van bibliotheeksector naar horeca

Hotel de Wereld geeft de vrijheid door

Symbolen van vrijheid en democratie, dat is een van de overeenkomsten tussen de bibliotheek en het Wageningse Hotel de Wereld. Horecaondernemer Hans Hooft kent beide van binnenuit, want sinds zijn overstap van Cubiss is hij de manager van dit legendarische hotel waar op 5 mei 1945 de vredesonderhandelingen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Eimer Wieldraaijer

Hans Hooft voor Hotel de Wereld: 'Gastvrijheid is een enorm bindmiddel.'

Foto: Eimer Wieldraaijer

Hans Hooft in de Grote Capitulatielounge.

Binnenkort is het 77 jaar geleden dat de Canadese generaal Charles Foulkes om de tafel zat met de Duitse kolonel-generaal Johannes Blaskowitz. Plaats van handeling: de huidige Grote Capitulatiezaal van Hotel de Wereld in Wageningen. Onderwerp van gesprek: de *orders to surrender* die werden uitgedeeld aan nazi-Duitsland. Bij het gesprek was ook prins Bernhard als bevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten aanwezig. De Duitsers gingen akkoord met de voorwaarden en daarmee was de bevrijding van Nederland een feit. Sinds die 5e mei 1945 geldt Hotel de Wereld als monument van vrede, vrijheid en democratie. In 2020 werd het hotel overgenomen door de HIM+ groep. Een van de partners in deze Horeca Inspiratie Maatschappij is Hans Hooft. Hoe kijkt hij terug op de bijna tien jaar dat hij in dienst was van Theek 5 en op de vier jaar nadien bij Cubiss? Hooft: 'Mijn achtergrond is hotelmanagement. Ik heb de Hotel Management School Maastricht gedaan. Na mijn studie heb ik horeca-ervaring opgedaan in Londen, Parijs en Peking. Op een gegeven moment besloot ik mijn kennis op het gebied van gastvrijheid en dienstverlening toe te passen in andere branches, onder meer bij de gemeente 's-Hertogenbosch. Op mijn tijd bij Theek 5 en Cubiss kijk ik met plezier terug. De bibliotheek was volop bezig klantgerichter te gaan werken. Retailformules werden uitgerold. Het concept van *third places* deed opgeld. Met name vanwege het maatschappelijke aspect voelde ik mij op m'n plek.'

Gastvrijheid

Waarom stapte hij dan toch over? 'Zowel Cubiss als Theek 5 zit in het web van opdrachtgever-opdrachtnemerschap. Niet in het minst door politieke koerswijzigingen en bezuinigingen ging mijn tijd als manager daar voor een aanzienlijk deel aan op. Dat sturen en verantwoorden vond ik lastig. Ik ben dol op gasten, op de operatie, terwijl ik in de bibliotheek als manager veel tijd op het kantoor doorbracht en minder op de werkvloer. In die zin paste de baan steeds minder bij mij. Wat mij frustreerde, was dat gastvrijheid en dienstverlening bij een bibliotheek nooit op nummer één staan. Het is niet het kerndoel van de bibliotheek een gastvrije locatie te zijn. Hier in Hotel de Wereld is dat mijn *core business*. De *core business* van de bibliotheek is mensen informeren en helpen bij hun ontwikkeling. Dat kun je onder andere doen door gastvrij te zijn, maar het staat niet voorop. Toen ik bij mezelf merkte dat ik wilde werken bij een organisatie waar dat wel altijd op nummer één staat, heb ik de knoop doorgehakt. In dit hotel heb ik nooit een discussie over de vraag of we meer moeten investeren in onze dienstverlening of ons collectiebudget.'

Zegt hij daarmee dat er voor bibliotheken qua gastvrijheid nog veel te winnen valt? 'Bibliotheken hebben de afgelopen tien jaar wel degelijk progressie geboekt op dit punt, maar het kan altijd beter. Gastvrijheid is een enorm bindmiddel. Door open en gastvrij te zijn, geef je meteen ook een stimulans aan het opbouwen van je netwerk.'

Verhalen

Op de vraag of een horeca-instelling omgekeerd iets kan leren van de bibliotheek, zegt Hooft: 'Toen de vier eigenaren van HIM+ en ik dit hotel kochten, moesten we een aantal zaken verbeteren. Dit hotel was stijf, klassiek en hoogdrempelig. Dat moest veranderen in open, gastvrij en laagdrempelig. Daarnaast wilden

Foto: Eimer Wieldraaijer

Hans Hooft aan de tafel waar de capitulatie getekend werd.

we een nieuwe restaurantformule. En ten slotte wilden we het verhaal van dit hotel nadrukkelijker vertellen. Daar zie je onmiddellijk de link met de bibliotheek, want als ik in mijn vorige banen iets heb geleerd, is het *story telling*. Dankzij de bibliotheek weet ik hoe je verhalen brengt op een aantrekkelijke, toegankelijke manier. Zo vertellen we op de benedenetage het verhaal van 5 mei 1945. De gast maakt er op een attractieve wijze kennis met de achtergronden van de Duitse capitulatie en de bevrijding van Nederland. Dat begint al met een warm welkom. In de hal ziet hij of zij onmiddellijk een gedicht van de Wageningse stadsdichter Ivanka de Ruijter. Bij de receptie is een Historisch Informatie Punt waar men zich aan de originele onderhandelingstafel kan verdiepen in de gebeurtenissen van toen. Wie naar boven gaat, ontdekt in de lift een foto van koningin Wilhelmina en hoort hoe zij de bevolking van bevrijd Nederland toespreekt. Aldus hebben we van een transportmiddel een belevenislift gemaakt. Op de eerste verdieping laat de bezoeker de oorlog en 5 mei 1945 achter zich, en komt hij terecht in een universeel verhaal van vrijheid en mensenrechten. Om die reden afficheren we ons met de slogan "Dit is het hotel waar de vrijheid al jaren te gast is". Dit *Leitmotiv* vind je terug in onze kamers die aan een vrijheidsstrijder zijn gekoppeld, zoals Nelson Mandela, Aletta Jacobs, Bob Dylan, Jesse Owens, Florence Nightingale en Banksy. In die kamers vertellen wij op een beeldsterke manier mini-vrijheidsverhalen. De keuze van de vrijheidsstrijders is gebaseerd op een enquête onder de plaatselijke bevolking. Dat resulteerde in een lijst van zestig namen waarvan we er zeventien gaan gebruiken, een paar kamers moeten we nog aan een historisch persoon koppelen en herinrichten.'

Belevingsgemak

'Dit nieuwe concept slaat aan. Niet in de laatste plaats qua publiciteit, en ook op dat vlak ben ik schatplichtig aan de bibliotheek. Ons verhaal krijgt weerklank. Sommige gasten boeken speciale vrijheidskamers. Vaak hebben ze er van tevoren publicaties over gelezen. Eerlijk gezegd, hoop ik natuurlijk dat dit artikel in *Bibliotheekblad* mensen eveneens op ideeën brengt. Verder heb ik in de bibliotheek geleerd hoe belangrijk vormgeving is. Wil je informatie overbrengen, dan moet je deze goed, bondig en aantrekkelijk weergeven. Met aansprekend beeldmateriaal. Ik noem dat belevingsgemak. In de Grote Capitulatiezaal wil ik bijvoorbeeld het gevoel van de bevrijding overbrengen. Om die reden zie je een grote foto op de glas-in-looddeuren. Mensen die zwaaien met een rood-wit-blauw vlaggetje, een soldaat, een jeep. Uitgelaten en uitgemergeld, zo zou je de sfeer van die dagen kunnen omschrijven. Dit beeld wordt vaak gedeeld in (sociale) media.'

Foto: Alexander Mackenzie Stirton, public domain

Op 5 mei 1945 kiest luitenant-generaal Charles Foulkes namens de geallieerden Hotel de Wereld uit voor de besprekingen met de Duitse kolonel-generaal Johannes Blaskowitz over de overgave van de Duitse bezetter in Nederland. Midden links Charles Foulkes, geheel links vooraan Prins Bernhard; midden rechts Johannes Blaskowitz.

Foto: Eimer Wieldraaijer

In de hal van het hotel hangt een gedicht van de Wageningse stadsdichter Ivanka de Ruijter.

Heeft Hooft nog verdergaande plannen? 'Stap één is het transformeren van de resterende kamers in *story rooms*. Ook komt er een magazine met ons verhaal en met alle vrijheidsstrijders. Thema: vrijheid geef je door. We zijn bezig met een sociale mediaprogramma. Stap twee betreft een grotere ontwikkeling. Hierachter bevindt zich de aula van de oude universiteit. Die wordt onderdeel van een groen park, een vrijheidskwartier, waar optredens en tentoonstellingen zullen plaatsvinden. In de aula komt een filmtheater, en achter de aula willen wij hotelappartementen realiseren.'
Hoe staat het met de organisatie om de hoek, de Bblthk? Maakt die ook deel uit van Hoofts netwerk? 'In mijn eerste maand hier heb ik meteen gebeld met bibliotheekdirecteur Manja Mekking. We zijn nog zoekende naar de ideale samenwerking, maar we hebben al wat grotere en kleinere dingen met elkaar gedaan. Vanwege corona hebben we nog niet samen lezingen georganiseerd, maar dat is wel iets waarover we spreken. Dus ja, we weten elkaar te vinden.'

Schaal

Zit Hooft in Hotel de Wereld definitief op de juiste plek? 'Ik ga niet meer terug naar de bibliotheekwereld. Ik voel me hier als een vis in het water. Ik ben nu bijna vijftig en ik weet dat ik echt thuishoor in de horeca. Ik kan volop genieten van gastvrijheid bieden. Ook een-op-een met gasten. Het ondernemerschap geeft me plezier. Tevens merk ik dat ik de schaal van Wageningen fijn vind. Met 40.000 inwoners is dit een stad en een dorp ineen, maar dankzij de universiteit wel met een internationaal karakter. In zo'n niet al te grote setting en door het intieme van dit boutique hotel met zeventien kamers voel ik mij hier volkomen thuis. Ik hoef geen hotel van tweehonderd kamers. Ja, we krijgen er straks inderdaad hotelappartementen bij, maar daar blijft het dan bij. Alles valt hier voor mij op z'n plek. Laat ik echter evenmin vergeten dat ik in de bibliotheek een hoop dingen heb geleerd waar ik nu mijn voordeel mee doe.'

Naschrift

Meer informatie over Hotel de Wereld is te vinden op: hoteldewereld.nl
Het is mogelijk om een 'virtuele tour' in en om het hotel te volgen. Surf daarvoor naar: hdw.smartlayer.nl
Ook Wikipedia heeft een pagina aan dit bijzondere hotel gewijd. Bezoek deze pagina via de verkorte link: tinyurl.com/2x6uxwwh

Het vuur van de vrijheid

In september 2021 verscheen *Sjoerd de Vrij - Het Vuur van de Vrijheid*. Een stripboek met het verhaal van 5 mei 1945: Hotel de Wereld, de capitulatie en het einde van de Tweede Wereldoorlog. Het stripboek is getekend door Eric Heuvel naar een scenario van Wim Huijser en Jelle de Gruyter.
Het verhaal volgt Sjoerd de Vrij, verslaggever bij Radio Herrijzend Nederland die sinds oktober 1944 verslag doet de bevrijding van Nederland.
ISBN: 9789088867514.
(Luxe editie ISBN: 9789088867521).

Miranda van Ooijen, directeur Bibliotheek Barneveld

‘Op mijn werk ben ik verstandig, op vakantie neem ik risico’s’

Sinds zij de keuze maakte voor het bibliotheekvak, is Miranda van Ooijen onder de indruk van de maatschappelijke kracht van de bibliotheek. Als directeur maakt zij graag weloverwogen keuzes die de organisatie laten groeien in de rol van maatschappelijk-educatieve bibliotheek.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?

Ik ben niet per se een fervent lezer. Ik doe het vooral op de momenten waarop ik rust ervaar, zoals op vakantie. In mijn jeugd las ik wel redelijk veel, maar dat werd minder toen ik moest lezen voor school en vervolgens voor mijn studie. Vervolgens ben ik in de wereld van tijdschriften terechtgekomen. In die communicatiewereld heerste een mentaliteit van 24 uur per dag, zeven dagen per week beschikbaar zijn. In combinatie met de kinderen die er uiteindelijk kwamen en een man met een drukke baan werd dat een lastige opgave.

Zo kwam ik terecht bij de bibliotheek, met de verwachting in een rustigere werkomgeving terecht te komen. Mijn liefde voor de bibliotheek is toen ontstaan: het bleek weliswaar niet een plek waar het heel rustig was, maar ik kreeg er wel heel veel energie van. Het was een plek die heel goed bij me bleek te passen – ik houd stiekem namelijk helemaal niet van rustige werkplekken. Het is allesbehalve die stoffige organisatie die mensen vaak voor ogen hebben, ontdekte ik.

Ik begon op de communicatieafdeling. De Barneveldse bibliotheek is een kleine bibliotheek, dus ik runde in mijn eentje dat deel van de organisatie. In 2012 kregen we te maken met een grootschalige bezuiniging, waardoor we overschakelden naar zelfsturende teams. Dat werkte niet zoals we hoopten. Daardoor kwam ik in een leidinggevende functie terecht. Vijf jaar geleden werd ik aangesteld als interim-directeur omdat de toenmalige directeur ziek werd. Het was niet direct mijn ambitie, maar het was een goede manier om het te ervaren. We startten met een meerjarenbeleidsplan en op die manier groeide ik steeds meer in mijn rol. Ik voelde steeds meer urgentie bij mijn werk; in mijn communicatiefunctie was het werken voor de bibliotheek vooral leuk, maar nu ervoer ik meer diepgang en kon ik ook echt het verschil gaan maken. Ik voelde nog meer dat ik iets deed wat er maatschappelijk toe doet en ik raakte meer betrokken bij de inwoners van ons werkgebied: ik wilde hen echt vooruithelpen. Dat is vandaag de dag nog steeds een grote drijfveer voor mij.

Verschilt jouw visie van die van directeuren die wel al hun leven lang in het bibliotheekvak zitten?

Ik had geen grote liefde voor de bibliotheek voordat ik er kwam werken. Daardoor voel ik me soms wel een beetje een vreemde eend in de bijt ten opzichte van andere bibliotheekdirecteuren. Ik kijk er wat generalistischer naar, ik weet van alles een beetje. De directeuren van een vorige generatie, zoals bijvoorbeeld mijn voorganger, hebben vaak een gerichte opleiding voor het bibliotheekvak gevolgd. Zij zijn in die functie terechtgekomen vanuit hun liefde voor taal, lezen en boeken. Ik kijk er anders naar: ik ben vooral bezig mensen mogelijkheden te bieden om zich te ontwikkelen, ze te laten meedoen in de samenleving en gelijke kansen te bieden. Dat is voor mij minstens zo belangrijk als de collectie.

Toen ik bij de bibliotheek terechtkwam, was er bij mij in eerste instantie wel een sterke associatie met boeken. Inmiddels weet ik: het gaat er vooral om wat je ermee doet. Wij hebben twee verdiepingen, met boven onze collectie en beneden plekken waar je kunt studeren en waar inloopspreekuren plaatsvinden, waar je elkaar kunt ontmoeten en waar de grotere activiteiten georganiseerd worden. Eind vorig jaar heeft een herinrichting plaatsgevonden, waarbij we ook op de bovenverdieping meer verblijfsplekken hebben gemaakt. Denk bijvoorbeeld aan zitgelegenheid voor kinderen, een studietafel tussen de informatieve boeken en een podium waar we kleinschalige activiteiten voor de jeugd organiseren. Op die manier kunnen collectie en verblijf zich meer met elkaar vermengen. Lezen blijft natuurlijk een ontzettend belangrijke functie van de bibliotheek, maar vooral ook als onderdeel van de andere functies.

Bij mensen die bij ons binnenkomen ontstaat nooit verwarring of we wel een bibliotheek zijn. Zo staan er beneden thematafels met boeken die aansluiten op de programmering van dat moment. Ook de tijdschriftencollectie staat op de begane grond, evenals de collectie voor laagtaalvaardigen, dicht bij het Taalhuis. De

Foto: Bibliotheek Barneveld

‘Miranda van Ooijen: ‘Je bent in de bibliotheek met belangrijke maatschappelijke vraagstukken bezig, en ik wil daar mijn steentje aan bijdragen.’

grootletterboeken staan hier ook, zodat ouderen niet naar boven hoeven. Wij zijn nog steeds een echte bibliotheek.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?

Ik ging werken in de bibliotheeksector omdat ik meer tijd wilde vrijmaken voor mijn gezin. Nu neemt het werk alsnog een groot deel van mijn tijd in, maar voel ik een sterkere intrinsieke motivatie. Je bent met belangrijke maatschappelijke vraagstukken bezig, en ik wil daar mijn steentje aan bijdragen. Daar steek ik als vanzelf graag meer tijd in. Bovendien zijn mijn kinderen inmiddels zelfstandig en hebben ze mij niet zo hard meer nodig.
De tijdschriftenbusiness was een stuk commerciëler. Ik ben nog steeds redelijk zakelijk ingesteld. Aan de andere kant kan ik dat niet altijd optimaal kwijt in de bibliotheek: we zijn nu eenmaal in grote mate afhankelijk van subsidiegelden. Ik zie veel kansen, maar die blijven beperkt vanwege onze financiële middelen.
We kunnen wel steeds makkelijker projectsubsidies aanvragen, maar die zijn meestal van tijdelijke aard, waardoor inbedding in de organisatie lastig is. De gemeente komt ons daarin lang niet altijd tegemoet. Tegelijkertijd zou ik nooit meer terug willen naar die commerciële wereld. Wel helpt mijn wat zakelijke manier van kijken om de bibliotheek overeind te houden, ook door binnen samenwerkingen grenzen te stellen: je kunt bij ons niet alleen maar komen halen zonder ook iets terug te geven.
De kerk speelt in dit werkgebied een grote rol. Voor een grote groep inwoners van de gemeente Barneveld is een bezoek aan de openbare bibliotheek dan ook minder vanzelfsprekend. Om de drempel voor hen te verlagen, werken we met het ichtus-teken, dat we plaatsen op boeken die geschikt zijn voor mensen met een reformatorische achtergrond. Dat werkt en wordt gewaardeerd. Ook bij samenwerkingen in het kader van de Bibliotheek *op school* letten we goed op wat we in de schoolcollecties neerzetten. Daarin zoeken we wel de grens op en prikkelen we met spannende keuzes.
Onlangs was ik in gesprek met een aantal gemeenteraadsleden van de SGP. Ondanks het reformatorische karakter van deze partij dragen ze de openbare bibliotheek een warm hart toe en gunnen ze hun achterban wel de hulp die de bibliotheek biedt. Dat vind ik ook zo mooi aan Barneveld: hier kijkt men naar elkaar om. Dat merk ik ook aan de grote hoeveelheid vrijwilligers die bij ons rondloopt. De openbare bibliotheek en de kerk kunnen prima naast elkaar bestaan zonder elkaar in de weg te lopen.
In het gesprek met andersgezinden hoef ik me niet echt aan te passen. Ik zoek vooral de overeenkomsten: ook zij zien bijvoorbeeld het belang van lezen, zij het van andere teksten. Maar natuurlijk trek ik wel een rok aan.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik vind het vooral heel belangrijk dat mensen voldoening halen uit hun werk. Ze moeten hun ei kwijt kunnen. Dat lukt alleen als je regie hebt over je eigen taken. Ik wil dat medewerkers zich gehoord voelen. Ik sta niet boven de mensen, ik sta naast ze.
Soms zou ik misschien wat meer als directeur moeten optreden, maar dat is in een kleine organisatie wel eens lastig, omdat ik in projecten ook soms een andere rol op me moet nemen. Als ik te veel naast de medewerkers ga staan, komt het soms langzaam maar zeker op mijn bordje terecht, terwijl het echt bij de medewerkers moet blijven. Ik probeer die afstand meer in te bouwen, zonder collega's het gevoel te geven dat ik op een eiland zit en ik ze aan hun lot overlaat.
Ik heb van alles een beetje kennis, ik ben vooral allround. Daardoor kan ik overal inhoudelijk over meepraten. Tegelijkertijd hecht ik enorm aan de kennis van mijn medewerkers. Ik vind het dan ook belangrijk dat collega's die kennis tot zich kunnen nemen, bijvoorbeeld via cursussen en trainingen. Ons budget is niet groot, dus we maken daarin dankbaar gebruik van de kennis van onze POI en van wat er landelijk beschikbaar is. We hebben nu eenmaal niet alle specialismen zelf in huis.

Op welke prestatie ben je trots?

Mijn voorganger was in zijn laatste periode vooral bezig de organisatie draaiende te houden, terwijl er veel ontwikkelingen waren in het bibliotheekveld waar we zeker in mee moesten. Na het vertrek van mijn voorganger heb ik daar stappen in gezet, bijvoorbeeld met een grootschalige herinrichting van de hoofdvestiging. We hadden een keurige bibliotheek, maar die was wel gedateerd. Dat moest ik de Raad van Toezicht wel eerst laten inzien, omdat zij als gevolg van de bezuinigingen in het verleden erg terughoudend waren om grote investeringen te doen. Ik ben er trots op dat ik dat voor elkaar heb gekregen. Nu merk ik dat ze zien waartoe de herinrichting heeft geleid en dat het juist nieuw perspectief biedt voor de rol van de bibliotheek binnen de Barneveldse samenleving. Dit jaar zetten we een volgende stap en worden ook de afsluitbare ruimtes in ons monumentale pand onder handen genomen om de maatschappelijk-educatieve functie van de bibliotheek verdergaand invulling te kunnen geven. Plannen waar de Raad van Toezicht gelukkig direct mee instemde.

Ben je meer een denker of een doener?

Ik ben meer een denker, maar uiteindelijk heeft dat denken wel als doel in actie te komen. Ik ga daarbij niet over één nacht ijs. Als iemand mijn kantoor binnenloopt met een leuk idee, is de eerste stap na te denken of het wel binnen ons totaalplaatje van de maatschappelijk-educatieve bibliotheek past.

Heb je hobby's?

Ik wandel veel – met vriendinnen, met mijn man, maar ook alleen, met een podcast op. Ik houd vooral van het genre true crime. Je stapt echt in een andere wereld. Ik zou het heel mooi vinden als ook podcasts meer onderdeel zouden worden van de bibliotheek. Je kunt ze weliswaar via veel verschillende wegen gratis beluisteren, maar de bibliotheek zou kunnen voorzien in een verzamelplek van waaruit ze ontsloten kunnen worden. Inmiddels heb ik al meer dan zeventig podcastseries beluisterd. Series die nog fris in mijn geheugen staan, zijn bijvoorbeeld *Sorry voor mijn broertje* en *De dood van Robert*. In die podcasts gaat vaak een heel maatschappelijk verhaal schuil. Het gaat vaak mis met iemand omdat hij niet serieus genomen wordt, niet weet waar hij terechtkan of tussen de wal en het schip valt, omdat ons systeem in Nederland te wensen overlaat. Iets waarin ik enige herken-

ning ervaar als het gaat om het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO). Daarmee beogen we mensen op een goede manier wegwijs te maken in een doolhof van uiteenlopende organisaties die mensen verder kunnen helpen. Ik hoop dat we de mensen hiermee ook daadwerkelijk bereiken. Zelf vind ik het soms al erg ingewikkeld, hoe moet dat voor een kwetsbaardere persoon wel niet zijn?
Ook op het gebied van boeken en films houd ik erg van thrillers. Ik ben qua persoonlijkheid een vrij blauw type, en dat schijnt goed bij elkaar te passen. Ik ben exact ingesteld en wil graag dat zaken kloppen. Misschien wil ik daarom steeds graag weten hoe het zit.

Wat je is je favoriete vakantiebestemming?

Ik ga dit jaar samen met een vriendin de Nijmeegse Vierdaagse lopen. Het is mooi om een doel te hebben en daar dan naartoe te werken. Ik ben onlangs samen met mijn man naar Sicilië geweest. Omdat ik de Etna graag met eigen ogen wilde zien. Mijn twee dochters hebben inmiddels hun eigen ideeën over vakantie, dus we gaan nu ook zonder hen op vakantie. Vaak gaan de wandelschoenen en de mountainbikes mee in de achterbak. De zon is daarbij een zeer welkome aanvulling, maar je ziet mij niet de hele dag op een bedje liggen. Daar maak je mij heel ongelukkig mee.

Wat weten maar weinig mensen over jou?

Ik kom bijna iedere vakantie wel terug met een mankement. Zo heb ik al eens mijn enkelband gescheurd en kom ik nog wel eens terug met de nodige blauwe plekken, kneuzingen of schaafwonden. Inmiddels worden hier op het werk weddenschappen afgesloten: met welke blessure zal ze dit keer terugkomen van vakantie? Op mijn werk denk ik overal goed over na, maar op vakantie laat ik dat helemaal los. Als directeur wil ik de brokken liever voor zijn en denk ik goed na over mogelijke gevolgen. Op vakantie ben ik onbevangener en zie ik wel waar het schip strandt.

Foto: uit de privécollectie van Miranda van Ooijen

Miranda van Ooijen: 'Ik kom bijna iedere vakantie wel terug met een mankement. Inmiddels worden hier op het werk weddenschappen afgesloten: met welke blessure zal ze dit keer terugkomen van vakantie?'.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2022

APRIL
MEI

14/04	INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK
20/04	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (ADVANCED)
22/04	PRIVACY EN DIGITAAL GEGEVENSBEHEER
22/04	INFOGRAPHICS MAKEN
09/05	DISRUPTIVE TECHNOLOGIES AND NEW SKILLSETS IN LIBRARY 4.0
11/05	CONTENT CURATOR
11/05	ONDERNEMEN EN SAMENWERKEN IN DE OPENBARE BIBLIOTHEEK
16/05	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA
18/05	KLANTGERICHTE E-MAILS SCHRIJVEN
20/05	GO MEDIACOACH: SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN
20/05	AUTEURSRECHT VOOR INFORMATIESPECIALISTEN
20/05	BASISOPLEIDING GO MEDIACOACH
25/05	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

Wij blijven u helpen

V-smart komt thuis. Sinds 1 februari wordt het V-smart-product-portfolio verspreid door Axiell, dat met software en diensten niet alleen bibliotheken, musea en archieven, maar ook scholen en uitgevers helpt hun doelen te bereiken. Het delen van informatie, het aanboren van nieuwe diensten en het betrekken van het publiek bij cultuur blijven onze speerpunten.

axiell

Bieb SYSTEMEN

Postbus 86, 7440 AB Nijverdal
Telefoon:050 - 318 60 18
Email: info@biebsystemen.nl
Internet: www.biebsystemen.nl

Bibliotheken hebben de afgelopen jaren ingespeeld op de veranderingen in de markt. Met concepten, zoals in de retail gebruikt, zijn er nieuwe presentatietechnieken ontwikkeld om de consument, de bibliotheekbezoeker, aan zich te binden. Frontale presentatie en tafels maken het veel overzichtelijk en aantrekkelijk om te zoeken naar nieuwe boeken. Net als gebruikelijk in de retail moeten formules worden bijgesteld en aangepast. Wijzigingen moeten het voor de klanten aantrekkelijk maken om steeds weer te komen. Bieb Systemen, onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, kan hierbij ondersteunen. Op het gebied van hout, metaal, draad en kunststof beschikken we over veel know how en een hypermodern machinepark. .

Van Keulen realiseert wat vormgevers ontwerpen!

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW